

DIPLOMOVÁ PRÁCE

INDIVIDUALIZACE TRESTÁNÍ

Gabriela Fermolšek

Plzeň 2024

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Fakulta právnická

Akademický rok: 2023/2024

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Gabriela FERMOLŠEK**
Osobní číslo: **R19M0411P**
Studijní program: **M0421A220004 Právo a právní věda**
Téma práce: **Individualizace trestání**
Zadávající katedra: **Katedra trestního práva**

Zásady pro vypracování

Předpokládaná struktura diplomové práce:

- Úvod
- Princip individualizace trestu
- Zákonná individualizace
- Soudcovská individualizace
- Penitenciární individualizace
- Analýza vybraných rozhodnutí
- Vybrané zahraniční úpravy
- Závěr

Rozsah diplomové práce:
Rozsah grafických prací:
Forma zpracování diplomové práce: **tištěná**

Seznam doporučené literatury:

- JELÍNEK, J. a kolektiv, Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část. 8. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges 2022. ISBN: 978-80-7502-576-0
DRAŠTÍK, A. a kol.: Trestní zákoník: Komentář. Praha: Wolters Kluwer 2015. ISBN: 978-80-7478-790-4
ŠČERBA, F. a kolektiv, Trestní zákoník: Komentář. Praha: C.H.Beck 2020. ISBN: 978-80-7400-807-8
GRÍVNA, T., ŠIMÁNOVÁ, H., Ukládání trestů a jejich výkon. Plzeň: Aleš Čeněk s.r.o., 2021. ISBN: 9788073808334
SOLNAŘ, Vladimír, Jaroslav FENYK, Dagmar CÍSAŘOVÁ a Marie VANDUCHOVÁ. Systém českého trestního práva. 1.vydání. Praha: Novatrix, s.r.o., 2009. 942 s. ISBN 978-80-254-4033-9
JELÍNEK, J. a kolektiv, Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou 8. aktualizované vydání. Praha: Leges 2020. ISBN: 978-80-7502-395-7
DRÁPAL, Jakub: Základní přístupy k ukládání trestů. StZ. – Státní zastupitelství č. 5/2020, s. 8-15
DRÁPAL, Jakub, Individualizace trestů v České republice: Jak určujeme tresty a co o tom víme? StZ. – Státní zastupitelství č. 1/2018, ze dne 16.02.2018, s. 9
TONRY, M. (2019). Fifty Years of American Sentencing Reform: Nine Lessons. Crime and Justice.

Vedoucí diplomové práce: **Prof. JUDr. Jan Musil, CSc.**
Katedra trestního práva

Datum zadání diplomové práce: **23. ledna 2023**
Termín odevzdání diplomové práce: **31. března 2024**

JUDr. et PhDr. Stanislav Balík, Ph.D.
děkan

Doc. JUDr. František Vavera, Ph.D., LL.M.
vedoucí katedry

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci na téma „Individualizace trestání“ zpracovala samostatně pod vedením vedoucího práce a pouze s využitím pramenů v práci uvedených.

V Plzni dne 28.3.2024

.....
vlastnoruční podpis

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla poděkovat svému vedoucímu diplomové práce prof. JUDr. Janu Musilovi, CSc. za odborné vedení, pomoc a rady při zpracování této práce. Poděkování patří i členům mé rodiny za jejich trpělivost, podporu a snahu mi vždy vyjít vstříc v průběhu celého studia.

Obsah

Úvod	1
1. Princip individualizace	4
1.1 Zásada zákonnosti	5
1.2 Zásada přiměřenosti	8
1.3 Účel trestu	11
1.4 Výměra trestu	14
2. Zákonná individualizace	15
2.1 Povaha a závažnost trestného činu	16
2.2 Osoba pachatele	22
2.3 Účinky a důsledky trestu	33
2.4 Polehčující a přitěžující okolnosti	36
2.4.1 Polehčující okolnosti	38
2.4.2 Přitěžující okolnosti	40
2.5 Nevykonané tresty	43
2.6 Získání majetkového prospěchu trestným činem	47
3. Soudcovská individualizace	48
3.1 Možnost mimořádného snížení trestu	50
3.2 Zásada legitimního očekávání	54
3.3 Požadavek odůvodnění rozhodnutí	57
4. Penitenciární individualizace	60
5. Analýza vybraných rozhodnutí	62
5.1 Uložení výjimečného trestu a zásada legitimního očekávání	63
5.2 Polehčující okolnosti a společenská škodlivost trestného činu	65
6. Vybraná zahraniční úprava	67
6.1 Systém trestání v Srbské republice	67
6.2 Systém trestání ve Spojených státech amerických	69
7. Závěr	71
8. Resumé	73
9. Seznam použité literatury	75
9.1. Knižní literatura a odborné články	75
9.2. Zahraniční literatura	76
9.3. Právní předpisy	77
9.4. Rozhodnutí soudu	77
9.5. Internetové zdroje	78

Úvod

Trestní řízení představuje dlouhý proces, během něhož se uplatňuje celá řada zásad. Všechny zásady ovlivňující trestní řízení mají důležité postavení v každém demokratickém a právním státě. Tato diplomová práce pojednává o zásadě individualizace trestání, která se uplatňuje při rozhodování o druhu a výměře trestu. Tato zásada představuje celou řadu okolností důležitých pro rozhodování o druhu a výměře trestu a bez jejího uplatnění nelze uložit spravedlivý trest. Zásadu individualizace trestání lze charakterizovat jako postup, při kterém soudce u každého individuálního pachatele zváží veškeré zvláštnosti konkrétního případu a na jehož základě rozhodne o druhu a výměře trestu. Soudce je tak povinen určité okolnosti zjistit a hodnotit je ve vztahu k trestnému činu a pachateli.

Téma diplomové práce jsem si vybrala z toho důvodu, že mě během studia trestního práva zaujal celkový postup soudu, při němž se rozhoduje o druhu a výměře trestu. Chtěla jsem se tomuto tématu věnovat hlouběji, a proto jsem si vybrala téma individualizace trestání, při kterém bych se mohla věnovat studiu všech okolností ovlivňujících druh a výměru trestu. Mám za to, že tomuto tématu není věnována dostatečná pozornost. Pro tvorbu práce jsem využila metodu deskriptivní, jejímž prostřednictvím budou popsány jednotlivé okolnosti ovlivňující druh a výměru trestu. Práce se opírá i o judikaturu, při které jsem využila metodu analytickou pro lepší pochopení celého procesu, zejména z pohledu praxe. Pro poslední kapitolu této práce, kde je srovnávána česká právní úprava s vybranou zahraniční úpravou, jsem využila metodu komparativní.

Cílem této diplomové práce je poskytnout čtenáři ucelený obraz všech okolností ovlivňujících úvahu soudu při rozhodování o druhu a výměře trestu. Práce se zaměřuje na výklad okolností, které je nutné zjišťovat a hodnotit. Opírá se i o judikaturu, zejména Ústavního a Nejvyššího soudu. Zároveň obsahuje i některé zákonem upravené postupy, kterými může soudce lépe naplnit zásadu individualizace trestání v konkrétním případě. Lze tedy shrnout, že cílem diplomové práce je poskytnout celistvý dokument, který bude obsahovat veškeré podstatné okolnosti ovlivňující výši trestu.

První část diplomové práce se zaměřuje na pojmy, které úzce souvisejí s ukládáním trestů. Nejdříve jsou uvedeny dvě ústřední zásady pro ukládání trestů. Zásada zákonnosti a zásada přiměřenosti jsou základem spravedlivého trestání. Nelze uložit takový trest, který není v zákoně přímo uvedený a označený jako sankce (konkrétně se jedná o výčet uvedený v § 52 odst. 1 trestního zákona). Zároveň je nepřípustné uložit takový trest, který by byl nepřiměřený s ohledem na povahu a závažnost trestného činu a s ohledem na další hlediska uvedená v § 39 trestního zákona. První část diplomové práce se zaměřuje v souhrnu i na účel trestu. Účel trestu je nutné znát při rozhodování o druhu a výměře trestu. Soudce se musí při své úvaze o druhu a výměře trestu zaměřit i na to, jaký účel trestu má být uloženou sankcí sledován. V neposlední řadě je pak vymezen i pojem výměra trestu. Výměra trestu je proces, při němž soudce v rámci trestní sazby konkretizuje daný trest tím, že podřadí konkrétní skutkovou podstatu pod určitou právní kvalifikaci trestného činu.

Druhá část diplomové práce se zaměřuje na výklad zákonné individualizace trestu. Tato část vychází zejména z požadavků uvedených v § 39 trestního zákona. V uvedeném ustanovení zákonodárce podrobněji stanovuje požadavky na ukládání trestu. Proto je § 39 základem při každém rozhodování o druhu a výměře trestu. Uvedené ustanovení stanovuje povinnost soudce přihlídnout k povaze a závažnosti trestného činu, osobě pachatele, k účinkům a důsledkům, jaké lze od uloženého trestu očekávat, veškerým polehčujícím a přitěžujícím okolnostem apod. Význam pro stanovení výše trestu mají i nevykonané tresty. K uložení nepřiměřeného trestu totiž může dojít i v případě, kdy není brán ohled na tresty, které pachateli byly uloženy, ale nebyly ještě zcela vykonány. V této části je pojednáno i o tom, jaký vliv má na druh a výměru trestu získání majetkového prospěchu trestným činem.

Třetí část diplomové práce je zaměřena na soudcovskou individualizaci jakožto jednu ze složek zásady individualizace trestání. V této části je kladen důraz také na požadavek odůvodnění rozhodnutí a zásadu legitimního očekávání. Zároveň je zde pojednána možnost mimořádného snížení trestu, kterou lze uplatnit v případě, kdy nelze uložit přiměřený trest v rámci trestní sazby stanovené ve zvláštní části trestního zákona.

Další část diplomové práce pojednává i o penitenciární individualizaci, jelikož představuje poslední složku individualizace trestání. V rámci penitenciární

individualizace soudce rozhoduje o tom, kde bude vykonáván uložený trest. Takové rozhodnutí má, zejména z pohledu pachatele, určitou důležitost.

Okolnosti uvedené v § 39 mohou mít na druh a výměru trestu různý vliv. Pro lepší pochopení tohoto vlivu se v páté části diplomové práce věnuji analýze vybraných rozhodnutí. V této části poukazují na důležitost dodržení zásady individualizace trestu a na řádné odůvodnění rozhodnutí.

Poslední kapitola se zaměřuje na vybrané zahraniční úpravy, a to na úpravu, která se ve svém základu velmi podobá úpravě v České republice, a na úpravu, která vychází z jiného právního systému a má na rozdíl od české právní úpravy určité odlišnosti.

Ukládání trestu je velmi složitý proces, zejména z toho důvodu, že zákon jednoznačně nestanovuje, jak která okolnost má přesně ovlivnit výši trestu. Na druhou stranu každá regulace může být na úkor individualizace. Dalším problémem vyskytujícím se při individualizaci trestání je i to, že každý soudce může mít na určitou okolnost či případ jiný názor. Stejně okolnosti tak mohou být různě hodnocené u odlišných soudců. Tento nesoulad je často spatřován mezi soudními instancemi. Proto rozhodování o druhu a výměře trestu představuje jeden z nejtěžších úkolů soudce.

1. Princip individualizace

Princip individualizace trestání je jednou ze zásad trestání a ukládání ochranných opatření. Základní zásady trestního práva slouží zejména k pochopení podstaty trestního práva a důležité jsou i při interpretaci zákona. Mají význam při řešení sporných otázek nebo při tvorbě trestního práva. Mohou být obsažené v ústavních zákonech (např. v Listině základních práv a svobod), mezinárodních smlouvách či v zákonech. Některé zásady je však nutné odvodit z trestního práva hmotného. Nejsou vždy výslovně vyjádřené, ale musíme je vyvozovat z jednotlivých ustanovení, např. zásada zákazu analogie v trestním právu hmotném, zásada účelnosti trestních sankcí atd.¹

Princip individualizace má velký význam v rámci trestního řízení a uplatňuje se při ukládání trestů. Jedná se o princip, který ukládá soudci povinnost přihlídnout k povaze a závažnosti spáchaného trestného činu a rovněž i k poměrům pachatele při rozhodování o trestu. Tento princip je uveden v zákoně č. 40/2009 Sb. trestního zákoníku (dále jen trestní zákoník), a to v § 38. Princip individualizace má zaručit, aby každý uložený trest odpovídal jedinečným vlastnostem konkrétního případu. Zavazuje soudce, aby dané okolnosti posoudil v souladu s požadavky trestního zákona a uložil trest „na míru“. K tomu je potřeba ponechat soudci dostatečný prostor pro uvážení. I v této oblasti je nezbytná regulace, a to z toho důvodu, aby tresty nebyly ukládány na základě svévole soudců. Aby trest byl považován za spravedlivý, musí být určen podle objektivních indikátorů, ne podle osobního názoru.² Zde má zásadní význam moc zákonodárná. Regulace je rovněž jeden ze způsobů, jakým může moc zákonodárná kontrolovat moc soudní, v souladu s principem brzd a protivah. Přílišná regulace, tj. stanovení přesných pravidel při určování trestů, by naopak princip individualizace narušila. Trestní zákoník tak obsahuje pravidla a doporučení, která má soudce při určování trestu zohlednit. Požadavky jsou uvedeny v trestním zákoně v § 37, § 38 a v § 39.

Cílem trestního řízení je vydání rozsudku, ve kterém je vyslovena vina (případně nevina) a uložen spravedlivý trest. Trestní zákoník stanoví rozsah trestní sazby, případně možnost alternativního trestu. Trestní sazba přitom musí být

---

¹ ŠČERBA, Filip a kol.: *Trestní zákoník: Komentář*. 1 vydání. Praha: C. H. BECK, 2020, ISBN: 978-80-7400-807-8.

² DRÁPAL, Jakub. *Individualizace trestů v České republice: Jak určujeme tresty a co o tom víme?* Státní zastupitelství, r. 2018, č. 1, str. 10.

stanovena tak, aby zohledňovala i nejzávažnější formu konkrétního trestného činu. Soudce pak určuje trest, který je nejvhodnější pro individuální případ. Přitom je povinen zohlednit pravidla stanovená zákonodárcem v § 39 trestního zákoníku a k polehčujícím či přitěžujícím okolnostem. Tímto způsobem je realizován princip individualizace.

S principem individualizace trestu úzce souvisí i zásada zákonnosti a zásada přiměřenosti trestu. V případě překročení limitů a nedodržení principu individualizace dochází i k porušení zásady zákonnosti. Rovněž není možné uložit spravedlivý trest, který je v souladu s požadavky individualizace trestu, pokud není dodržena zásada přiměřenosti. Soudce tak musí při výměře trestu dodržet všechny tři zásady, aby uložený trest mohl být považován za spravedlivý.

1.1 Zásada zákonnosti

Zásada zákonnosti je uvedena v § 37 odst.1 trestního zákoníku a navazuje na článek 90 Ústavy, kde je stanoveno, že soudy poskytují ochranu právům, a to zákonem stanoveným způsobem. Tato zásada přikazuje ukládání trestních sankcí jen na základě zákona. Uvedena je v Listině základních práv a svobod v čl. 39, kde je stanoveno že, *jen zákon stanoví, které jednání je trestným činem a jaký trest, jakož i jaké jiné újmy na právech nebo majetku, lze za jeho spáchání uložit*. Proto platí nullum crimen sine lege – není trestu bez zákona. Zásadu zákonnosti najdeme i v Listině základních práv EU v čl. 49: *Nikdo nesmí být odsouzen za jednání nebo opomenutí, které v době, kdy bylo spácháno, nebylo podle vnitrostátního nebo mezinárodního práva trestným činem*. Zásadu zákonnosti, která se vztahuje k ukládání trestu, je nutné odlišit od zásady zákonnosti ve vztahu k řízení. Ta je uvedena v § 2 odst.1 zákoně č. 141/1961 Sb. trestního řádu (dále jen „trestní řád“), a také v čl. 8 odst. 2 Listiny základních práv a svobod. Jedná se o zásadu zákonnosti trestního stíhání.

Ukládání trestu na základě zákona znamená, že daná sankce musí být obsažena v některém trestněprávním předpisu. Může se jednat o trestní zákoník nebo zákon o soudnictví ve věcech mládeže či zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Musí být brán ohled i na účinnost daných ustanovení. Proto mají velký význam § 1, § 2 a § 3 trestního zákona. Upravují totiž

užití trestního zákona s ohledem na časovou působnost ustanovení. Zákon odlišně upravuje časovou působnost pro posuzování trestného činu a rozdílně pro ukládání trestu. Pokud jde o trestný čin, posuzuje se podle zákona účinného v době jeho spáchání. Připouští se i posouzení podle pozdějšího zákona, je-li to pro pachatele příznivější. Pokud jde o ukládání trestu, je zde zásadní, kdy se o daném trestu rozhoduje, nikoliv kdy byl trestný čin spáchán. Není přitom podstatné, zda bude trest účinný v době rozhodování pro pachatele příznivější, či nikoli.

V souvislosti se zásadou zákonnosti je nutné rozvést i otázku analogie. Analogie znamená použití právní normy upravující skutkově podobný případ, kdy tento případ není upraven v zákoně. Jedná se o metodu aplikace práva, která slouží k vyplňování mezer v právu. Užití analogie v trestním právu procesním se připouští. Pokud jde o trestní právo hmotné, musí být brán ohled na čl. 39 Listiny základních práv a svobod, ze kterého vyplývá *nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege* (žádný trestný čin bez zákona, žádný trest bez zákona). Nelze trestat, pokud neexistuje ustanovení, na jehož základě je uložen trest za trestný čin. Z *postulátu zákonnosti trestních sankcí vyplývá, že uvedený systém trestních sankcí je uzavřený a nepřipouští analogii in malam partem při jejich ukládání, pouze analogii in bonam partem.*³ Analogie zákonná⁴ je přípustná pouze ve prospěch pachatele. V žádném případě však nelze použitím analogie vytvářet nové skutkové podstaty trestných činů či nové druhy trestu.⁵

Zásada zákonnosti trestu se vztahuje na druh a výměru trestu, zákonné předpoklady pro jeho uložení a taktéž na obsah a způsob výkonu trestu.⁶ Pokud jde o druh a výměru trestu, zásada zabraňuje uložení jiného trestu, než je uvedeno v taxativním výčtu v § 52 a v § 54 trestního zákoníku. Vyměřený trest musí být rovněž v souladu s rozsahem, který umožňuje sazba u konkrétního trestného činu. Například pro trestný čin zneužití pravomoci úřední osoby může soud uložit pouze trest zákazu činnosti nebo trest odnětí svobody až pět let podle závažnosti trestného činu (pět let představuje zákonem stanovenou horní hranici trestní sazby). Pro trestný čin poškození cizí věci umožňuje trestní zákoník uložení tří druhů trestů, a

---

³ BANDŽAK, Jozef. Podmínky pro ukládání sankcí. In RÁKOSNÍK; ČECHMÁNEK, 2014.

⁴ Analogie zákonná předpokládá užití právní normy v rámci stejného právního předpisu. Analogie právní předpokládá užití právního předpisu jako celku, tj. zásad a principů. Analogie zákonná má před analogií právní přednost a vždy se užije jako první.

⁵ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 8. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-576-0, str.73.

⁶ ŠČERBA, Filip a kol.: *Trestní zákoník: Komentář*. 1 vydání. Praha: C. H. BECK 2020, ISBN: 978-80-7400-807-8, str. 563.

to zákaz činnosti, propadnutí věci nebo trest odnětí svobody s horní hranicí jednoho roku.

Zákonné předpoklady můžeme chápat jako *zákonem vymezené podmínky pro jejich uložení*.⁷ Soud musí při ukládání sankcí brát ohled i na tyto podmínky. To znamená, že nemůže uložit trest obecně prospěšných prací pachateli, který je zdravotně nezpůsobilý k soustavnému výkonu práce. Toto pravidlo obsahuje § 64 trestního zákoníku. Pokud jde o peněžitý trest, zákonným předpokladem jsou i majetkové a osobní poměry pachatele. Peněžitý trest soud neuloží v případě, že by v jeho důsledku pachatel nemohl plnit svou vyživovací povinnost, nebo je-li zřejmé, že by daný trest byl nedobytný. Zákonné předpoklady jsou obsaženy v § 55 a násl. trestního zákoníku. Zároveň je mohou obsahovat ustanovení upravující jednotlivé trestné činy ve zvláštní části trestního zákoníku.

Obsah a způsob výkonu trestu musí být rovněž v souladu se zásadou zákonnosti. Obsahem sankce jsou povinnosti a různá omezení. Může se jednat o povinnost zdržet se výkonu určité činnosti, omezení svobody pohybu, ztrátu držby nebo vlastnického práva či jinou majetkovou újmu atd. Pro pachatele nesmí vyplývat jiná povinnost nebo omezení než ty, které ukládá daná sankce. U trestu zákazu činnosti je například podmínkou souvislost mezi trestnou činností a zakázanou činností.

Způsob výkonu trestu soud rovněž nemůže stanovit libovolně. Soudce může pachatele zařadit do věznice se zvýšenou ostrahou, pouze pokud jsou splněné zákonné podmínky, jinak bude zařazen do věznice s ostrahou. Podmínky pro zařazení do věznice se zvýšenou ostrahou jsou stanoveny v § 56 odst. 2 písm. b) trestního zákoníku. Jedná se například o odsouzeného, kterému byl uložen výjimečný trest nebo trest odnětí svobody nejméně na osm let za zvlášť závažný zločin atd. V případě uložení trestu domácího vězení soudce musí brát ohled na pracovní dobu odsouzeného, jeho povinnosti k nezletilým dětem a obstarávání veškerých osobních a rodinných potřeb.

V případě nedodržení kterékoliv výše uvedené podmínky při ukládání trestu odsouzenému dochází k porušování zásady zákonnosti. V nálezu III. ÚS 788/21 Ústavní soud stanovil, že porušení zásady zákonnosti představuje i trest, který již nenaplňuje legitimní účel. Pokud je konkrétní účel trestu naplněn a není zde důvod

---

⁷ Tamtéž.

pro další trvání výkonu trestu, může dojít k předčasnému ukončení výkonu trestu. V opačném případě by mohl další výkon trestu být v rozporu se zásadou zákonnosti, jak tomu bylo ve výše uvedeném nálezu. Ústavní soud v něm konkrétně uvedl, že *neexistence možnosti docílit předčasného ukončení výkonu trestu vyhoštění na dobu neurčitou a trvání na jeho dalším výkonu v případě, kdy je přinejmenším důvodná pochybnost, zda trest vyhoštění na dobu neurčitou stále vůči stěžovateli plní nějaký legitimní účel, by mohlo být v rozporu se zásadou zákonnosti trestu podle čl. 39 Listiny*. Stejný názor Ústavní soud vyslovil i v dřívějším nálezu sp. zn. III ÚS 3628/18 ze dne 3. 12. 2019.

1.2 Zásada přiměřenosti

Pro hodnocení, zda je uložený trest v souladu se zásadou přiměřenosti, má velký význam společenská škodlivost trestného činu. Společenská škodlivost trestného činu není zákonným znakem trestného činu. Má však velký význam pro ukládání trestních sankcí. Podle míry škodlivosti se hodnotí i to, zda daný čin bude trestným činem, či přestupkem. *Společenskou škodlivost nelze řešit v obecné poloze, ale je ji třeba zvažovat v konkrétním posuzovaném případě u každého spáchaného méně závažného trestného činu, u něhož je nutné ji zhodnotit s ohledem na intenzitu naplnění kritérií vymezených v § 39 odst. 2 tr. zákoníku, a to ve vztahu ke všem znakům zvažované skutkové podstaty trestného činu a dalším okolnostem případu. Kritérium společenské škodlivosti případu je doplněno principem „ultima ratio“, z kterého vyplývá, že trestní právo má místo pouze tam, kde jiné prostředky z hlediska ochrany práv fyzických a právnických osob jsou nedostatečné, neúčinné nebo nevhodné.*⁸ Základním kritériem je závažnost trestného činu.

Zásada přiměřenosti je součástí mnoha mezinárodních právních předpisů. V právu Evropské unie je zakotvena v čl. 49 odst. 3 Listiny základních práv Evropské unie. Jedná se o obecně uznávanou zásadu, která má ústavní povahu. V ústavních předpisech České republiky není výslovně uvedena. Přesto nalezneme mnoho ustanovení v Listině základních práv a svobod, ze kterých ji lze vyvodit. Např. v čl. 2 odst. 2 je stanoveno, že státní moc lze uplatňovat jen v případech, mezích a způsobem, které stanoví zákon. Pokud je nepřiměřenost trestu zvlášť

---

⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 2. 10. 2013, sp. zn. 5 Tdo 776/2013

závažná, může takový trest představovat i trest nelidský.⁹ Listina základních práv a svobod zakazuje mučení a podrobení kohokoliv krutému, nelidskému či ponižujícímu trestu.¹⁰ Ani zbavení osobní svobody není možné jinak než z důvodů a způsobem, které stanoví zákon.¹¹ Význam zásady přiměřenosti spočívá v tom, že při ukládání trestních sankcí dochází významným způsobem k zásahu do integrity člověka a jeho práv zaručených ústavními předpisy. Jedná se o právo na osobní svobodu, svobodu pohybu a pobytu, nedotknutelnost osoby a soukromí atd. Jsou to základní lidská práva, z toho důvodu je zásah do těchto práv přísně regulován. Je nepřípustné ukládat sankce, které *výrazně neodpovídají povaze a závažnosti trestného činu, poměrům pachatele a dalším zákonným hlediskům a které zakládají hrubý nepoměr mezi požadavkem ochrany společnosti a požadavkem ochrany základních práv jednotlivce.*¹²

Přiměřenou sankci nelze definovat obecně. Je nezbytné individuálně posoudit každý případ, tj. pachatele a jeho skutek, případně škodu, která vznikla poškozenému. Soudce musí zvážit, jaký vliv bude mít uložená sankce na pachatele, jeho osobní a majetkové poměry. Sankce má na pachatele působit především výchovně. Tímto způsobem je princip individualizace trestu naplňován. Z toho vyplývá, že zásada zákonnosti, zásada přiměřenosti a zásada individualizace trestu spolu úzce souvisejí a nelze vyloučit uplatnění kterékoliv z nich. Jsou totiž základním předpokladem spravedlivého trestu.

Zásada přiměřenosti představuje zákaz nadměrnosti zásahu do práv a svobod. Pokud má být uložená sankce v souladu se zásadou přiměřenosti, musí být vhodná, nezbytná a přiměřená (v užším slova smyslu). Sankce je vhodná, pokud vede k dosažení určitého cíle. Je nezbytná, pokud je v souladu s principem ultima ratio. Nejen ve vztahu k trestným činům a přestupkům, ale i v rámci trestních sankcí představuje minimální nutný zákrok. *Tam, kde postačí uložení trestní sankce pachatele méně postihující, nesmí být uložena trestní sankce pro pachatele citelnější.*¹³ Zákonodárce tímto ustanovením stanovil hierarchii trestů a upřednostňuje alternativní tresty, jsou-li splněné zákonné podmínky. Tento záměr

---

⁹ ŠČERBA, Filip a kol.: *Trestní zákoník: Komentář*. 1 vydání. Praha: C. H. BECK 2020, ISBN: 978-80-7400-807-8, str. 566.

¹⁰ Ustanovení čl. 7 odst. 2 zákon č. 2/1993 Sb. *Listina základních práv a svobod*

¹¹ Ustanovení čl. 8 odst. 2 zákon č. 2/1993 Sb. *Listina základních práv a svobod*

¹² ŠČERBA, Filip a kol.: *Trestní zákoník: Komentář*. 1 vydání. Praha: C. H. BECK 2020, ISBN: 978-80-7400-807-8, str. 566.

¹³ Ustanovení § 38 odst. 2 zákona č. 40/2009 Sb. *trestní zákoník*

vyjádřil zákonodárce i v důvodové zprávě, kde jasně dává přednost jiným trestům před trestem odnětí svobody. Vždy by měl být ukládán přednostně alternativní trest (např. domácí vězení, trest obecně prospěšných prací, podmíněné odsouzení atd.), pokud jsou splněny zákonné podmínky. Cílem sankce je především ochrana společnosti. Přiměřenost v užším slova smyslu představuje sankci, jejíž zásah do práv pachatele odpovídá závažnosti trestného činu.¹⁴ Zásada přiměřenosti nezavazuje při ukládání sankce jenom soudce. Zákonodárce je rovněž vázán stejnou zásadou při vytváření sazby, stanovení druhů sankcí u konkrétních trestů atd.

Zásada přiměřenosti se uplatní při ukládání trestů i při ukládání ochranných opatření. V případě ukládání ochranných opatření, uplatní se zásada přiměřenosti obsažená v § 96 trestního zákona. Vyjádřena je negativně, tj. stanovuje, kdy nelze uložit ochranné opatření. Soudce musí brát ohled na závažnost trestného činu a ukládat ochranné opatření v souladu s principem proporcionality (a to mezi újmou a účelem ochranného opatření). Dalším požadovaným kritériem je nebezpečnost pachatele pro společnost a možnost jeho nápravy.¹⁵ Nejvyšší soud se k tomu vyjádřil takto: *Mezi hlediska přiměřenosti ochranného léčení náleží mimo jiné „nebezpečí, které od pachatele v budoucnu hrozí pro zájmy chráněné trestním zákonem“.* *Není-li toto nebezpečí dostatečně konkrétní, nehrozí-li aktuálně, postrádá-li nezbytnou míru reálnosti a má-li jen všeobecný a neurčitý charakter potencionalnosti, není splněna podmínka přiměřenosti jeho uložení, a to ani v ambulantní formě.*¹⁶

Z § 38 trestního zákoníku vyplývají tři základní kritéria přiměřených sankcí. Za prvé je to povaha a závažnost trestného činu a poměry pachatele. Ty jsou pak dále rozvedeny v § 39 odst. 1 a odst. 2. Druhým základním kritériem je subsidiarita přísnější sankce. Významným kritériem je i zájem poškozeného, který je soud povinen zohlednit. Soud je na druhou stranu vázán pouze zákony a zájmy poškozeného nemusí být vždy v souladu se zásadou přiměřenosti nebo jinými zásadami ovlivňujícími ukládání trestních sankcí. Přitom by vždy mělo dojít k přiměřené satisfakci poškozeného. Zohlednění zájmů poškozeného nemusí vždy pro pachatele znamenat uložení přísnější trestní sankce. Uložená sankce by neměla

---

¹⁴ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník: komentář*. I díl. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012. ISBN 978-80-7400-428-5, str. 503, 504.

¹⁵ DRAŠTÍK, A. a kol. *Trestní zákoník: Komentář*. Praha: Wolters Kluwer 2015 ISBN: 978-80-7478-790-4.

¹⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 2. 2013, sp. zn. 7 Tdo 98/2013-15

ohrožovat nárok poškozeného na náhradu škody. Například při ukládání peněžitého trestu se musí brát v úvahu i následná schopnost pachatele nahradit škodu poškozenému. Dále uložení nepodmíněného trestu odnětí svobody ovlivňuje příjmy pachatele, a tak i jeho následnou schopnost nahradit škodu poškozenému atd. Často pak bývají vhodnější alternativní tresty, pokud je zákon umožňuje. Tento postup potvrdil i Nejvyšší soud ČR, například v Usnesení ze dne 29. 4. 2015 5 Tdo 331/2015.

Sankci lze považovat za přiměřenou, pokud umožňuje dosažení účelu trestu. Soudce je povinen zkoumat, která sankce (pokud jde o druh a výměru) nejlépe umožní dosažení účelu trestu. Z toho důvodu je nezbytné brát ohled i na § 55 odst. 2 trestního zákoníku. Trest odnětí svobody je univerzálním trestem. Univerzalita se projevuje v tom, že ho lze uložit de facto za kterýkoliv trestný čin. Zároveň se jedná o trest nejpřísnější. Proto může být ukládán pouze jako ultima ratio. Pokud tyto předpoklady nejsou splněny, nemůže být uložená sankce považována za přiměřenou.

1.3 Účel trestu

Cílem trestní sankce je naplnění účelu trestu. Pro stanovení spravedlivého trestu je tak nezbytné znát účel trestu. Existují tři teorie, které o něm pojednávají. Jsou to teorie absolutní, relativní a smíšená. Absolutní teorie vychází z myšlenky, že jediným účelem trestu je odplata za napáchané zlo. Cílem je tedy způsobení újmy pachateli trestného činu a tento trest je projevem spravedlnosti. Tuto teorii zastával např. Immanuel Kant či Aristoteles.¹⁷ Teorie relativní je založena na myšlence prevence. Pachatel je v tomto případě trestán, aby již zlo nepáchal. Dle této teorie je účelem trestu náprava pachatele a ochrana společnosti. Zastáncem této teorie byl např. Cesare Beccaria, Franz von Liszt atd. Určité prvky lze pozorovat i u Platona.¹⁸ Obě výše uvedené teorie mají své nedostatky. Účelem trestu by neměla být pouze odplata a zároveň by neměl být trest zaměňován s ochranným opatřením. *Trest bez odplatných momentů nemůže svého cíle dosáhnout a není vlastně ani trestem.*

---

¹⁷ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 8. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-576-0, str. 402.

¹⁸ Univerzita Jana Evangelisty Purkyně *Penologie*. 2020 ujep.cz [online]. Dostupné na WWW: https://www.pf.ujep.cz/wp-content/uploads/2020/10/Penologie_studijn%C3%AD-opora.pdf str. 1

*Poněkud jinak je tomu u ochranných opatření*¹⁹ Z toho důvodu vznikla i třetí teorie pojednávající o účelu trestu. Ze samotného označení této teorie lze konstatovat, že se jedná o sloučení předchozích dvou teorií. Proto je také někdy označována jako slučovací teorie.

Účelem trestu je chránit společnost před pachatelem trestných činů, zabránit odsouzenému v dalším páchání trestné činnosti a vychovat jej k tomu, aby vedl řádný život, a tím působit výchovně i na ostatní členy společnosti – tak zněla definice účelu trestu v § 23 zákona č. 140/1961 Sb. Ten byl zrušen v roce 2010 a nahrazen současným trestním zákonem. Současný trestní zákon neobsahuje definici účelu trestu. V důvodové zprávě k trestnímu zákonu nalezneme stanovisko, že *trestáme, quia peccatum est (protože bylo spácháno zlo) a současně ne peccetur (aby nebylo pácháno zlo)*. Lze tak konstatovat, že hlavním účelem trestu by měla být prevence a ochrana společnosti. Trest má působit výchovně jak na pachatele, tak i na zbytek společnosti. Dále má chránit společnost a přispívat v boji proti zločinnosti. Nelze však úplně pominout i prvek odplaty. Současný trestní zákoník má tak nejbližší k teorii smíšené, která spojuje ochranné, nápravné a preventivní působení trestu.²⁰ To znamená, že účel trestu obsahuje de facto více jednotlivých cílů, které tvoří společně celek. Jsou to individuální prevence, individuální represe a generální prevence. Individuální prevence má spočívat v tom, že působí na konkrétního pachatele trestného činu. Rozlišujeme negativní a pozitivní individuální prevenci. Ideálně by měla sankce působit na pachatele výchovně. Ovlivňování budoucího chování pachatele může být realizováno v různých výchovných programech. Velký vliv na budoucí život pachatele může mít i rozhodnutí soudu uložit pachateli alternativní trest, tj. trest nespojený s odnětím svobody. Náprava pachatele však není možná vždy, proto je důležitá i negativní individuální prevence, která spočívá ve většině případů v izolaci pachatele od společnosti (zpravidla ve vězení). Cílem negativní individuální prevence je zabránit pachateli v pokračování nebo opakování jeho trestné činnosti. Generální prevence spočívá v tom, že působí výchovně na ostatní členy společnosti, tj. na potenciální pachatele trestného činu. Potenciální pachatele mohou spatřovat následky trestné činnosti ze sankce plynoucí, což je může odradit od spáchání vlastního trestného

---

¹⁹ Důvodová zpráva k hlavě IV Trestního zákoníku, psp.cz [online]. Dostupné na WWW: <https://www.psp.cz/doc/00/02/60/00026072.pdf>, str. 213.

²⁰ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 8. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-576-0, str. 407.

činu. Generální prevence by však nikdy neměla být jediným důvodem pro přísnější trest. Nelze totiž uložit přísnější trest v individuálním případě za účelem generální prevence. Jednalo by se totiž o exemplární trest, jehož uložení v žádném případě není v souladu se zásadami trestního práva. K tomu se vyjádřil i Ústavní soud, který stanovil že při ukládání trestů se musí vždy *sledovat a respektovat principy proporcionality a ultima ratio, a to i v případě, že by soud v konkrétní situaci shledal, že některý z konsekvencialistických (důsledkových) účelů – například odstrašení potenciálních pachatelů... by vyžadoval trest pro odsouzeného citelnější....*²¹ S individuální prevencí úzce souvisí i individuální represe. Individuální represe představuje trest za spáchanou trestnou činnost.

Definice účelu trestu je v současném trestním zákoně de facto nahrazena zásadami trestání, jako je například zásada zákonnosti, zásada přiměřenosti, zásada individualizace, zásada humanity sankcí atd. Volba druhu a výměry trestu závisí také na účelu trestu. Účel trestu tak přímo ovlivňuje individualizaci trestání.

K účelu trestu se mnohokrát vyjádřil i Ústavní soud. Dle něho je základním účelem trestu *ochrana společnosti před kriminalitou.*²² Taktéž stanovil, že účel trestu představuje opodstatnění a odůvodnění zásahu do práv a svobod osob. I Ústavní soud potvrdil, že účelem trestu je jak postih, tak i bezpečnost občanů a majetku, dále zjednání nápravy pachatele a jeho převýchova.²³ Někdy si však uvedené dílčí účely mohou odporovat. Ústavní soud konstatoval, že vzájemný konflikt rozlišných účelů *lze řešit například deklarováním primárního účelu, který musí být naplněn vždy, a účelů podpůrných, sekundárních, jejichž dosažení je vhodné, nikoli však za každých okolností a v plné míře nezbytné.*²⁴ Ve svém usnesení sp. zn. II. ÚS 243/03 Ústavní soud taktéž potvrzuje i preventivní i represivní účel trestu. Stanovuje, že při ukládání trestu je pak nezbytné dosáhnout vyváženosti obou účelů. Přitom v zájmu ochrany společnosti má dle Ústavního soudu přednost prvek represe. Každopádně jde o unifikaci jak obecných, tak i individuálních zájmů ve vztahu k pachateli. Obecné soudy jakožto soudy rozhodující v prvním stupni, musejí vzít v úvahu všechny tyto prvky při rozhodování o druhu a výměře trestu.

---

²¹ Nález Ústavního soudu ze dne 10. 12. 2019, sp. zn. II. ÚS 1624/19 – 1

²² Nález Ústavního soudu ze dne 29. 8. 2005, sp. zn. IV. ÚS 144/05

²³ Nález Ústavního soudu ze dne 7. 8. 2017, sp. zn. II. ÚS 2027/17 – 1

²⁴ Tamtéž.

1.4 Výměra trestu

O výměře trestu rozhoduje výlučně soud. Jedná se o jeho výhradní pravomoc, která je zakotvena na ústavní úrovni. V Ústavě v čl. 90 je stanoveno, že jen soud rozhoduje o vině a trestu za trestné činy. Soudce je při rozhodování nezávislý a nestranný a je vázán pouze zákonem. Základním pramenem pro ukládání trestů je trestní zákoník, kde jsou vymezeny trestné činy a tresty za ně. Zákonodárce stanovuje pravidla ukládání trestů, druhy trestů a jejich rozsah, tj. možnou výměru. Soudy následně danou zákonnou úpravu aplikují, tj. právně kvalifikují skutek pachatele, a uloží jim příslušný trest.

I když výše uvedený postup se může zdát jednoduchý, v praxi tomu tak zdaleka není. Jednoznačná pravidla pro rozhodování o výměře trestu neexistují a ovlivňuje jej spousta faktorů. Za každý trestný čin zákonodárce stanovuje dolní a horní hranici trestní sazby. Jedná se o minimum, respektive maximum, které může soudce uložit za daný trestný čin. Na druhou stranu v určitých případech soudce může překročit i horní i dolní hranici, která je stanovena zákonem. V tomto případě se bude jednat o institut mimořádného snížení, nebo zvýšení trestu. Okolnosti, které umožňují využití tohoto institutu, jsou vymezeny v zákoně, a to v § 58 a § 59 trestního zákona. Uložení trestu pod dolní hranicí je možné, například pokud se jedná o spolupracujícího obviněného nebo je v daném případě zákonná výměra nepřiměřeně přísná atd. Zvýšení trestu nad zákonnou výměru je pak možné v případě, že se pachatel opětovně dopustil zvláště závažného zločinu (závažná recidiva), nebo pokud jde o pachatele, který je členem organizované zločinecké skupiny atd. Faktory ovlivňující výši trestu jsou závažnost trestného činu, přitěžující a polehčující okolnosti, osoba pachatele, tj. jeho chování jak před spácháním trestného činu, tak i po něm atd.

Problém, který nastává při rozhodování o trestu, je, když dva soudci mají poněkud odlišný názor na to, do jaké míry by daná okolnost měla ovlivnit výši trestu. Soudce má určitou volnost při rozhodování a je potřeba ponechat prostor pro vlastní úvahu. Na druhou stranu musí být respektován princip právní jistoty. Soudci by v souladu s uvedenou zásadou měli rozhodovat o případech, které mají stejná specifika, stejně. Významné rozdíly mezi jednotlivými obdobnými případy jsou nežádoucí a v rozporu s principem právní jistoty. Tyto rozdíly však nemohou být odstraněny pevně stanoveným trestem v zákoně. Soudci by tak byla odňata možnost

zohlednění okolností každého jednotlivého případu. Tento názor vyjádřil i Drápal, který uvedl, že případy jsou rozhodovány na základě principů, určitých pravidel a doporučení, které stanovuje zákonodárce. Také uvádí, že tato pravidla a doporučení nesmějí být stanovena příliš jednoznačně, protože by to mohlo vést k uložení nespravedlivého trestu, jelikož by soudce neměl možnost trest dostatečně individualizovat.²⁵ Lze tak konstatovat, že vliv na rozhodnutí soudu bude mít i ustálená judikatura.

2. Zákonná individualizace

Princip individualizace sestává ze tří složek. Zákonná individualizace je první z nich. Je založena na principu zákonnosti trestání. Soud je povolán k tomu, aby trestal pachatele trestného činu. Na druhou stranu soudy rovněž poskytují ochranu základním lidským právům. Jedná se bezpochyby i o práva obviněného, jelikož během trestního řízení může dojít, a z pravidla dochází, k závažným zásahům do základních lidských práv. Jedná se například o právo na osobní svobodu, svobodu pohybu, nedotknutelnost osoby a jejího soukromí atd. V oblasti trestního práva existuje celá řada zásad zaměřených na ochranu práv osoby, proti níž se řízení vede. Je to zásada presumpce nevinny (na obviněného se hledí jako na nevinného, dokud není prokázána jeho vina). Další zásadou je i zásada ultima ratio, na jejímž základě se obviněnému uloží pouze trest nezbytně nutný k ochraně osob a případně i k jeho nápravě. Pokud jde o obhajobu obviněného, máme zde právo na obhajobu, princip rovnosti zbraní atd. Soud při rozhodování musí dbát na dodržení všech zásad. Z toho vyplývá, že soudce má výhradní pravomoc rozhodovat o vině a trestu, ale zároveň je povinen postupovat jedině stanoveným zákonným způsobem. Svěřenou pravomoc může uplatňovat pouze k účelům a v rozsahu, který stanovuje zákon.

I při neexistenci jednoznačných pravidel trestní zákoník obsahuje obecné zásady pro ukládání trestu. Základem jsou již v předchozí kapitole popsány zásady zákonnosti a přiměřenosti. Tyto zásady jsou následně rozvedeny v § 39 trestního zákona. Jedná se o významné ustanovení v oblasti ukládání druhu a výměry trestu.

---

²⁵ DRÁPAL, Jakub. *Individualizace trestů v České republice: Jak určujeme tresty a co o tom víme?* Státní zastupitelství, r. 2018, č. 1, str. 9.

Obsahuje totiž rozhodné okolnosti pro jejich stanovení. Nutno dodat, že pro mladistvé osoby a právnické osoby jsou uvedené i další okolnosti v rámci zvláštní úpravy.

Předpokladem spravedlivého trestu je splnění obou zásad, jak zásady zákonnosti, tak zásady individualizace. Zákonodárce stanovuje druh trestu, jejich možné kombinace a rozsah sazby. Soudce následně přizpůsobuje výše uvedené každému individuálnímu případu za použití § 39 trestního zákona. Tímto způsobem je naplněna zásada zákonnosti, jelikož nedochází k libovolnému a nekontrolovanému rozhodnutí o trestu. Zákonná individualizace umožňuje individuální přizpůsobení trestu, ale v rámci zákonných pravidel. Na základě výše uvedeného lze rovněž konstatovat, že zákonná individualizace vymezuje soudcovskou individualizaci.

2.1 Povaha a závažnost trestného činu

Trestný čin charakterizují různé skutečnosti. Povaha a závažnost trestného činu je však tou základní, protože vymezuje vlastnosti a rysy jednotlivých trestných činů. Konkrétní okolnosti definující povahu a závažnost trestného činu jsou uvedeny v § 39 odst. 2. Uvedený výčet okolností je demonstrativní, to znamená, že umožňuje soudci zohlednit i jiné zjištěné okolnosti, jelikož dané ustanovení je pojato velice široce.²⁶ Zvláštní část trestního zákona vymezuje jednotlivé druhy trestných činů. U těchto trestných činů následně upravuje základní podobu spáchání daného trestného činu, tj. základní skutkovou podstatu. Ta je vždy uvedena v prvním odstavci. Kvalifikovaná skutková podstata trestného činu vždy zahrnuje všechny znaky základní skutkové podstaty, ale taktéž obsahuje další znak, který zvyšuje závažnost trestného činu. Kvalifikovaná skutková podstata bude vždy uvedena ve vyšších odstavcích a bude za ni stanovena vyšší sazba s ohledem na její vyšší společenskou škodlivost. Podle závažnosti dělíme trestné činy na přečiny, zločiny a zvláště závažné zločiny. Podle jejich závažnosti stanoví zákon u přečinů trest s maximální horní hranicí odnětí svobody na pět let, u zvláště závažných zločinů je stanovena maximální horní hranice deset let. Zločiny jsou vymezeny negativně, a to jako všechny trestné činy, které zákon nepovažuje za přečiny. Výše

---

²⁶ ŠČERBA, Filip a kol.: *Trestní zákoník: Komentář*. I vydání. Praha: C. H. BECK, 2020, ISBN: 978-80-7400-807-8, str. 583

uvedené dělení je označováno jako typová závažnost trestných činů. Typovou závažnost zájmů chráněných trestním zákonem hodnotí již zákonodárce. Jeho hodnocení spočívá v tom, že stanovuje sankci, respektive rozsah sazby u každé skutkové podstaty trestného činu, druh trestu, popřípadě možnost uložení více druhů trestů. Pro stanovení závažnosti trestného činu ve smyslu § 39 odst. 1 a 2 nepostačí hodnocení druhu trestného činu nebo stanovení typové závažnosti dle dolní či horní hranice. Je nezbytné v individuálním případě porovnávat závažnost trestných činů s jinými případy obdobných trestných činů.²⁷ To znamená, že úkol soudce není poukázat *na systematické zařazení určité skutkové podstaty trestného činu v zákoně, případně zopakuje jeho zákonné znaky, a tím se zhostí povinnosti vyhodnotit význam porušeného nebo ohroženého zájmu, ale že v rámci zákonem abstraktně popsaného zájmu provede jeho konkretizaci a místo ve škále dalších možných zájmů chráněných stejným ustanovením.*²⁸

Zájem chráněný trestním zákonem je obligatorním znakem každé skutkové podstaty trestného činu. Označován je též jako objekt trestného činu. Objektem trestného činu jsou různé společenské hodnoty (např. život, zdraví, majetek, ochrana životního prostředí atd.). Platí, že čím vyšší je stanovená sazba, tím je tento zájem významnější. Mezi nejvýznamnější zájmy samozřejmě patří lidský život, kde zákonodárce stanovil sazbu deset až 18 let odnětí svobody už v základní skutkové podstatě trestného činu vraždy.

Jelikož je typová závažnost činu již stanovena zákonodárcem, úkolem soudce je hodnotit, jaký společenský význam má konkrétní objekt. V rámci druhově stejných trestných činů může být tento význam různý. Jako příklad lze uvést trestný čin krádeže (§ 205). Tímto ustanovením je poskytována ochrana majetku (objekt). Soudce však při stanovování závažnosti a povahy trestného činu musí hodnotit význam konkrétní věci, které se pachatel zmocnil. Může se jednat o kulturní památku či jinak významnou věc (např. cennou sbírku, celostátně významnou věc atd.) nebo o běžnou věc. Dále musí soudce hodnotit i způsobenou škodu a další okolnosti. U trestného činu nedovoleného ozbrojování (§ 279) bude mít význam pro stanovení závažnosti trestného činu účinnost konkrétní zbraně, kterou pachatel vyrobil, opatřil nebo přechovával. Význam bude mít i potenciální škodlivost

---

²⁷ DRAŠTÍK, A. a kol. *Trestní zákoník: Komentář*. Praha: Wolters Kluwer 2015 ISBN: 978-80-7478-790-4.

²⁸ Tamtéž.

zbraně, tj. jakou škodu mohl pachatel danou zbraní napáchat. Dalším příkladem mohou být i trestné činy spojené se životním prostředím. Vliv na závažnost daného trestného činu bude mít např. rozsah způsobené škody na životním prostředí nebo množství poškozených či ohrožených živočichů či rostlin, s ohledem na skutečnost, zda se jedná o chráněné druhy atd.

Závažnost trestného činu je určována významem chráněného zájmu, způsobem provedení činu, jeho následku a rovněž okolnostmi, za kterých byl čin spáchán. Veškeré tyto okolnosti jsou dokazovány v řízení z úřední povinnosti, jak je stanoveno v § 89 odst.1 písm. c) trestního řádu. V případě povahy trestného činu bude mít velký význam osoba pachatele, jelikož ji definují míra zavinění, pohnutka, záměr nebo cíl pachatele. Hodnotit se bude, jaký záměr měl pachatel, jakou mírou se provinil, jaké následky měl jeho čin, v jaké době ho spáchal atd.

Povahu trestného činu definují také zákonné znaky trestného činu. Zákonné znaky trestného činu vymezují konkrétní trestný čin. Zákonnými znaky trestného činu loupeže v jeho základní podobě jsou užití násilí nebo pohrůžky bezprostředního násilí v úmyslu zmocnit se cizí věci. Podobné zákonné znaky obsahuje i trestný čin vydírání, kdy pachatel užitím násilí nebo pohrůžkou bezprostředního násilí nutí poškozeného, aby něco konal, opominul nebo strpěl.²⁹ U trestného činu vraždy či zabití je znakem usmrcení jiného člověka atd. Povahu trestného činu bude kromě zákonných znaků definovat i forma zavinění. To znamená, že vliv na druh a výměru trestu bude mít i to, zda pachatel jednal úmyslně či nedbalostně.³⁰ Přitom pro závěr, že pachatel jednal úmyslně, se nevyžaduje doznání pachatele. Soudce může k danému závěru dojít i hodnocením okolností činu objektivní povahy (např. povaha činu, způsob provedení, z pohnutky činu atd.).³¹

Vliv na závažnost trestného činu bude mít **způsob spáchání trestného činu**. Vymezuje ho jednání pachatele. Možné způsoby spáchání trestného činu stanovuje trestní zákon, a to v § 42 písm. c). Pokud pachatel spáchá trestný čin surovým nebo trýznivým způsobem, zákeřně nebo se zvláštní lstí, bude mu to přičítáno jako přitěžující okolnost. Vedle výše uvedeného trestní zákon uvádí další možný způsob

---

²⁹ Trestný čin vydírání je ve vztahu subsidiarity vůči trestnému činu loupeže, jelikož trestný čin loupeže již zahrnuje znaky uvedené v trestném činu vydírání. Jejich souběh je proto vyloučen.

³⁰ Trestní právo rozlišuje úmysl přímý a nepřímý; a nedbalost vědomou a nevědomou.

³¹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 3. 2009, sp. zn. 6 Tdo 1334/2008

spáchání činu v § 54 odst. 3 písm. a), a to zvláště zavrženíhodný způsob provedení činu. Takový způsob spáchání činu zakládá podmínku pro uložení výjimečného trestu (trest nad 20 až do 30 let). V některých trestných činech je zákonným znakem způsob provedení činu. Například u trestného činu vraždy v § 140 odst. 3 písm. i) je uveden zákonný znak spáchání činu „zvláště surovým nebo trýznivým způsobem“. Nutno dodat, že výše uvedený zákonný znak nevylučuje přičítání způsobu provedení dle § 54 odst. 3 písm. a), tj. zvláště zavrženíhodný způsob provedení činu. Způsob provedení činu uvedený ve skutkové podstatě trestného činu je totiž okolnost podmiňující užití vyšší trestní sazby.

Pokud jde o samotný pojem „zavrženíhodný způsob provedení činu“, Nejvyšší soud stanovil, že ho definuje samotné jednání pachatele. Toto jednání může spočívat ve vyšší míře surovosti, zákeřnosti, zvláštní lsti, brutalitě či zvrhlosti provedení činu, než jaká obvykle bývá s tímto trestným činem spojena, nebo v povaze či situaci, místě, času, okolnostech atd.³² Zavrženíhodný způsob provedení činu může spočívat i v tom, že oběť trestného činu je osoba, které je poskytována zvláštní ochrana (např. dítě, nemocná nebo stará osoba, bezbranná nebo těhotná žena apod.). Přičítání zavrženíhodného způsobu provedení v konkrétním případě je možné již u trestného činu ve stadiu pokusu. Vyžaduje se totiž, aby pachatel takovým způsobem alespoň začal vůči objektu jednat. Trestní právo zná i pojem „zvláště zavrženíhodná pohnutka“, u které postačí i stadium přípravy trestného činu. Zvláště zavrženíhodná pohnutka může být přitěžující okolností, dle § 42 písm. b), nebo podmínkou pro uložení výjimečného trestu dle § 54 odst. 3 písm. a). Nejvyšší soud ji definuje jako *pohnutku, jež je v příkrém rozporu s morálkou občanské společnosti a svědčí zpravidla o morální bezcitnosti, zvrhlosti, o bezohledném sobectví, o pohrdavém postoji k základním lidským hodnotám, zejména k lidskému životu. Může sem patřit bezohledná snaha o parazitní způsob života nebo snaha vyhnout se trestní odpovědnosti za předchozí trestnou činnost i za cenu zmaření lidského života nebo pomstychtivost např. za zákonný zákrok policejního orgánu, za rozhodnutí veřejného činitele apod.*³³ Jako zvláště zavrženíhodnou pohnutku nelze hodnotit takovou pohnutku, která vychází z přirozených citů (jako je žárlivost, afekt, stresové situace...), nebo pohnutka vyvolaná biologicky, pramenící z poruchy osobnosti nebo poruchy chování

---

³² Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 3. 2009, sp. zn. 6 Tdo 1334/2008

³³ Tamtéž.

pachatele. V § 42 písm. b) trestní zákoník obsahuje demonstrativní výčet zvlášť zavrženíhodných pohnutek. Jsou to například pomsta, národnostní a rasová nenávisť, náboženská nenávisť, ziskuchtivost atd.

Další možný způsob provedení činu je spáchání činu veřejně (např. tiskem, rozhlasem, před nejméně třemi současně přítomnými osobami atd.). Často bývá ve zvláštní části trestního zákona zákonným znakem kvalifikované skutkové podstaty (např. trestný čin pomluvy, křivého obvinění, šíření toxikomanie, týrání zvířat atd.). To znamená, že spáchání trestného činu veřejně vždy podmiňuje použití vyšší trestní sazby. Způsob spáchání trestného činu definuje i užití násilí, vloupání, použití zbraně atd. V případě, kdy jsou výše uvedené způsoby provedení činu zákonným znakem trestného činu, je soud povinen zkoumat jejich intenzitu v konkrétním případě.³⁴ Některé skutkové podstaty obsahují více možných způsobů spáchání trestného činu. Typickým příkladem může být užití násilí, pohrůžky bezprostředního násilí nebo pohrůžky jiné těžké újmy (např. u trestného činu znásilnění, sexuálního nátlaku, porušování domovní svobody, vydírání, loupeže atd.). V takovém případě soud rovněž zkoumá, kterou z alternativ pachatel naplnil a v jaké intenzitě. Z výše uvedeného vyplývá, že druh a výměra trestu musí být vždy určena podle toho, v jaké intenzitě byly naplněny znaky skutkové podstaty trestného činu v individuálním případě.

Závažnost trestného činu se zvyšuje v případě souběhu trestných činů nebo recidivy. Obě okolnosti soud obecně hodnotí jako přitěžující okolnosti. Jejich účinky jsou však obsáhlé jak v oblasti práva hmotného, tak i procesního (viz výklad v kapitole 2.4).

Kritériem závažnosti trestného činu je i způsobený následek. Rozlišujeme více druhů následků, podle toho, jaký chráněný zájem byl trestným činem dotčen (např. ohrožení života, poškození zdraví, majetku atd.). Nutno dodat, že u některých trestných činů je poskytována ochrana více zájmům. Pachatel tak může jedním skutkem způsobit více následků. Typickým příkladem je trestný čin loupeže, kdy pachatel působí na osobní svobodu poškozeného a na jeho majetek současně. Závažnost následku se hodnotí podle závažnosti dotčeného zájmu. Zásadní význam na druh a výměru trestu bude mít intenzita způsobeného následku. Zejména je nutné zohlednit výši způsobené škody na majetku, vážnost újmy na zdraví atd. Dle

---

³⁴ ŠČERBA, Filip a kol.: *Trestní zákoník: Komentář*. I vydání. Praha: C. H. BECK, 2020, ISBN: 978-80-7400-807-8, str. 585.

intenzity rozlišujeme těžší následek, zvlášť závažný následek a zvlášť těžký a těžko napravitelný následek. Těžší následek charakterizuje větší škoda, než jakou předpokládá základní skutková podstata trestného činu. Těžší následek pachatel způsobí, zpravidla když naplní znaky kvalifikované skutkové podstaty (např. trestným činem způsobí smrt) nebo nějakou přitěžující okolnost. Zvlášť závažný následek je kategorií určenou pro mimořádné okolnosti. Jedná se o okolnosti, které zvyšují nebezpečnost trestného činu a podmiňují užití vyšší trestní sazby. Často mívají charakter majetkové škody, například způsobení značné škody (škoda nejméně 1 000 000 korun). Zvlášť závažný následek může být definován i významem předmětu útoku. Například u trestného činu krádeže Nejvyšší soud stanovil, že zvlášť závažný následek může spočívat v odcizení uměleckých či historických předmětů celosvětového významu nebo předmětů významných pro danou oblast (region).³⁵ Zvlášť závažný následek může spočívat i ve způsobení těžké újmy na zdraví trestným činem nebo v použití zbraně atd. Zvlášť těžký a těžko napravitelný následek má trestný čin, který se vyznačuje mimořádně vysokým stupněm nebezpečnosti pro společnost. Obecně je způsobení zvlášť těžkého a těžko napravitelného následku jednou z podmínek uložení výjimečného trestu. To znamená uložení trestu odnětí svobody ve výši mezi dvaceti a třiceti lety nebo trest odnětí svobody na doživotí. Významné je i to, že je nezbytné, aby došlo k dokonání daného trestného činu. Zvlášť těžký a těžko napravitelný následek předpokládá vznik poruchy, narozdíl od zvlášť zavrženíhodné pohnutky a zvlášť zavrženíhodného způsobu provedení činu (a také od okolností podmiňujících uložení výjimečného trestu). Nutno také dodat, že následek může spočívat jak v poruše, tak i v pouhém ohrožení objektu trestného činu. V případě ohrožení objektu soudce musí zkoumat zaprvé stupeň pravděpodobnosti vzniku škody a následně i rozsah hrozící škody. Obdobně tomu je i v případě přípravy či pokusu o trestný čin. Jedná se o stadium, ve kterém zpravidla nedochází ke vzniku následku. Soudce však musí zohledňovat i úmysl pachatele, respektive jakou škodu měl v úmyslu způsobit.³⁶

Povahu a závažnost trestného činu ovlivňují i okolnosti, za kterých byl čin spáchán. Pojem „okolnosti, za kterých byl čin spáchán“ lze chápat velice široce. Mohou to být nejrůznější okolnosti, které jakýmkoliv způsobem působily na

---

³⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 9. 2008, sp. zn. 6 Tdo 785/2008.

³⁶ ŠČERBA, Filip a kol.: *Trestní zákoník: Komentář*. 1 vydání. Praha: C. H. BECK, 2020, ISBN: 978-80-7400-807-8, str. 585.

pachatele nebo definují povahu trestného činu či jakkoliv ovlivnily spáchání daného trestného činu. Tyto okolnosti mohou mít různou povahu. Nemusejí nutně zvyšovat závažnost či společenskou škodlivost trestného činu. Naopak mohou často právě snižovat jeho nebezpečnost. Příkladem může být stav závislosti či podřízenosti pachatele nebo jednání pod nátlakem. Dále jednání pachatele vyvolané duševní poruchou či jiný duševní stav pachatele. Okolnosti, které zvyšují závažnost trestného činu jsou například svádění jiného ke spáchání trestného činu, využití něčí nouze, tísně či bezbrannosti atd. Okolnost, za které byl trestný čin spáchán, bude definovat i čas nebo místo spáchání trestného činu.

S určitými okolnostmi počítá i trestní zákoník. Výčet některých okolností je obsažen v § 41 a v § 42 (např. spáchání trestného činu pod tlakem závislosti nebo podřízenosti, pod vlivem hrozby, spáchání trestného činu na určitých osobách atd.). Jedná se o polehčující či přitěžující okolnosti. Okolnost, za kterých byl čin spáchán, může být uvedena i přímo v ustanovení konkrétního trestného činu. Může být tedy znakem jak privilegované³⁷, tak i kvalifikované skutkové podstaty trestného činu. V tomto případě se nebude započítávat jako přitěžující či polehčující okolnost.³⁸ To znamená, že okolnost, která podmiňuje užití vyšší trestní sazby, nemůže být přičítána znovu jako přitěžující okolnost, jelikož je intenzita závažnosti trestného činu již jednou vyjádřena v kvalifikované skutkové podstatě. Pokud by však určitá okolnost představovala mnohem intenzivnější míru ohrožení, než s jakou je spojován kvalifikační znak, lze ji znovu přičítat jako přitěžující okolnost. Daná okolnost se totiž vymyká obecné okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby a způsobuje vyšší intenzitu negativního následku.³⁹

2.2 Osoba pachatele

Osoba pachatele má velký význam v rámci trestního řízení. Zprvée podmiňuje vznik odpovědnosti za trestný čin, spoluurčuje jeho závažnost a povahu a může významným způsobem ovlivnit výši trestu. Okolnosti, které nezakládají znaky trestného činu, tj. nejsou nutné k naplnění jeho skutkové podstaty, mají velký

---

³⁷ U privilegované skutkové podstaty trestného činu zákon stanovuje uložení mírnějšího trestu (s ohledem na její nižší nebezpečnost a škodlivost). Je tedy opakem kvalifikované skutkové podstaty, kde je vždy sazba trestu vyšší.

³⁸ Bylo by to v rozporu se zákazem dvojího přičítání.

³⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 5. 2014, sp. zn. 8 Tdo 550/2014

vliv při určování povahy a závažnosti trestného činu. Významné jsou tím, že charakterizují individuální skutek jeho pachatele. Okolnosti, které vypovídají o osobě pachatele, budou mít rovněž velký význam. Spoluurčují závažnost spáchaného činu, významné jsou i při zjišťování úmyslu pachatele, záměru, jeho vlastnostech atd.

Osoba pachatele podmiňuje vznik odpovědnosti za trestný čin z hlediska zákonných požadavků. Jedná se o věk pachatele a jeho přičetnost. Nejsou to však okolnosti, které ovlivňují závažnost trestného činu, ani okolnosti, které by jakýmkoliv způsobem ovlivňovaly druh a výši trestu. Ovšem určitý vliv může mít okolnost, že se pachatel dopustil trestného činu ve věku blízkém věku mladistvých. Trestní zákoník tento pojem nedefinuje. Dle ustálené judikatury můžeme konstatovat, že se jedná o 19 let, maximálně však 21 let. Tato okolnost může být hodnocena jako polehčující okolnost. Vliv na výši trestu může pak mít zmenšená přičetnost pachatele v době spáchání trestného činu, tedy stav, ve kterém pachatel měl rozpoznávací či ovládací schopnost podstatně zmenšenou. Nevylučuje to jeho trestní odpovědnost za spáchaný čin, může však mít význam při rozhodování o trestu. Zmenšená přičetnost má spíše fakultativní důsledky (existují výjimky u mladistvých, kdy tato okolnost má obligatorní důsledek).

Zmenšená přičetnost má význam i při hodnocení možnosti nápravy pachatele. Proto zpravidla bývá důsledkem této okolnosti uložení ochranného léčení. V praxi bude zpravidla znalec posuzovat duševní stav pachatele a doporučí optimální druh a formu ochranného léčení. Dále může soudce současně s uloženým ochranným léčením uložit trest pod dolní hranicí trestní sazby nebo upustit od potrestání, respektive upustit od uložení trestního opatření, pokud jde o mladistvého. Učiní tak, má-li za to, že samotné ochranné léčení postačí k dosažení účelu trestu. Zmenšená přičetnost může snižovat závažnost trestného činu či jeho společenskou škodlivost, ale není tomu tak vždy. Z toho důvodu ji nelze považovat za polehčující okolnost. Stav zmenšené přičetnosti sice snižuje míru zavinění pachatele, ale nikoli jeho nebezpečnost pro společnost. Ukládání trestu pachateli se zmenšenou přičetností upravuje § 40 trestního zákona. Důležitou poznámkou je, že za stav zmenšené přičetnosti se nepovažuje stav, který si pachatel přivodil sám užitím návykové látky. Pachatel tedy v tomto směru nesmí jednat zaviněně, a to ani z nedbalosti. Jedná se o nezbytnou podmínku pro zvláštní postup dle § 40 a § 47 trestního zákona.

Vedle zákonných znaků existují i další případy, kdy osoba pachatele podmiňuje vznik odpovědnosti za trestný čin. Jedná se o trestné činy, které může spáchat pouze speciální nebo konkrétní subjekt. To znamená, že daného trestného činu se může dopustit pouze matka, voják, úřední osoba, občan České republiky atd. Pokud pachatel nemá tyto zvláštní vlastnosti, nemůže být trestně odpovědný za daný trestný čin. Pokud však hovoříme o vlastnostech osoby pachatele ve smyslu § 39 trestního zákona, výše uvedené okolnosti nejsou okolnostmi, které soudce bude hodnotit při rozhodování o výši trestu. Určují spíše typový význam pachatele.⁴⁰ Zákodárce v § 39 stanovuje povinnost zkoumat a hodnotit konkrétní charakteristiky pachatele. Pokud by k hodnocení těchto konkrétních charakteristik nedošlo, uložený trest by byl v rozporu se zásadou individualizace. Trest by totiž nebyl uložen „na míru“ dle individuálního případu, okolností a osoby pachatele.

Osobu pachatele jako kritérium při individualizaci trestu uvádí trestní zákoník v § 39 odst.1 a rovněž i v odst. 2. V obou případech se hodnotí osoba pachatele. První odstavec je charakterizován osobními, rodinnými a dalšími poměry. Jsou to okolnosti, které budou mít význam při rozhodování o trestu. Soud zde musí hodnotit i ty okolnosti, které při spáchání činu například nebyly aktuální. Nejedná se tedy o skutečnosti, které by nutně souvisely s trestným činem. V druhém odstavci se jedná o okolnosti, které zvyšují nebo snižují závažnost trestného činu. Významné jsou tedy pouze ty okolnosti, které existují v době spáchání trestného činu.⁴¹ To znamená, souvisejí přímo s trestným činem. Obecně lze říct, že význam na závažnost činu a výměru trestu bude mít způsob života pachatele před spáchaným trestným činem, jeho chování při páchaní trestné činnosti i jeho postoj k trestnému činu po jeho spáchání. Vlastnosti a chování pachatele mohou mít jak pozitivní, tak i negativní vliv na trest. Soudce je povinen přihlížet i k pozitivním a negativním vlastnostem pachatele. Zároveň *hodnocení osoby pachatele nesmí být jen pouhou registrací osobních dat obviněného bez hlubšího rozboru jeho osobnosti ve vztahu k jeho protiprávnímu činu a jeho společenské škodlivosti.*⁴² Obviněný je objektem výkonu uloženého trestu. Z tohoto důvodu je podstatné hodnotit osobu pachatele, jelikož cílem je naplnit účel trestu.

---

⁴⁰ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník: komentář*. I díl. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012. ISBN 978-80-7400-428-5, str. 524.

⁴¹ DRAŠTÍK, A. a kol. *Trestní zákoník: Komentář*. Praha: Wolters Kluwer 2015 ISBN: 978-80-7478-790-4.

⁴² ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník: Komentář*. I díl. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012. ISBN 978-80-7400-428-5, str. 524.

Odstavec 1 § 39 trestního zákona ukládá různá kritéria, která musí soudce hodnotit při rozhodování o výměře trestu. Z pohledu osoby pachatele jsou velmi významné **osobní, rodinné, majetkové a jiné poměry** pachatele. Zjišťování a hodnocení těchto okolností má význam, pokud jde o výběr druhu trestu, např. zda je pro pachatele účinnější peněžitý trest či nikoli, případně v jaké výši, zda je pachatel s ohledem na svůj zdravotní stav schopen výkonu určitého trestu atd. V tomto směru je nutné dodat, že těmito skutečnostmi by se měl zabývat již státní zástupce, jelikož je to právě on, který v obžalobě bude navrhopvat konkrétní druh a výši trestu. Okolnosti charakterizující osobu pachatele jsou např. aktuální zdravotní stav pachatele a jeho rodiny, rodinný stav pachatele, povinnost péče o početnou rodinu, těhotenství, bytové poměry pachatele a jeho rodiny, zaměstnání a příjem pachatele, případně podnikatelská činnost a její výsledky, společenské postavení pachatele a jeho sociální vazby, majetková situace pachatele a jeho rodiny atd.⁴³ I když se jedná o podpůrné kritérium, v určitých případech tyto okolnosti podmiňují možnost uložení daného druhu trestu. Například u trestu domácího vězení musí existovat spolehlivé obydlí, ve kterém by obviněný vykonával trest, soud tak zjišťuje bytové poměry; u trestu obecně prospěšných prací soud musí zjistit zdravotní stav pachatele, tj. zda je způsobilý k soustavnému výkonu práce; u peněžitého trestu soud zjišťuje majetkové poměry pachatele atd.⁴⁴ Orgány činné v trestním řízení jsou povinny tyto skutečnosti zjišťovat z úřední povinnosti. I když přímo nemusejí souviset se spácháním trestného činu, měly by ovlivnit úvahu soudce při ukládání trestu. Zejména z toho důvodu, že stejný trest nepostihuje každého pachatele stejně, s ohledem na výše uvedené skutečnosti. V zájmu uložení spravedlivého trestu, který naplňuje účel trestu, jsou veškeré výše uvedené skutečnosti rozhodné. Taktéž i z toho důvodu, že mohly ovlivnit jednání pachatele při rozhodnutí spáchat trestný čin (v tomto případě daná skutečnost může být polehčující okolností). Trest má vést pachatele ke změně jeho chování, tzn. má mít výchovný a ochranný účinek. V případě, že by soud nezohlednil veškeré výše uvedené skutečnosti, nemůžeme hovořit o trestu, který je uložený v souladu s principem individualizace trestání. Jednalo by se o trest, který je ve zřejmém

---

⁴³ GRÍVNA, Tomáš a Hana ŠIMÁNOVÁ, ed. *Ukládání trestů a jejich výkon: sborník příspěvků z konference pořádané PF UK a UOČR dne 4. června 2020*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2020. ISBN 9788073808334, str. 267.

⁴⁴ ŠČERBA, Filip a kol.: *Trestní zákoník: Komentář*. 1 vydání. Praha: C. H. BECK, 2020, ISBN: 978-80-7400-807-8, str. 576.

nepoměru k poměrům pachatele.⁴⁵ Hodnocení poměrů pachatele je stěžejním, ale poněkud složitým úkolem. *Příslušný soud si v tomto směru musí položit zásadní otázku spočívající v tom, co lze v daném případě u konkrétního pachatele považovat za specifikum v jeho poměrech, které může ovlivnit úvahy soudu o ukládaném trestu, a co jeho poměry naopak výrazně neodlišuje od ostatních osob, resp. od ostatních pachatelů.*⁴⁶ Podstatnou poznámkou je, že soud může tutéž okolnost hodnotit i dle § 39 odst.1 (tj. okolnost rozhodnou pro stanovení druhu a výměry trestu) i jako polehčující okolnost dle § 41 písm. e). Podmínkou ovšem je existence dané okolnosti i při spáchání trestného činu, i při rozhodování o trestu. Tento postup není v rozporu se zákazem dvojího přičítání, jelikož při každém hodnocení má jiný právní význam.

Samozřejmě otázkou zůstává, jak se tato zákonná úprava o zohlednění osobních poměrů pachatele projevuje v aplikační praxi. Požadavek hodnocení poměrů pachatele obsahuje i trestní řád, a to v § 89 odst.1 písm. d). V trestním řádu však má poněkud jiný význam. Osobní poměry budou mít vliv na hodnocení toho, zda daná osoba trestný čin spáchala, či nikoli, nebo mohou ovlivňovat postup trestního stíhání atd. Na druhou stranu, orgány činné v trestním řízení mají povinnost zjišťovat veškeré okolnosti (včetně poměrů pachatele), které jsou nezbytné pro stanovení druhu trestu a jeho výměry. Vyplývá to i z § 92 odst. 2 trestního řádu.

Pokud jde o **dosavadní způsob života**, základem je trestná bezúhonnost osoby. Tuto skutečnost soud vždy zjišťuje z rejstříku trestů. Negativní vliv na posuzování vlastností obviněného bude určitě mít jeho předchozí odsouzení. Bude to vypovídat o tom, že náprava pachatele nebyla úspěšná. Logicky pak dosavadní bezúhonnost a řádný způsob života jsou pozitivními okolnostmi, které závažnost činu snižují. Nehodnotí se však pouze skutečnost, zda osoba již v minulosti byla za trestný čin odsouzena. Soudce musí vzít v úvahu veškeré okolnosti a poznatky, které vyšly najevo v průběhu dokazování. Respektive vše, co je mu známo o chování pachatele. K dosavadnímu způsobu života soud přihlíží i v případě rozhodování o vazbě, věrohodnosti slibu obviněného, při posuzování podmínek pro podmíněčné zastavení trestního stíhání či pro podmíněný odklad výkonu trestu,

---

⁴⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. 5. 2000, sp. zn. 3 Tz 59/2000

⁴⁶ GRIVNA, Tomáš a Hana ŠIMÁNOVÁ, ed. *Ukládání trestů a jejich výkon: sborník příspěvků z konference pořádané PF UK a UOČR dne 4. června 2020*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2020. ISBN 9788073808334, str. 274.

uložení alternativního trestu nespojeného s odnětím svobody atd. Dosavadní řádný způsob života je jedním z předpokladů pro upuštění od potrestání dle § 46 odst.1 trestního zákona. Z výše uvedeného vyplývá, že je předpokladem pro použití jak alternativních trestů, tak alternativních způsobů potrestání či použití tzv. odklonu v trestním řízení.

Na druhou stranu nevedení řádného života bude druh a výměru trestu ovlivňovat negativně. Ovšem i zde je nezbytné hodnotit jeho intenzitu. Její rozsah může být odlišný, např. sporadické páchaní trestné činnosti, nebo naopak její nepřetržitě páchaní. Dále zda se pachatel v minulosti dopustil jen přestupku nebo trestného činu, případně v jakém časovém odstupu atd. Nikoli řádný dosavadní způsob života nemusí spočívat jen v recidivě, ale i v jiných okolnostech, například uložení trestu ve zkušební době nebo přeměna trestu prospěšných prací na trest odnětí svobody atd.⁴⁷ Nejvyšší soud stanovil, že soudce musí přihlížet k veškerým projevům pachatele ke dni rozhodování o právním následku zjištěné trestní odpovědnosti. Uvádí, že pozitivním skutkem může být například záchrana lidského života pachatelem trestného činu. Tou negativní skutečností pak bude spáchání dalšího zavrženíhodného skutku v době následující po činu, o němž se řízení vede (buď ve vícečinném souběhu, nebo v podobě opakování trestné činnosti ještě před vyhlášením rozsudku za stávající trestný čin).⁴⁸ Trestní zákon pojem řádný způsob života nijak nedefinuje, ale lze na základě výše uvedeného vyvodit, že „řádny život“ spočívá především v neporušování zákonů a společenských pravidel. I když je základem neporušování právního řádu, vedení řádného života nespočívá pouze v této skutečnosti. Soudy dále zjišťují, zda obviněný plnil své základní povinnosti v soukromém životě (např. vyživovací povinnost, nezneužívání výkonu svých práv atd.) a povinnosti vůči státu (např. placení daní, legální zdroj příjmu atd.). Dosavadní způsob života má význam, i pokud jde o zkoumání možnosti nápravy pachatele.

Pokud jde o **nápravu pachatele**, podstatné jsou veškeré okolnosti, které zde byly i před spácháním trestného činu, okolnosti spojené s trestným činem a také ty, které nastaly po spáchání činu a existují v okamžiku rozhodování o trestu. Význam mají z toho důvodu, že charakterizují osobnost pachatele a možnost jeho nápravy.

---

⁴⁷ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník: komentář*. I díl. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012. ISBN 978-80-7400-428-5, str. 518.

⁴⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 10. 2019, sp. zn. 6 Tdo 1254/2019

Soud přihlíží k sociálnímu prostředí, ve kterém pachatel žije, zda pachateli již byl uložen trest v minulosti, co ho vedlo k opětovnému spáchání trestného činu atd. Úkolem soudu je stanovit prognózu příštího vývoje chování pachatele, a to tím, že zjišťuje osobnostní vlastnosti pachatele a jejich spojitost s trestným činem. Dále zjišťuje prostředí, v kterém se osobnost pachatele vyvíjela a v budoucnu se bude vyvíjet. Přitom nelze opomenout ani účinky a důsledky trestu na život pachatele.⁴⁹ Bez ohledu na důslednost soudce při zjišťování a objasňování uvedených okolností není možné prognózu budoucího chování pachatele stanovit s jistotou, tj. nelze ji jasně předvídat. To znamená, že se vždy bude jednat o jakousi pravděpodobnost budoucího vývoje s ohledem na zjištěné okolnosti. Rozhodnutí soudu přitom musí zůstat v mezích zákona a v souladu s ustálenou judikaturou. Možnost nápravy pachatele bude ovlivňovat úvahu soudce při výběru druhu trestu. Velký význam pak má při ukládání výjimečného trestu. V případě, že lze očekávat nápravu pachatele, nelze uložit výjimečný trest. Zjišťovat možnost nápravy pachatele je nezbytné k uložení trestu v souladu s individualizací trestání. Jen tak lze dosáhnout účelu trestu, kterým je mj. působení na pachatele tak, aby již trestnou činnost neopakoval a vedl řádný život.

Významným způsobem, kterým může obviněný ovlivnit výměru a druh trestu, je jeho **chování po trestné činnosti**. Je to jednání, z kterého je možné si vyvodit, zda si je pachatel vědom svého konání, zda ho lituje, projevuje snahu o nápravu, případně zda chce dobrovolně poskytnout náhradu škody poškozenému, skutečnost, jaký je jeho postoj ke spáchanému činu atd. Chování pachatele po činu vypovídá i o tom, jaká je pravděpodobnost nápravy chování pachatele (např. pachatel spáchání činu lituje, uvědomuje si své pochybení, případně podstoupí léčbu závislosti na návykových látkách, nahradí škodu poškozenému atd.). Pokud by se u pachatele výše uvedené chování neprojevovalo a z jeho chování by bylo patrné, že právní normy nebude respektovat ani nadále, možnost nápravy pachatele se rovněž snižuje. Soudce ovšem musí zohlednit i pravdivost těchto postojů. Jednání pachatele po spáchání trestného činu se často posuzuje jako polehčující okolnost (např. oznámení trestné činnosti úřadům, snaha odstranit příčiny trestné činnosti aj.). Doznání nebo sjednání dohody o vině a trestu taktéž budou ovlivňovat výši trestu. Takové jednání pachatele zpravidla zkracuje a zjednodušuje celé trestní

---

⁴⁹ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 8. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-576-0.

řízení. K uvedenému přístupu pachatele proto soud přihlíží při ukládání trestu, a to tak, že mu zpravidla uloží mírnější trest. Tento postup potvrzuje i § 58 odst. 2 písm. b) a odst. 3 trestního zákona. Při konsensuálním jednání pachatele lze mimořádně snížit trest odnětí svobody (tj. pod dolní hranici trestní sazby). Ovšem pouze za předpokladu, že je náprava pachatele velmi pravděpodobná a dovoluje to povaha trestného činu a poměry pachatele. Nejedná se však o obligatorní důsledek, je tak jedině na úvaze soudu, zda k takovému rozhodnutí přistoupí.

Velký význam pro pachatele může mít jeho spolupráce s orgány. Pro případ, kdy pachatel významným způsobem přispěl k objasnění zločinu a dozná se k činu, má státní zástupce možnost označit takového pachatele za **spolupracujícího obviněného**.

Je to významný institut, který trestní zákoník zmiňuje několikrát, a to u trestných činů spojených s organizovanou skupinou nebo organizovanou zločineckou skupinou. Trestní zákoník ho však nijak nedefinuje. Co si máme představit pod pojmem „spolupracující obviněný“, vysvětluje trestní řád, a to v § 178a. Toto ustanovení obsahuje podmínky, při jejichž splnění může státní zástupce pachatele trestného činu takto označit. To znamená, že k takovému označení nedochází samotným splněním podmínek. Musí dojít k označení pachatele jako spolupracujícího obviněného v obžalobě. Pro samotného pachatele takové označení může znamenat různé výhody, které by jinak neměl. Soud musí dle § 39 trestního řádu k takovému označení při rozhodování o trestu přihlídnout (je to obecně polehčující okolnost). V dřívější úpravě bylo mimořádné snížení trestu spolupracujícímu obviněnému čistě na úvaze soudu. Od roku 2012 takovému pachateli soud trest mimořádně sníží. Jedná se tedy o obligatorní důsledek.⁵⁰ Potvrdil to ve své judikatuře i Nejvyšší soud (např. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 19. 6. 2018 sp. zn. 6 Tz 6/2018). Soudce přitom musí hodnotit i jiné okolnosti, jako je například povaha a závažnost trestného činu, význam spolupráce pachatele při zabránění dokonání činu či jeho objasnění atd. Samozřejmě, v případě nesplnění všech zákonných podmínek pro mimořádné snížení trestu soud zohlední spolupráci pachatele jako polehčující okolnost. Tou největší výhodou je však upuštění od potrestání s ohledem na to, že takové rozhodnutí má stejné účinky, jako by pachatel nebyl odsouzen. Předpokladem je samozřejmě splnění dalších

---

⁵⁰ DRAŠTÍK, A. a kol. *Trestní zákoník: Komentář*. Praha: Wolters Kluwer 2015 ISBN: 978-80-7478-790-4.

podmínek stanovených v § 46 trestního zákoníku a § 178a trestního řádu.⁵¹ Daný status má vliv i na způsob výkonu trestu odnětí svobody. Pachatel, který spáchal zločin ve prospěch organizované zločinecké skupiny, bude trest odnětí svobody zpravidla vykonávat ve věznici se zvýšenou ostrahou.⁵² V případě že by byl během trestního řízení označen za spolupracujícího obviněného, toto ustanovení se neužije. To znamená, že účinkem takového označení by byl výkon trestu odnětí svobody ve věznici s ostrahou.⁵³

U pachatele, kterému byl přiznán status spolupracujícího obviněného, se neužije ani § 108 trestního zákona. Jedná se o ustanovení, které upravuje výměru trestu pachateli, který spáchal trestný čin ve prospěch organizované zločinecké skupiny. Výhoda tedy spočívá v tom, že soudce vyměří takovému pachateli trest pouze za užití § 58 odst. 4 trestního zákona, tedy nejenže nedojde ke zvýšení sazby, ale dolní hranice sazby se snižuje.

Pokud jde o druhý odstavce § 39, otázka, kterou se soudce musí zabývat ve vztahu k osobě pachatele, je **míra jeho zavinění**. To znamená, jakým způsobem a v jakém rozsahu pachatel způsobil či ovlivnil vznik následku předpokládaného konkrétním ustanovením. V případě, že některý trestný čin lze spáchat jediné úmyslně, či naopak jediné nedbalostně, nejedná se o okolnost, která by při hodnocení závažnosti trestného činu měla význam. Význam na výměru trestu bude mít toliko z pohledu rozsahu sazby, kterou stanovil zákonodárce. Například v případě úmyslného usmrcení je stanovena dolní hranice tři roky, a to u privilegovaných skutkových podstat (viz § 141 a § 142 trestního zákona), dokud je za nedbalostní usmrcení stanovena horní hranice tři roky (viz § 143). Forma zavinění bude mít význam v případě, že daný trestný čin lze spáchat i úmyslně i nedbalostně. Závažnější bude trestný čin spáchaný úmyslně než trestné činy spáchané z nedbalosti. Ale nestačí pouhý závěr o tom, že pachatel jednal úmyslně. I zde jsou další okolnosti, které budou zvyšovat závažnost činu a přísnost sankce. Závažnější bude trestný čin, kdy pachatel jednal s rozmyslem, po předchozím uvážení atd. Tato okolnost může být znakem kvalifikované skutkové podstaty nebo

---

⁵¹ 1. Podání úplné a pravdivé výpovědi; 2. Pachatel nespáchal čin závažnější, než je zločin, k jehož objasnění přispěl; 3. Nebyl organizátorem nebo návodce trestného činu; 4. Nezpůsobil činem těžkou újmu na zdraví ani smrt; 5. Nejsou-li dány důvody pro mimořádné zvýšení trestu; 6. Dovoluje-li to povaha trestného činu v porovnání s činem, k jehož objasnění přispěl; 7. Brán je také ohled na význam jeho výpovědi a míru přispění k objasnění, jakým způsobem se podílel na trestném činu a jaký následek způsobil svým jednáním.

⁵² Ustanovení § 56 odst. 2 písm. b) zákona č. 40/2009 Sb. *trestní zákoník*

⁵³ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. 6. 2018, sp. zn. 6 Tz 6/2018

přítěžující okolnosti. To znamená, že zde soudce zpravidla uloží vyšší sankci než v případě stejného trestného činu spáchaného náhle pojatým úmyslem. U úmyslných trestných činů je vůle pachatele spáchat trestný čin vždy přítomná, i když tato vůle může mít různou intenzitu v jednotlivých případech. Jedná se o skutečnost, která zvyšuje závažnost daného jednání pachatele. Pro správné hodnocení míry zavinění je nutné znát, jakou představu měl pachatel o škodlivosti trestného činu a zda byl srozuměn s rozsahem škody, kterou může svým jednáním způsobit. Význam má i odhodlání pachatele spáchat trestný čin. Často z důvodu nedostatku odhodlání pachatele trestný čin skončí ve stadiu přípravy nebo pokusu. I tato okolnost musí být vzata v úvahu. Míra zavinění je určována vnitřním psychickým stavem pachatele vzhledem k trestnému činu.⁵⁴

Na rozdíl od úmyslu není u nedbalosti pravidlem, že nevědomá nedbalost je méně závažná než nedbalost vědomá.⁵⁵ Soudce však musí hodnotit veškeré okolnosti nedbalosti. Například z jakých důvodů pachatel spoléhal, že daný následek nenastane, nebo nevěděl, že daný následek může způsobit. Pachatel může trestný čin spáchat i z hrubé nedbalosti. Hrubá nedbalost představuje vyšší intenzitu nedbalosti, tj. zřejmou bezohlednost pachatele k zájmům chráněným trestním zákonem. Soudce musí vyhodnotit přístup, respektive postoj pachatele k dané situaci. Přitom je nutné vyváženě hodnotit jak subjektivní, tak i objektivní hledisko. Nejvyšší soud stanovil, že *k posouzení zjevné bezohlednosti pachatele nutno přistoupit z hlediska zkušenosti pachatele a ostatních okolností případu, kdy je třeba zvažovat na jedné straně povinnosti uložené pachateli zvláštními právními nebo bezpečnostními předpisy nebo uznávanými pravidly a na druhé straně vlastnosti, zkušenosti, znalosti a okamžitý stav pachatele (vzdělání, kvalifikace, obecné i speciální zkušenosti, inteligence, postavení v zaměstnání apod.) a jednak okolnosti konkrétního případu, ať už existují nezávisle na pachateli, nebo jsou jím vyvolané.*⁵⁶

Z výše uvedeného lze konstatovat, že okolnosti, které budou snižovat závažnost činu, a tím pádem budou mít pozitivní vliv na výši trestu, jsou životní zkušenosti pachatele, jeho bezúhonnost, vedení řádného života atd. Jde často o polehčující okolnosti, které jsou uvedené v § 41 trestního zákona. Naopak

---

⁵⁴ ŠČERBA, Filip a kol.: *Trestní zákoník: Komentář*. 1 vydání. Praha: C. H. BECK, 2020, ISBN: 978-80-7400-807-8, str. 587

⁵⁵ Tamtéž.

⁵⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. 12. 2015, sp. zn. 6 Tdo 1203/2015

okolnosti, které budou mít negativní vliv na hodnocení trestného činu a jeho pachatele, jsou recidiva, spáchání činu s jinou osobou, porušení zvláštní povinnosti atd. Jsou to okolnosti přitěžující uvedené v § 42 trestního zákona. Nutno dodat, že některé okolnosti mohou mít jak negativní, tak i pozitivní vliv. Příkladem může být pachatel, který má určitou funkci, nebo osoba v nadřazeném postavení atd. Tyto osoby mají často zvýšenou odpovědnost, neboť mohou spáchat trestný čin v souvislosti s vykonávanou funkcí atd. Zneužití postavení by mělo zcela negativní vliv. Pozitivní vliv by mohly mít zásluhy v oblasti kultury, vědy, obrany státu, techniky atd.

Soudce je povinen hodnotit veškeré skutečnosti zjištěné až do okamžiku vydání rozhodnutí. Důležité je rozlišovat, jaké skutečnosti budou mít význam pro stanovení závažnosti a povahy trestného činu a které skutečnosti budou spíše ovlivňovat výměru trestu. Například veškeré jednání pachatele po spáchání trestné činnosti a jeho postoj k trestnému činu ovlivňují již pouze výměru trestu. Pro závažnost trestného činu jsou rozhodné skutečnosti zejména v době protiprávního jednání. Jimi jsou bezpochyby **pohnutka pachatele, jeho záměr a cíl**. Mohou být znakem skutkové podstaty trestného činu, často však bývají přitěžující či polehčující okolnosti. Pohnutku, záměr nebo cíl můžeme chápat jako okolnost, která vedla pachatele ke spáchání trestného činu. Často označované jako motiv pachatele. Podle povahy mohou zvyšovat nebo snižovat závažnost činu, a tak i druh a výměru trestu. Například pachatel mohl jednat z omluvitelné nebo pochopitelné pohnutky, nebo naopak ze zavrženíhodné pohnutky (viz výklad 2.1). Cíl pachatele nemusí být nutně v rozporu s právními normami, ale pachatel se ho snaží dosáhnout protiprávním jednáním. To znamená, že pohnutka, záměr a cíl mohou mít různou povahu a intenzitu. Zjišťování a objasnění výsledku, který chtěl pachatel svým jednáním dosáhnout, je významné i z toho důvodu, že jimi lze hodnotit nebezpečnost pachatele pro společnost, případně i možnost jeho nápravy. Záměr pachatele bude důležitý v případě, že se jedná o pokračování v trestném činu. U pokračování v trestném činu se totiž vyžaduje jednotný záměr u všech dílčích útoků. Takový závěr by pro pachatele měl nemalé procesní následky. Zejména pokud jde o sčítání škody u jednotlivých útoků. Pro pachatele by to znamenalo uložení vyššího trestu (vyšší škoda, vyšší trest).

Na základě všech výše uvedených okolností je zřejmé, že osoba pachatele významným způsobem ovlivňuje výměru trestu již při páčání trestné činnosti a následně i při trestním řízení.

2.3 Účinky a důsledky trestu

Účinek a důsledek trestu úzce souvisí jak s pojmem účel trestu, tak i s otázkou nápravy pachatele. Důsledek a účinek trestu by měl směřovat k naplnění účelu trestu. To znamená, že důsledkem trestu by měla být především ochrana společnosti, a pokud možno také napravení škody způsobené trestným činem (např. náhrada škody poškozenému). Účinek trestu by měl směřovat k nápravě chování pachatele, a to tím způsobem, aby již trestnou činnost neopakoval a vedl řádný život. Individualizace trestání je proto stěžejní zásadou při ukládání trestu. Nelze totiž uložit trest, který by měl ty správné důsledky a účinky, aniž by soudce posuzoval individuálně jednotlivé případy a nebral v úvahu jejich zvláštnosti. Při každém ukládání trestu, by mělo být bráno v úvahu i to, jaké následky bude mít uložený trest pro pachatele, respektive pro jeho budoucí život. Závažnost následku by přitom měla být v souladu s povahou a závažností trestného činu. I když je takový stav žádoucí a ideální, nelze říct, že je naplněn v každém případě.

Je samozřejmostí, že trest má mít vůči pachateli určité důsledky. I když cílem je jejich pozitivní působení na pachatele a jeho budoucí život, nelze zcela izolovat i jejich negativní důsledky. Například na jeho majetkové poměry (např. ztráta zaměstnání v případě uložení nepodmíněného trestu odnětí svobody), negativní sociální důsledky (např. ztráta sociálních dovedností, změna statusu ve společnosti), psychické negativní důsledky (např. ztráta sebereflexe a ochoty pracovat na své změně) atd. Negativních důsledků a účinků na následný život pachatele může být (a zpravidla bude) mnoho. I z tohoto důvodu musí být kladen velký důraz na dodržení zásady přiměřenosti trestní sankce a subsidiarity přísnější sankce.

Uložením trestu se výrazně zasahuje do základních práv a svobod zaručeným ústavním pořádkem (např. do práva na osobní svobodu, práva vlastnit majetek, práva na svobodu pohybu a pobytu atd.). Při trestním řízení dochází ke střetu základních práv a svobod s veřejným zájmem, který spočívá v potrestání

pachatele za spáchaný trestný čin. Proto i tato skutečnost musí ovlivňovat výměru trestu, tj. musí být respektován požadavek spravedlivé rovnováhy mezi nimi. Jedná se o okolnost, která má ústavněprávní povahu.

Často je pak opomíjen dopad trestu na sociální okolí pachatele, a to zejména na jeho rodinu. Jedná se o nežádoucí důsledek trestu, kdy uložený trest kromě pachatele pocítuje i jeho rodina. V tomto směru bych se chtěla zaměřit na tzv. nejlepší zájem dítěte, a jak má být zohledněn soudy při ukládání trestu pachateli. Povinnost zohlednit nejlepší zájem dítěte při rozhodování o výměře trestu stanovuje i trestní zákoník. I když tuto povinnost lze snadno přehlédnout, je obsažena v § 39 odst. 1, kdy nejlepší zájem dítěte soudy zohledňují v rámci posuzování rodinných poměrů pachatele. Otázkou pak zůstává, jaký význam má mít nejlepší zájem dítěte a v jaké míře může ovlivnit výši trestu. Touto otázkou se zabýval Ústavní soud. V nálezu IV. ÚS 950/19 ze dne 15. 4. 2020 stanovil, že zájem dítěte musí být zohledňován, pokud je trest ukládán jeho rodiči. Zejména v případě, pokud jde o osobu, která o dítě osobně pečuje. Odloučení dítěte od rodiče má negativní dopady na dítě (zejména psychické a sociální) a ovlivňuje jeho budoucí vývoj. Ústavní soud ve výše uvedeném nálezu stanovil čtyři kategorie právních řízení s ohledem na to, jak zájem dítěte může ovlivnit výsledek řízení. V první kategorii, kterou je řízení upravující přímo práva a povinnosti dítěte, je zájem dítěte rozhodujícím kritériem. Druhou kategorií činí řízení upravující práva a povinnosti dítěte, ale nedochází ke změně statusu dítěte. Třetí kategorie představuje řízení, ve kterých se o právech a povinnostech dítěte nerozhoduje, ale mají zprostředkovaný právní dopad na práva dítěte. Do této třetí kategorie spadají právě řízení, ve kterých se rozhoduje o trestu pachatele, který je i osobou pečující o nezletilé dítě. Ústavní soud uvedl, že v druhé a třetí kategorii řízení je zájem dítěte zásadním kritériem. Není však jediným, jelikož během řízení dochází ke střetu více zájmů, obvykle právě veřejného zájmu na potrestání pachatele a zájmu dítěte na straně druhé. *U třetí kategorie se přitom otevírá širší prostor pro převážení jiným konkurujícím zájmem než u druhé kategorie, neboť se zde nestřetává jen zájem dítěte na jedné straně a jiný zájem na straně druhé, ale zájem dítěte je jen jedním, byť nepochybně významným, z vícera zájmů různých dalších subjektů, mezi kterými je třeba vyvažovat a které mohou být stejně významné či dokonce významnější.*⁵⁷ Čtvrtou kategorií představují řízení,

---

⁵⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 15. 4. 2020, sp.zn. IV. ÚS 950/19

kteřá dopadají na práva dítěte pouze fakticky (např. řízení o výpovědi z pracovního poměru rodiče). V poslední kategorii obecně k zájmu dítěte není třeba přihlížet.

Při úvaze a hodnocení nejlepšího zájmu dítěte soudce musí zjišťovat míru péče obžalovaného o dítě. Přitom je zásadní, zda je obžalovaný jediná pečující osoba, tj. zda je zde druhý rodič, ke kterému má dítě vztah. Dále míru faktické závislosti dítěte na obžalovaném. Musí přitom zohlednit věk dítěte, případně zda má zvláštní potřeby atd. Dalším faktorem je i emoční vztah dítěte k obžalovanému. Význam bude mít i to, zda trestný čin směřoval vůči dítěti a zda je řádný vývoj dítěte ohrožen v případě neuložení trestu odnětí svobody.⁵⁸ V tomto případě bude zájem dítěte právě jeden z důvodů pro uložení nepodmíněného trestu odnětí svobody. Takový postup předpokládá i čl. 9 Úmluvy o právech dítěte. Všechny výše uvedené okolnosti soudce musí brát v úvahu a porovnávat je s jinými dotčenými zájmy.

I když je nutné přihlížet k nejlepšímu zájmu dítěte, neznamená to vyloučení uložení nepodmíněného trestu odnětí svobody. Nejlepší zájem dítěte tak nemůže mít absolutní převahu. Představuje však přední hledisko. Soudce se tak musí s tímto vypořádat v odůvodnění, kde musí uvést skutečnost, že se nejlepším zájem dítěte zabýval. Dále uvede, z jakých důvodů převážil zájem dítěte, či naopak zájem na spravedlivém potrestání pachatele. Otázkou nejlepšího zájmu dítěte v rámci trestního řízení se zabýval Ústavní soud i v nálezu II. ÚS 2027/17. V tomto nálezu Ústavní soud rovněž odkazuje na Úmluvu o právech dítěte a uvádí, že zájem dítěte musí být zohledňován a soudce musí posuzovat možné dopady rozhodnutí na dítě. Také zdůrazňuje důležitost odůvodnění rozhodnutí, tj. uvedení všech úvah a faktorů, na jejichž základě převážil konkrétní zájem.

Trest odnětí svobody je bezpochyby závažným zásahem do práva na soukromý a rodinný život, ale odsouzená osoba je povinná takový zásah snášet. Nejlepším zájmem dítěte se zabývá mnoho právních předpisů. Požívá ochrany i na ústavní úrovni, a to v čl. 32 odst.1 Listiny základních práv a svobod. Stěžejním předpisem je Úmluva o právech dítěte, která stanovuje požadavek ochrany a respektování soukromého a rodinného života. Rovněž označuje zájem dítěte jako přední hledisko při jakékoli činnosti týkající se dětí. Lze tak konstatovat, že povinnost zohlednění nejlepšího zájmu dítěte ukládá jak judikatura Ústavního

---

⁵⁸ Tamtéž.

soudu, tak i mezinárodní předpisy, a to i v případě, kdy se rozhodnutí dotýká práva dítěte nepřímo.

S ohledem na veškeré negativní důsledky, které nastávají uložením nepodmíněného trestu odnětí svobody, trestní zákoník v určitých případech umožňuje uložení různých alternativních trestů nespojených s odnětím svobody. Otázkou pak zůstává, zda jsou tyto alternativní tresty dostatečně využívány. Při uložení alternativního trestu, např. trestu domácího vězení, totiž nedochází ke ztrátě zaměstnání⁵⁹, k odloučení od rodiny atd. Pokud daný alternativní trest umožňuje naplnění účelu trestu, měl by být ukládán přednostně.

Výkon trestu odnětí svobody ovlivňuje každého odsouzeného jinak, a to s ohledem na vlastnosti jeho osobnosti, okolí, ve kterém vyrůstal, jeho morální hodnoty, schopnosti kritického myšlení a sebereflexe atd. Proto nelze jednoznačně stanovit, jaké účinky a důsledky uložení trestu nastanou. Povinnost soudu je pouze přihlédnout a zohlednit účinky, které lze v budoucnu očekávat. Následně, s ohledem na shromážděné podklady, uložit trest v souladu se zásadou přiměřenosti a zásadou ultima ratio, aby nebylo zasaženo do základních práv a svobod jedince více, než to požaduje účel trestu. Přitom je nutné v určité míře brát ohled na nejlepší zájem dítěte, z důvodu zvláštní ochrany dětí, kterou zaručuje Listina základních práv a svobod.

2.4 Polehčující a přitěžující okolnosti

Ustanovení § 39 trestního zákona stanoví výčet kritérií, kterými lze individuálně charakterizovat jak osobu pachatele, tak i jeho trestný čin. Zmíněné ustanovení vyjmenovává podstatné okolnosti, které ovlivňují rozhodnutí o druhu a výměře trestu. Ve třetím odstavci je stanoveno, že soud při stanovení druhu a výměry trestu musí přihlédnout k polehčujícím a přitěžujícím okolnostem. Zákonodárce tak odkazuje na § 41 a § 42 trestního zákona. Uvedená ustanovení obsahují demonstrativní výčet těchto okolností, které mají lépe vystihnout osobu pachatele a závažnost trestného činu. Polehčující a přitěžující okolnosti tak umožňují lepší naplnění zásady soudcovské individualizace, a to tím způsobem, že lze důsledněji označit a vzít v úvahu zvláštnosti daného případu. S ohledem na to,

---

⁵⁹ Nemožnost zaměstnání u odsouzených často vede k bezdomovectví, závislosti a recidivě.

že je výčet těchto okolností demonstrativní, lze očekávat, že soudce jako polehčující či přitěžující okolnost uzná i jiné okolnosti než ty uvedené v zákoně. Významné je i to, že jejich uplatnění není nijak omezeno druhem trestného činu či druhem trestu.

Při jejich uplatnění však musí být brán ohled na dodržení zásady *ne bis in idem*. Skutečnost, která je znakem skutkové podstaty trestného činu (a to jak základní, tak kvalifikované), nelze znovu uplatnit jako polehčující či přitěžující okolnost. Stejná zásada se uplatní i v případě okolnosti odůvodňující mimořádné snížení trestu a polehčující okolnosti.⁶⁰ Přitom však lze postupovat způsobem, který judikoval NS v Usnesení ze dne 28. 5. 2014, sp. zn. 8 Tdo 550/2014. V uvedeném usnesení Nejvyšší soud uvedl, že lze přičítat tutéž okolnost, pokud vyjadřuje větší intenzitu negativního důsledku, a tak se vymyká obecné okolnosti podmiňující užití vyšší trestní sazby. Příkladem může být spáchání trestného činu na dítěti mladším 15 let a spáchání trestného činu na dítěti velmi nízkého předškolního věku. Soud se musí zabývat i intenzitou, jakou byly dané přitěžující nebo polehčující okolnosti naplněny. Zejména z toho důvodu, že mohou v různé míře ovlivnit uložení přísnějšího či mírnějšího trestu. Ve výjimečných případech může dojít i k pozitivnímu právnímu omylu, který se vztahuje k těmto okolnostem. Jednání pachatele tak směřuje k naplnění některé z polehčujících či přitěžujících okolností, ale ve skutečnosti k naplnění této okolnosti nedojde pro skutečnost, o které pachatel neví. Pozitivní právní omyl nebrání tomu, aby daná okolnost byla přičítána jako přitěžující či polehčující okolnost.⁶¹

Pachateli lze přičíst i více polehčujících či více přitěžujících okolností. Mohou však mít různý význam, proto není rozhodující jenom jejich počet. Soudce má hodnotit jejich obsah a vliv na povahu a závažnost trestného činu (např. jak přispěly ke spáchání činu). Mohou se vztahovat k následku, účinku, způsobu jednání, k osobě pachatele, k subjektivní stránce trestného činu, pohnutce, případně i jiné skutečnosti.⁶² Z výše uvedeného vyplývá, že některé polehčující či přitěžující okolnosti musejí být brány v úvahu již při určování povahy a závažnosti trestného činu, jiné mají význam jen při ukládání trestu. Rozhodné je to, zda měly vliv na spáchání trestného činu, či nikoliv. Důkladné vymezení veškerých polehčujících a

---

⁶⁰ Zásada *ne bis in idem* je vyjádřena i v § 39 odst. 5 trestního zákona.

⁶¹ ŠČERBA, Filip a kol.: *Trestní zákoník: Komentář*. 1 vydání. Praha: C. H. BECK, 2020, ISBN: 978-80-7400-807-8, str. 606.

⁶² ŠÁMAL, Pavel a kol.: *Trestní zákoník. Komentář*. 3. vydání, Praha: C. H. BECK, 2023, ISBN: 978-80-7400-893-1, str. 834.

přítěžujících okolností a jejich výklad by přesahovalo téma diplomové práce. Proto tuto problematiku zmíním jen rámcově, s ohledem na individualizaci trestání.

2.4.1 Polehčující okolnosti

Trestní zákoník v § 41 vymezuje celkem 16 polehčujících okolností. Jedná se zejména o ty nejvýznamnější okolnosti, které se mohou projevovat i před spácháním trestného činu i po něm. Určují závažnost trestného činu. Mohou být důvodem pro použití odklonu či upuštění od potrestání, jsou-li splněny další podmínky stanovené zákonem. Dle mého názoru je zde absence jednoznačného vymezení, jak by která okolnost měla ovlivňovat výši trestu. Samotná Důvodová zpráva k trestnímu zákonu se k obsahu jednotlivých okolností nijak nevyjadřuje. S ohledem na to, že se jedná o okolnosti, které budou uplatněny de facto v každém trestním řízení, jsou zde nedostačující pravidla jejich uplatnění i to, jaký mají mít vliv na druh a výši trestu.

Pokud jde o samotné polehčující okolnosti, zákon uvádí např. spáchání trestného činu poprvé, s tím, že trestní zákon podmiňuje spáchání tohoto trestného činu pod vlivem okolností, které pachatel sám nezavinil. Jedná se o okolnosti, které vznikly nezávisle na vůli pachatele. Může se jednat o jakékoliv okolnosti, které nějakým způsobem ovlivnily povahu a způsob spáchání činu, případně rozsah jeho následku. Nesmí se jednat, pochopitelně, o okolnosti vylučující protiprávnost. Ve vztahu k okolnostem vylučujícím protiprávnost zná trestní zákon další polehčující okolnost, která se bude přičítat pachateli, jenž nesplnil všechny podmínky, které se vztahují k okolnostem vylučujícím protiprávnost.⁶³ Je zřejmé, že trestný čin spáchaný za okolností uvedených v § 41 písm. a) snižuje společenskou škodlivost trestného činu, což také musí být zohledněno při ukládání trestu. Z formulace vyplývá nezbytnost splnění obou podmínek. Není však vyloučeno, aby soud označil jako polehčující okolnost spáchání trestného činu poprvé, bez splnění další podmínky, s ohledem na demonstrativní charakter § 41 trestního zákona.⁶⁴

Společenskou škodlivost trestného činu bude snižovat i to, že pachatel spáchal trestný čin v silném rozrušení, ze soucitu nebo nedostatku životních zkušeností. Jedná se o stav vyvolaný duševní poruchou nebo silným citovým

---

⁶³ Ustanovení § 41 písm. g) zákona č. 40/2009 Sb. *trestní zákoník*

⁶⁴ DRAŠTÍK, A. a kol. *Trestní zákoník: Komentář*. Praha: Wolters Kluwer 2015 ISBN: 978-80-7478-790-4

hnutím. Obdobně jako u předchozí polehčující okolnosti, i zde si pachatel nesmí tento stav vyvolat vlastním jednáním (např. užitím návykové látky). § 41 písm. b) souvisí s duševním rozpoložením pachatele, které snižuje zavinění pachatele v daném případě. Obdobně jako u zmenšené přičetnosti je zde ovlivněna rozumová, případně volní složka. Od zmenšené přičetnosti se však odlišuje svojí intenzitou, která je zde menší.

Významnou polehčující okolností je i způsobení nižší škody či jiného menšího následku.⁶⁵ Způsobená škoda či jiný následek bude vždy porovnáván s konkrétním porušeným ustanovením. Relevantní tak bude nejnižší škoda, která je nezbytná pro naplnění znaku skutkové podstaty. Soud zde musí hodnotit, zda byl způsobený méně škodlivý následek, než jaký je typický pro daný trestný čin. Ústavní soud se k tomu vyjádřil tak, že je zde nezbytné započítávat i pokus trestného činu. A to zejména pro jeho *menší škodlivý následek, než jaký je jinak obvyklý u dokonáných trestných činů téže skutkové podstaty*.⁶⁶ Nedostatek následku, který je typický pro pokus trestného činu, totiž snižuje společenskou škodlivost daného trestného činu. Obecně se jedná i o méně závažnou formu trestné činnosti, což musí být zohledněno při výměře trestu.

Společenskou škodlivost trestného činu nesnižuje, pokud pachatel spolupracuje s orgány činných v trestním řízení za účelem objasnění trestné činnosti svojí či někoho jiného. Spolupráce je však uvedena jako polehčující okolnost z toho důvodu, že svědčí o větší pravděpodobnosti nápravy pachatele. Nejedná se však o podmínku. Pachatel může jednat i ve snaze vyhnout se přísnějšímu trestu. I v tomto případě má soud jeho chování, respektive spolupráci zohlednit. Dle Laty svědčí spolupráce pachatele o tom, že pachatel není zatvrzelý a že jeho náprava je o něco nadějnější než u ostatních.⁶⁷ Trestní zákon rozlišuje tuto spolupráci jako obecnou a spolupráci pachatele, který je označován jako spolupracující obviněný v rámci organizovaného zločinu.

Trestní zákoník samozřejmě uvádí i další polehčující okolnosti. Mnohé z nich jsou využívány poměrně často, jako je např. doznání pachatele. Doznání pachatele jako polehčující okolnost dříve nebylo v § 41 obsaženo. Respektive

---

⁶⁵ Ustanovení § 41 písm. i) zákona č. 40/2009 Sb. *trestní zákoník*

⁶⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 13.11.2012, sp. zn. III ÚS 1250/12

⁶⁷ LATA, Jan. *Účel a smysl trestu*. Praha: LexisNexis, 2007. Knihovnička LexisNexis. ISBN 978-80-86920-24-5, str. 88.

vyplyvalo z jiných polehčujících okolností, jako je např. oznámení trestného činu, napomáhání při objasňování trestné činnosti apod. V novelizaci z roku 2020 bylo uvedeno jako samostatná polehčující okolnost.⁶⁸

Význam polehčujících okolností může být pro pachatele velký. Může vést i k mimořádnému snížení trestu odnětí svobody pod dolní hranici trestní sazby nebo uložení alternativního trestu nespojeného s odnětím svobody. Bez ohledu na to, že každá polehčující okolnost má jinou váhu, platí, že čím více polehčujících okolností, tím jejich větší vliv na výměru trestu. Soud samozřejmě přihlédne i k intenzitě, v jaké byla daná polehčující okolnost naplněna.

2.4.2 Přitěžující okolnosti

Přitěžující okolnosti uvedené v § 42 trestního zákona budou vždy hodnoceny v neprospěch pachatele. Jedná se o okolnosti, které zvyšují závažnost a společenskou škodlivost trestného činu, a proto budou vést ke zpřísnění výměry trestu. Většina přitěžujících okolností se ve zvláštní části trestního zákona v jednotlivých ustanoveních objevují jako znaky skutkových podstat trestných činů. Bývají znakem základních i kvalifikovaných skutkových podstat. Na to pamatuje i trestní zákoník, který v § 39 odst. 5 uvádí zákaz přihlédnutí ke stejné okolnosti dvakrát. Jak již bylo uvedeno výše, nelze okolnosti, které jsou zákonným znakem trestného činu, přičítat zároveň jako přitěžující okolnost (totéž platí o polehčujících okolnostech a okolnostech podmiňujících mimořádné snížení trestu). Jako příklad lze uvést trestný čin vraždy s rozmyslem dle § 140 odst. 2 a přitěžující okolnost dle § 42 písm. a). U obou nalezneme formulaci „spáchání činu s rozmyslem nebo po předchozím uvážení“. Jako další příklad lze uvést trestný čin krádeže dle § 205 odst. 2 a přitěžující okolnost dle § 42 písm. q). Opět je u obou ustanovení uvedeno, že pachatel „byl již pro trestný čin odsouzen“. V uvedených a obdobných případech se nepřičítá přitěžující okolnost, jelikož je daná okolnost již znakem skutkové podstaty trestného činu (*ne bis in idem*). Zároveň *není vyloučeno, aby ke stejné okolnosti bylo přihlédnuto u dvou různých skutkových podstat trestných činů spáchaných v souběhu*.⁶⁹

---

⁶⁸ Zákon č. 333/2020 Sb. kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony

⁶⁹ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 8. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-576-0, str. 80.

U přitěžujících okolností platí, že se na ně musí vztahovat zavinění pachatele. K formě zavinění se pak vyjadřuje § 39 odst. 6 trestního zákona. Rozlišujeme formu zavinění dle toho, zda se bude jednat o těžší následek (např. získání vyššího prospěchu, způsobení vyšší škody apod.) nebo jinou skutečnost (porušení zvláštní povinnosti, spáchání trestného činu na dítěti, ze ziskuchtivosti, s rozmyslem atd.). U těžšího následku postačí zavinění z nedbalosti (nevědomé), pokud trestní zákon nestanoví, že jde o nezbytný úmysl. To znamená, že pravidlem je nedbalostní zavinění. Jinak musí být výslovně uvedeno, že se vyžaduje úmysl. U jiné skutečnosti přichází v úvahu nevědomá nedbalost nebo ve výjimečných případech nedbalost vědomá. V případě, že nebude splněna forma zavinění, nelze danou přitěžující okolnost přičítat k tíži pachatele. Pokud jde o těžší následek, soud zde musí porovnávat poruchu nebo ohrožení zájmu, jakou vyžaduje základní skutková podstata a následek, který byl trestným činem způsoben. V případě, že se jedná o výrazně závažnější následek, než jaký je typický pro daný trestný čin, hovoříme o způsobení těžšího následku. Soud pak bude při výměře trestu postupovat dle § 39 odst. 6 písm. a).

Trestní zákoník demonstrativně uvádí celkem 17 přitěžujících okolností. Obdobně, jak je to u polehčujících okolností, nemá každá přitěžující okolnost stejný význam, a pachatel ji také může naplnit v různé intenzitě. Přitěžující okolnosti se mohou vztahovat například k míře zavinění pachatele (např. spáchání trestného činu s rozmyslem nebo po předchozím uvážení), ke způsobu provedení trestného činu (spáchání trestného činu surovým nebo trýznivým způsobem, ze ziskuchtivosti, z pomsty apod.), k předmětu útoku (spáchal trestný čin vůči osobě podílející se na záchraně života a zdraví, vůči dítěti, těhotné, nemocné či zdravotně postižené osobě apod.).

Za přitěžující okolnost se bude považovat spáchání trestného činu ve větším rozsahu, na více věcech nebo více osobách anebo páčání či pokračování v trestném činu po delší dobu. Tato přitěžující okolnost charakterizuje rozsah trestného činu a uplatní se v případě, že nepostačí vyjádření tohoto rozsahu dle jiných přitěžujících okolností (např. vyšší škoda nebo větší škodlivý následek dle § 42 písm. k)). Dále ji lze uplatnit všude tam, kde dojde k podstatnému překročení rozsahu, který dané ustanovení chrání konkrétní zájem, předpokládá. Překročení rozsahu se může vztahovat k území, na kterém byl trestný čin spáchán, či k počtu osob nebo věcí na nichž byl trestný čin spáchán. Dalším hlediskem je i doba, po kterou byl trestný čin

páchán. Pokud jde o dobu páchání trestného činu, myslí se zde na pokračování v trestném činu či trvajících trestné činy. U trvajících trestných činů, jelikož bývají znakem skutkové podstaty, je nutné uplatnit pravidlo, že se musí jednat o podstatně delší dobu, než jaká postačuje k naplnění skutkové podstaty trestného činu. U pokračujících trestných činů postačí, pokud páchání trestné činnosti trvalo delší dobu, jelikož se nejedná o znak skutkové podstaty.⁷⁰

Recidiva je rovněž často přičítanou přitěžující okolností. Recidiva negativně ovlivňuje výměru trestu, protože na pachatele již bylo působeno trestem za jiný trestný čin. Výkon předchozího trestu však nevedl k nápravě, a nebyl tak naplněn zcela účel trestu. Recidiva dokazuje bezohlednost pachatele vůči zájmům chráněným trestním zákonem a zpravidla i neochotu vést řádný život. Zároveň svědčí o nebezpečnosti pachatele pro společnost. Zvláště pokud další trestný čin spáchal krátce po propuštění z výkonu trestu. Obecně lze říci, že delším intervalem se nebezpečnost recidivy snižuje, a proto se snižuje i její význam pro výměru trestu.⁷¹ Soudní praxe stanovila hranici tří let, kdy by recidiva měla být započítána jako přitěžující okolnost. Po uplynutí deseti let (od posledního odsouzení) je započítání recidivy jako přitěžující okolnosti vyloučeno. V trestněprávním pojetí je předpokladem recidivy pravomocný odsuzující rozsudek za trestnou činnost spáchanou v minulosti.⁷²

Soud při přičítání této přitěžující okolnosti musí při rozhodování o výměře trestu hodnotit následující skutečnosti: postoj pachatele ke společenským hodnotám, zda trestnou činnost páchá náhodně, nebo má sklony k páchání trestné činnosti, jaká je povaha a stupeň mravního narušení pachatele, zda je zde možnost jeho nápravy, a další významné a související skutečnosti.⁷³ Tato přitěžující okolnost je významná i z toho důvodu, že zde zákonodárce (na rozdíl od jiných přitěžujících okolností) ponechává široký prostor pro individualizaci. Soud totiž, dle vlastní úvahy a za podmínek stanovených zákonem, vůbec nemusí recidivu jako přitěžující okolnost přičítat. Pouhé formální přičítání recidivy jako přitěžující okolnosti by bylo v rozporu s individualizací trestu. Přinejmenším by ji výrazným způsobem

---

⁷⁰ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník. Komentář*. 3. vydání, Praha: C. H. BECK, 2023, ISBN: 978-80-7400-893-1, str. 856.

⁷¹ VANTUCH, Pavel. *Kriminologie - zvláštní část*. Brno: Univerzita J.E. Purkyně, 1982, str. 15.

⁷² NOVOTNÝ, František. *Trestní právo hmotné*. 4. aktualizované a doplněné vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2017. ISBN 978-80-7380-651-4. str. 218.

⁷³ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník. Komentář*. 3. vydání, Praha: C. H. BECK, 2023, ISBN: 978-80-7400-893-1, str. 862.

omezovalo, protože by znemožnilo uplatnit diferencovaný přístup. Za tímto účelem zákonodárce stanovuje okolnosti, které má soud zohlednit při své úvaze, zda recidivu jako přitěžující okolnost přičte. Ty jsou uvedeny v § 42 písm. q) trestního zákona. Jsou to např. povaha předchozího odsouzení, doba, která uplynula od posledního odsouzení, okolnosti, za kterých byl čin spáchán atd.

Recidiva se v trestním zákoníku projevuje v různých formách, a není tak jen přitěžující okolností. V § 59 trestního zákona je upravena zvláště závažná recidiva.⁷⁴ Zde se zákonodárce k výměře trestu vyjadřuje podrobněji. Soud zpravidla zvýší horní hranici trestní sazby o třetinu a uloží trest v horní polovině takto zvýšené trestní sazby. Horní hranice takto zvýšené trestní sazby nesmí převyšovat třicet let trestu odnětí svobody.

Soud je povinen zjišťovat všechny přitěžující (ale i polehčující) okolnosti v daném konkrétním případě. Následně je objektivně hodnotit a v odůvodnění rozsudku uvést, jakým způsobem mají vliv na povahu a závažnost trestného činu, případně jak ovlivňují jeho společenskou škodlivost. Kromě vyšší trestní sazby může více přitěžujících okolností vést k uložení více trestů vedle sebe nebo uložení trestu u samotné horní hranice trestní sazby.

2.5 Nevykonané tresty

Z pohledu trestního práva má vyhlášení rozsudku soudem I. stupně zásadní význam. Kromě veřejného prohlášení viny a uložení trestu je s ním spojeno i tzv. morální odsouzení pachatele. Je to tedy prvním krok směřující k naplnění účelu trestu, jelikož si pachatel může uvědomit škodlivost a negativní hodnocení svého jednání. Po vyhlášení odsuzujícího rozsudku má následovat výkon uloženého trestu. Nelze však vyloučit, že odsouzený spáchá další trestný čin. Z toho důvodu je potřeba regulovat postup soudu i v těchto případech. Postup soudu se bude lišit dle toho, zda byl trestný čin spáchán před vyhlášením rozsudku, či po něm. Trestní právo tak rozlišuje souběh a recidivu.

Pokud pachatel spáchá více trestných činů a dosud nebyl za ani jeden z nich odsouzen soudem I. stupně, hovoříme o souběhu trestných činů. V tomto případě

---

⁷⁴ Opětovné spáchání zvláště závažného zločinu, po předchozím odsouzení.

se pachateli ukládá úhrnný (případně souhrnný) trest, a to za trestný čin nejpřísněji trestný. Vychází se z toho, že na pachatele dosud nebylo působeno trestem, tj. spáchal trestný čin, aniž by byl varován pro předchozí trestnou činnost. Z toho důvodu je mu ukládán tzv. jednotný trest, který zpravidla bývá mírnější. Mírnější trest je ukládán na základě zásady absorpční, kdy se pachateli uloží trest za ten trestný čin, který je nejpřísněji trestný.⁷⁵ Na základě této zásady nejpřísnější trest pohlcuje mírnější tresty, a vede k mírnějšímu trestu, než kdyby pachateli byly uloženy samostatné tresty za každý spáchaný trestný čin.

Pokud jde o recidivu, představuje vyšší stupeň společenské škodlivosti, a to proto, že je již zřejmé, že uložený a vykonaný trest nevedl k nápravě pachatele. Proto se pachateli ukládá trest za další trestný čin samostatně a nezávisle na předchozím uloženém (a vykonaném) trestu. Vyšší společenská škodlivost odůvodňuje uložení přísnějšího trestu. V neposlední řadě je nutno rozlišovat pravou recidivu (spáchání trestného činu po nabytí právní moci rozsudku) a nepravou recidivu (spáchání trestného činu v mezidobí po vyhlášení, ale před nabytím právní moci rozsudku). Toto rozdělení je však z pohledu trestání bezvýznamné, jelikož trestné činy spáchané v uvedeném mezidobí se posuzují obdobně jako recidiva.⁷⁶

Z výše uvedeného lze konstatovat, že rozlišujeme postup při ukládání trestů za souběh trestných činů a za recidivu. Osoba však může spáchat trestný čin v průběhu odsouzení nebo ve zkušební době. Trestní zákon obsahuje ustanovení, které upravuje postup při kumulaci (řetězení) trestů, a to zejména trestů odnětí svobody. Jedná se o situaci, kdy sice dojde k vyhlášení odsuzujícího rozsudku, kterým se ukládá trest odnětí svobody, ale uložený trest ještě nebyl vykonán v okamžiku, kdy soud rozhoduje o trestu za další trestný čin. Odsouzený tedy ve výsledku vykonává několik trestů za sebou. Tímto způsobem pak dochází k „nahromadění“ trestů, jejichž délka je v celku nepřiměřená povaze a závažnosti daných trestných činů. Pochopitelně se tím snižuje i efektivita daného trestu a jeho individuální preventivní působení na pachatele. Taková situace má tedy pochopitelně hned několik negativních důsledků. Zaprvé, vede k uložení nepřiměřeně vysokých trestů a zároveň je snížena individualizace trestu. Za druhé,

---

⁷⁵ Nelze však říci, že trestní právo ČR vychází čistě ze zásady absorpční. Obsahuje totiž prvky zásady kumulační, jelikož soud může uložit i více trestů vedle sebe, a rovněž i zásady asperační, jelikož soud může zpřísnit trest, respektive zvýšit jeho horní hranici.

⁷⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 9. 12. 2020, sp. zn. 8 Tdo 888/2020

kumulace trestů přispívá k problematice přeplněných věznic, ve kterých jsou pachatelé vykonávající nepřiměřeně dlouhé tresty.

Problematika kumulace trestů nebyla dlouho upravena trestním zákonem a nezabývala se jí dlouho ani teoretická literatura. Lze říci, že se touto problematikou více zabýval Drápal, který řekl, že trest by neměl ochromovat, ale vést k lidství a napravovat. Zároveň se vyjádřil i k tomu, že by z odůvodnění mělo být zřejmé, zda se soudce kumulací trestů zabýval. A že by soudcům měla být dána větší diskrece a současně vodítko, jak postupovat.⁷⁷ Požadavek přihlídnutí k nevykonaným trestům byl do trestního zákona zahrnut teprve novelizací trestního zákona v roce 2020.⁷⁸ Důvodem této úpravy je mj. požadavek přiměřeného postihu pachatele. Nezohlednění dříve uloženého trestu, který ještě nebyl vykonán, by bylo v rozporu s principem nejméně citelné sankce.⁷⁹ Došlo by tak k uložení trestu, který je výrazně citelnější, než je to nutné.⁸⁰ V tomto směru je velmi významný náleží Ústavního soudu II. ÚS 4022/18 ze dne 30. července 2019, ve kterém se Ústavní soud zabýval kumulací trestů. Ve zmíněném náleží Ústavní soud zdůraznil, že pokud je rozhodováno o omezení osobní svobody, má soud vždy postupovat maximálně šetrně k právům obviněných. Stanovil, že vyhlášení rozsudku není dostatečně silnou skutečností odůvodňující ukládání trestů nezávisle na dříve uložených trestech. Podstatným okamžikem je totiž jejich vykonání. Vyhlášení rozsudku má svoji váhu, samo o sobě však nestačí, protože morální odsouzení pachatel plně pocítí teprve vykonáním trestu. To znamená, že větší význam má výkon trestu, protože je na odsouzenou osobu působeno trestem.

Úprava obsažená v § 39 odst. 4 trestního zákona, ukládající povinnost přihlídnout k dříve uloženým ale nevykonaným trestům, přispěla k naplnění zásady individualizace trestu a umožnila uložení takového trestu, který by naplňoval účel trestu, tj. nápravu pachatele a odrazení od páčání další trestné činnosti. Na základě tohoto ustanovení lze ukládat takové tresty, které lépe vystihují společenskou

---

⁷⁷ VÁLOVÁ I. *Kumulace trestů plní věznice. Podmíněný trest řada lidí nepochopí, zaznělo ve sněmovně.* Česká justice z [online]. Publikováno 22. 10. 2019. [cit. 10. 2. 2024]. Dostupné z: <https://www.ceska-justice.cz/2019/10/kumulace-trestu-plni-veznice-podminen-y-trest-rada-lidi-nepochopi-zaznelo-ve-snemovne/>

⁷⁸ Zákon č. 333/2020 Sb. kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony

⁷⁹ DRÁPAL, Jakub. *Ukládání trestů v případě jejich kumulace: Jak trestat pachatele, kteří spáchali další trestný čin předtím, než vykonali dříve uložené tresty.* Jurisprudence, r. 2020, č. 2, str. 1.

⁸⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 30.7.2019, sp. zn. II. ÚS 4022/18

škodlivost pachatelova jednání. Nepřiměřeně dlouhý trest totiž může odsouzeného zdušit nebo mu silně znemožnit možnost jeho nápravy.⁸¹ Z výše uvedeného vyplývá, že uložené tresty, i když uložené za různé trestné činy v samostatných řízeních, musejí v souhrnu představovat přiměřený postih pachatele. Soudce by tak měl hodnotit, jaký vliv na nápravu pachatele může mít celková doba strávená ve výkonu trestu odnětí svobody a zda celkový trest není demotivující a nepřiměřený. Je nutno brát v potaz to, že na pachatele ještě nebylo působeno trestem, a tak není zřejmé, zda trest svůj účel naplnil, či nikoliv. Tuto okolnost soudce musí zohlednit při ukládání nového trestu za jinou trestnou činnost.⁸² Výsledkem by tak měl být zpravidla mírnější, a hlavně individualizovaný trest.

Otázkou pak zůstává, jaká jsou pravidla pro uplatnění § 39 odst. 4 trestního zákona při ukládání trestu. Za prvé je nutné říci, že lze k tomuto postupu přistoupit jen tehdy, když není ukládán souhrnný nebo společný trest dle § 43 odst. 2 a § 45 trestního zákona. Druhou důležitou poznámkou je, že rozhodným okamžikem není spáchání nového trestného činu. Vykonaný či nevykonaný trest se posuzuje vždy ke dni ukládání trestu za nový trestný čin.⁸³ Zároveň nelze použitím tohoto ustanovení snížit trest pod dolní hranici trestní sazby. A to z toho důvodu, že takový postup § 39 odst. 4 trestního zákona nepředvídá. Snížení trestu pod dolní hranici trestní sazby je možné pouze na základě zmocnění obsaženého v zákoně. To znamená, že takový postup musí zákon výslovně stanovit, případně umožnit.⁸⁴ Přestože zohlednění dosud nevykonaných trestů zpravidla vede k uložení mírnějšího trestu, lze pachateli přičítat recidivu jako přitěžující okolnost.

Také je nutné dodat, že nelze dané ustanovení použít tak, že soud přihlédne k celkové výměře dříve uloženého trestu. Vliv totiž může mít pouze ta část trestu, která dosud nebyla vykonána, a to až do okamžiku rozhodování o novém trestu. Nejvyšší soud stanovil, že *dosud nevykonanými tresty, k nimž je třeba přihlédnout, nejsou výměry trestů, jež byly pachateli pravomocně uloženy dřívějšími rozsudky, nýbrž jejich části, které má vykonat ke dni rozhodování soudu o nově ukládaném trestu.*⁸⁵ Na základě toho lze konstatovat, že nevykonaný trest za dřívější trestný čin

---

⁸¹ DRÁPAL, Jakub. *Ukládání trestů v případech jejich kumulace: Jak trestat pachatele, kteří spáchali další trestný čin předtím, než vykonali dříve uložené tresty*. Jurisprudence, r. 2020, č. 2, str. 1.

⁸² ŠČERBA, Filip a kol.: *Trestní zákoník: Komentář*. 1 vydání. Praha: C. H. BECK, 2020, ISBN: 978-80-7400-807-8, str. 592.

⁸³ Tamtéž.

⁸⁴ Rozlišujeme obligatorní a fakultativní snížení trestu pod dolní hranici trestní sazby.

⁸⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 9. 2022, sp. zn. 6 Tdo 884/2022

může v různé intenzitě ovlivnit nový trest, a to v závislosti na části trestu, který nebyl vykonán. Pokud trest byl již z větší části vykonán, tak jeho vliv na trest nový bude málo významný.

2.6 Získání majetkového prospěchu trestným činem

Povinnost přihlížet ke skutečnosti, že pachatel získal nebo se snažil trestným činem získat majetkový prospěch, je projevem zásady, že nikdo by neměl mít majetkový prospěch páčáním trestné činnosti. Jedná se o obligatorní povinnost soudu při rozhodování o výměře trestu, uloženou § 39 odst. 8 trestního zákona. Rozhodnou skutečností je, zda pachatel při spáchání trestného činu měl zjištnou pohnutku, nikoli skutečnost, že je získání majetkového prospěchu znakem skutkové podstaty trestného činu. Na základě toho lze konstatovat, že daný odstavec musí soud respektovat při ukládání trestu za kterýkoliv trestný čin, kde je přítomný záměr získat majetkový prospěch, nikoli jen u trestných činů hospodářských či majetkových. Na druhou stranu, podmínkou je, že se musí jednat o neoprávněný majetkový prospěch. Forma majetkového prospěchu přitom může být různá. Nezáleží na tom, zda pachatel získal peněžní částku, movitou či nemovitou věc, pohledávku apod. Uvedený odstavec se uplatní i v případě, že v důsledku trestné činnosti nedojde k úbytku na majetku pachatele (např. u trestných činů daňových).

Podmínka zjištné pohnutky bude splněna i v případě, že pachatel spáchal trestný čin za příslib odměny.⁸⁶ Kromě výše uvedené podmínky (zjištná pohnutka) soud musí v tomto směru hodnotit i osobní a majetkové poměry pachatele. Zejména z toho důvodu, že přímým důsledkem bude uložení peněžitého trestu pachateli, který se snažil získat nebo získal trestným činem majetkový prospěch. Důvodem uložení peněžitého trestu je postih pachatelova majetku. Postih má být přiměřený majetkovému prospěchu, který pachatel trestným činem získal nebo se snažil získat. Jeho výše však nemůže být jediným hlediskem při rozhodování o trestu, který má pachatele postihnout na majetku. Nelze uložit takový trest, který nemůže být vykonán (např. zřejmá nedobytnost trestu) nebo kterým by byly třetí osoby výrazně dotčeny ve svých právech (např. právo na náhradu škody poškozeného, vyživovací

---

⁸⁶ DRAŠTÍK, A. a kol. *Trestní zákoník: Komentář*. Praha: Wolters Kluwer 2015 ISBN: 978-80-7478-790-4.

povinnost apod.). Z toho vyplývá požadavek individualizace tohoto trestu s ohledem na konkrétní okolnosti případu.

Pokud jde o druh trestu, soud může uložit peněžitý trest, jehož uložení preferuje i trestní zákoník. Vyplývá to z formulace *Soud zejména zváží uložení peněžitého trestu*.⁸⁷ Soud však může uložit i jiné tresty postihující majetek pachatele. Jde zejména o propadnutí majetku, propadnutí věci či náhradní hodnoty. Vždy musí přitom respektovat podmínky stanovené pro ukládání zmíněných trestů. V případě, že by soud nepostupoval dle uvedeného ustanovení a pachateli neuložil trest postihující jeho majetek, musí v rozsudku dostatečně odůvodnit, co ho k takovému rozhodnutí vedlo.

Pokud soud uloží pachateli majetkovou trestní sankci, je tím poškozenému umožněn postup dle § 125 odst. 4 trestního řádu. Na základě tohoto ustanovení může poškozený žádat o uspokojení svého nároku z prostředků z majetkových trestních sankcí. Zákon o použití peněžních prostředků z majetkových trestních sankcí (zákon č. 59/2017 Sb.) umožňuje uspokojení nároku oprávněné osoby v případě, že mají svůj původ v trestné činnosti pachatele, pro kterou bylo vedeno trestní řízení.

3. Soudcovská individualizace

Soud je při rozhodování vázán ústavními zákony a zákony. Také má povinnost respektovat judikaturu vyšších instancí, zejména judikaturu Ústavního soudu. Ústavní soud často judikuje, že mu nepřísluší zasahovat do rozhodovací činnosti soudů. Zejména pokud jde o rozhodování o výměře trestu, kdy Ústavní soud stanovil, že mu nepřísluší posuzovat druh a výměru uloženého trestu, ledaže by takový trest nesplňoval ústavněprávní požadavky. Samozřejmě, zásah Ústavního soudu je nutný v případě, že je rozhodnutím soudu zároveň zasaženo a porušeno ústavním pořádkem zaručené základní právo a svoboda.

Soudce má zásadně rozhodovat podle svého nejlepšího vědomí a svědomí. V tomto směru je soudci ponecháván široký prostor pro individualizaci trestu. Soudcovská individualizace je tak jednou ze tří složek individualizace trestu.

---

⁸⁷ Ustanovení § 39 odst. 8 zákon č. 40/2009 Sb. *trestní zákoník*

Spočívá v tom, že soudce v každém konkrétním případě bude své rozhodování přizpůsobovat všem zvláštnostem daného případu, o kterém momentálně rozhoduje. Takový postup má velký význam při ukládání spravedlivého trestu. Zákonem totiž nelze nikdy stanovit dostatečně přesná pravidla, která by umožňovala uložení individualizovaného a spravedlivého trestu. Právě z toho důvodu je ponecháno na soudci, aby v souladu se zásadami a zákonem přizpůbil konkrétní trest, tak aby nejlépe naplňoval účel trestu. Z výše uvedeného vyplývá, že nelze soudcovskou individualizaci ztotožnit s libovůlí soudce. Soudce je i při naplňování soudcovské individualizace vázán zákonem a postupy, které stanoví jak trestní zákon, tak i trestní řád. Soudcovská individualizace je žádoucí i z důvodu naplnění účelu trestu. Zejména individuální a generální prevence může být dosažena uložení dostatečně postihujícího, ale spravedlivého trestu, který odráží veškeré zvláštnosti daného případu.

Soudcovskou individualizaci můžeme spatřovat v možnosti rozhodnout o mimořádném snížení trestu, požadavku řádného odůvodnění rozhodnutí, uložení více druhů trestů vedle sebe, upuštění od potrestání, případně upuštění od potrestání a současně uložení ochranného léčení či zabezpečovací detence aj. Jedná se o trestněprávní instituty, které umožňují soudu lépe postihnout všechny okolnosti případu, a vedou tak k naplnění soudcovské individualizace trestu. Hovoříme tedy o přizpůsobení trestu povaze konkrétního případu. Sazby uvedené u jednotlivých trestných činů odpovídají pouze takové povaze a závažnosti trestného činu, kterou lze považovat za charakteristickou (nijak nevybočující) pro určitý druh trestných činů. Někdy je však potřebné hranice trestní sazby překročit, a to jak ve smyslu snížení, tak i zvýšení hranice trestní sazby.⁸⁸ Přitom je nutné připomenout, že rámec soudcovské individualizace je vymezen zákonnou individualizací.

Soud má rozhodovat na základě podložených skutečností. Teprve zjištěním těchto skutečností, které charakterizují pachatele, jeho trestný čin a okolnosti, za nichž byl spáchán, lze uvažovat o konkrétní výměře trestu (nebo jiném postupu), který by nejlépe naplnil účel trestu. V tomto okamžiku je žádoucí ponechat dostatečný prostor k tomu, aby soudce mohl na základě svého nejlepšího vědomí a svědomí, v souladu se zákony, rozhodnout o konkrétní výměře trestu.

---

⁸⁸ SOLNAŘ, Vladimír. *Systém českého trestního práva*. Praha: Novatrix, 2009. ISBN 978-80-254-4033-9, str. 171–172.

3.1 Možnost mimořádného snížení trestu

Mimořádné snížení trestu je nástrojem soudcovské individualizace trestu. Představuje depenalizaci, kterou lze využít zejména v případech, kdy uložení trestu na samé dolní hranici trestní sazby lze považovat za nepřiměřený trest. Danou individualizaci trestu trestní zákoník upravuje v § 58.

Ustanovení § 58 trestního zákona se vztahuje výlučně na trest odnětí svobody, jelikož u jiných trestů nelze nijak snižovat sazbu stanovenou zákonem. Snížením trestu chápeme snížení dolní hranice zákonné trestní sazby. Z toho zároveň vyplývá, že dané ustanovení nelze použít v případech, kdy není stanovena dolní hranice trestní sazby u trestného činu. Účelem mimořádného snížení trestu je vyhnout se uložení nepřiměřeně přísného trestu v případech, kdy k nápravě pachatele zřejmě postačí uložení trestu mírnějšího (tj. trestu nižšího, než je dolní hranice trestní sazby). V opačném případě by trest mohl být vnímán jako nespravedlivý a nedošlo by k naplnění účelu trestu. Takový trest by mohl mít na nápravu pachatele protikladný účinek. Soudci je tak dána možnost v rámci soudcovské individualizace odstranit zjevnou tvrdost zákona v případech, *kdy společenská škodlivost činu z konkrétních závažných důvodů výjimečně neodpovídá typové škodlivosti činu zákonem předpokládané.*⁸⁹

Základním hlediskem při úvaze mimořádného snížení trestu je povaha a závažnost trestného činu. Je nezbytné, aby uložený trest byl v poměru se společenskou škodlivostí trestného činu. V určitých případech však nelze uložit takový trest dodržováním sazeb uvedených v zákoně. Z toho důvodu zákon umožňuje vybočení ze zákonné sazby za účelem naplnění zásady individualizace trestu, a tím pádem i uložení spravedlivého trestu, který plní účel trestání. Důvodem pro mimořádné snížení trestu mohou být jak některé okolnosti případu, tak i poměry pachatele. Tyto okolnosti způsobují nižší společenskou škodlivost trestného činu, než jaká je u typově podobných případů předpokládaná. Nevyžaduje se, aby dané okolnosti nebo poměry pachatele byly mimořádné, ale nelze zde hovořit ani o běžných skutečnostech, které se vyskytují často u trestných činů (např. vedení řádného života, spáchání trestného činu poprvé, doznání apod.). Základním kritériem je totiž neobvyklost či vybočení při porovnání s ostatními případy.

---

⁸⁹ DRAŠTÍK, A. a kol. *Trestní zákoník: Komentář*. Praha: Wolters Kluwer 2015 ISBN: 97880-74787904.

Zároveň zde není stanovena podmínka, že musí být takových okolností více. Mimořádné snížení trestu může odůvodňovat okolnost sama o sobě nebo ve spojitosti s jinými.

Nejvyšší soud stanovil, že použití daného ustanovení mohou odůvodňovat polehčující okolnosti a nízká intenzita naplnění zákonných znaků. V souhrnu totiž závažnost trestného činu mohou dostatečně snížit.⁹⁰ Mimořádné snížení trestu nemůže být odůvodněno větším počtem polehčujících okolností, ale některá z těchto polehčujících okolností může mít povahu okolnosti významně polehčující (tzn., že je nezvykle intenzivní povahy). V tom případě lze postupovat dle § 58 trestního zákona. Mimořádné snížení trestu není vyloučeno ani tam, kde byl některý ze znaků naplněn neobvykle nízkou intenzitou. Dle Nejvyššího soudu může mít význam i skutečnost, že uběhla od spáchání trestného činu delší doba, samozřejmě bez zavinění pachatele.⁹¹

Z § 58 odst. 1 lze vyvodit čekem tři podmínky mimořádného snížení trestu. První podmínkou je existence okolností, které se odlišují od okolností vyskytujících se v běžných případech. Na jejich základě tak dochází k vybočení konkrétního případu. Další podmínkou je nepřiměřenost trestní sazby. Vzhledem k okolnostem by byl uložený trest, byť i v dolní hranici trestní sazby, nepřiměřeně přísný. Poslední podmínkou je, že náprava je možná i v případě uložení trestu kratšího trvání, než jaké umožňuje daná trestní sazba. Všechny výše uvedené podmínky musejí být splněny současně (kumulativně).

Mimořádné snížení trestu představuje soudcovskou individualizaci trestu. To znamená, že soud v každém individuálním případě podle okolností případu posoudí, zda je postup dle § 58 dostatečně odůvodněn, tj. zda může být dané ustanovení aplikováno. I zde je však nutné rozlišit důvody mimořádného snížení trestu dle odst. 1, odst. 2, odst. 3, odst. 6 a odst.7 a dle odst. 5. Snížení trestu dle odst. 5 je na rozdíl od ostatních odstavců obligatorní. Je to zřejmé i z formulace, kterou zákonodárce využívá.⁹² K otázce ukládání trestu spolupracujícímu obviněnému viz výklad v podkapitole 2.2.

---

⁹⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 11. 2018, sp. zn. 5 Tdo 1356/2018

⁹¹ Tamtéž.

⁹² U odstavců, kde je snížení trestu fakultativní, zákonodárce využívá formulaci „má-li soud za to“ nebo „soud může snížit trest“. Jedině v odst. 5 je využita formulace „soud sníží trest“.

Druhý odstavec se od prvního liší takto: hlavním důvodem pro mimořádné snížení trestu je zde skutečnost, že pachatel zabránil nebo pomohl zabránit spáchání trestného činu. Ovšem nesmí se jednat o trestný čin, na jehož přípravě či pokusu se pachatel podílel. Při užití druhého odstavce soud musí hodnotit vliv pachatele na skutečnost, že nedošlo k dokonání trestného činu. To znamená, jak konkrétně se přičinil a jakému následku svým jednáním zabránil.

Mimořádné snížení trestu dle § 58 odst. 3 se vztahuje na případy, kdy se s obviněným uzavírá dohoda o vině a trestu. Jedná se o novou okolnost, kterou zavedla novela z roku 2020 (zákon č. 333/2020). Samotné uzavření dohody k aplikaci tohoto ustanovení nestačí. Vyžaduje se zároveň splnění obdobných podmínek jako u jiných okolností uvedených v § 58. To znamená, že lze trestem kratšího trvání lépe dosáhnout nápravy pachatele, je to účelné s ohledem na povahu a závažnost trestného činu a nevylučují to ani poměry pachatele. Dalším předpokladem je schválení dohody o vině a trestu soudem.

Důvodem pro mimořádné snížení trestu může být i to, že příprava, pokus nebo pomoc ke spáchání trestného činu nedosahují takové povahy a závažnosti, že by trest uložený dle zákonné trestní sazby byl nutný. Argumentem pro mimořádné snížení trestu je zde i nedostatek škodlivého následku. Zároveň je zde odůvodněný předpoklad, že k nápravě pachatele postačuje uložení mírnějšího trestu. Pokud by soud projednával trestný čin, u kterého by měl za to, že byly splněny výše uvedené podmínky, může postupovat dle § 58 odst. 6 a pachateli snížit trest pod dolní hranici trestní sazby.

V sedmém odstavci zákonodárce uvádí zvláštní okolnosti, u kterých je odůvodněno mimořádné snížení trestu. I zde se jedná o fakultativní snížení trestu, kdy soud může postupovat dle § 58 odst. 7 na základě vlastní úvahy. Zejména pokud má za to, že okolnosti konkrétního případu významným způsobem snižují společenskou škodlivost trestného činu. Těmito zvláštními okolnostmi jsou spáchání trestného činu v právním omylu nebo překročení meze okolnosti vylučující protiprávnost. Pokud jde o právní omyl, má se na mysli negativní právní omyl.⁹³ Obecně platí, že neznalost zákona neomlouvá. Lze však uvažovat o tom, že jednání v právním omylu snižuje společenskou škodlivost trestného činu. Zároveň u pachatele, který spáchal trestný čin v právním omylu, lze nápravy často dosáhnout

---

⁹³ Pozitivní právní omyl totiž žádnou trestní odpovědnost nezakládá.

i trestem kratšího trvání, a zpravidla by byl trest uložený dle trestní sazby nepřiměřený. Ovšem je na úvaze soudu, aby posoudil veškeré okolnosti případu, povahu a závažnost trestného činu, jako i způsobený následek. Obdobné uvažování je možné i v případě, že by pachatel spáchal trestný čin, proto aby zabránil útoku nebo jinému nebezpečí. Pachatel zde nejednal v úmyslu spáchat trestný čin, nebyly však dodrženy veškeré podmínky některé z okolností vylučující protiprávnost. Z toho důvodu byl spáchán trestný čin, ale zároveň lze uvažovat o mimořádném snížení trestu s ohledem na společenskou škodlivost jednání pachatele a povahu a závažnost trestného činu. Za zvláštní případ, kdy může dojít k mimořádnému snížení trestu, lze považovat uložení trestu pachateli se zmenšenou přičetností.

Okolnostmi, které by bylo možno podřadit pod § 58 trestního zákona, se zabýval podrobně Nejvyšší soud, a to v usnesení ze dne 28. 5. 2014 sp. zn. 8 Tdo 550/2014. V tomto rozhodnutí se Nejvyšší soud vyjádřil k podmínkám použití § 58 trestního zákona, kdy stanovil, že použití tohoto ustanovení by mělo být spíše výjimečné. Nestačí pouhé přesvědčení soudu o nepřiměřenosti trestu. Důraz má být kladen jak na kvalitu, tak i na kvantitu polehčujících okolností, jejichž výskyt není u konkrétního trestného činu běžný. Zároveň musejí tyto okolnosti dostatečně snižovat závažnost trestného činu. Pokud jde o samotné okolnosti, Nejvyšší soud vycházel z praxe soudů, která vymezila kritéria, na jejichž základě lze konstatovat, zda určitá okolnost naplňuje hlediska uvedená v § 58 trestního zákona. Uvedl, že polehčující okolnosti (ve smyslu § 41 trestního zákoníku) je možno posoudit jako okolnosti případu ve smyslu § 58 pouze za předpokladu, že jejich intenzita a závažnost výjimečně snižují závažnost trestného činu. Postup dle § 58 lze odůvodnit i okolnostmi, které jsou znakem skutkové podstaty, pokud svou intenzitou naplnění a významem vybočují z obvyklých případů konkrétního trestného činu. Nejvyšší soud připustil, že i více běžných okolností by mohlo odůvodňovat mimořádné snížení trestu, pokud by v souhrnu nabyly takového významu, že by uložení trestu v rámci trestní sazby bylo nepřiměřeně přísné. Jako konkrétní okolnosti uvedl spáchání činu pod vlivem tíživých osobních nebo rodinných poměrů, pachatel je živatelem mnohočlenné rodiny, která je závislá na jeho výdělku, pachatel trpí vážnou chorobou apod. Na druhou stranu uvedl i okolnosti, které nelze považovat za ty, které by hledisko uvedené v § 58 naplňovaly. Jedná se například o vedení řádného života, doznání, dobrovolná náhrada

způsobené škody, upřímná lítost, dobrá pověst pachatele, dosavadní beztrestnost apod.

Nejvyšší soud klade důraz i na pečlivé odůvodnění, kdy soudce musí uvést, jaké okolnosti odůvodňují postup dle zmiňovaného ustanovení a jakým způsobem ovlivňují povahu a závažnost trestného činu, jakož i jeho společenskou škodlivost. Z odůvodnění musí být zároveň zřejmé, proč mají dané okolnosti charakter výjimečných okolností. Nejvyšší soud v uvedeném usnesení konstatoval, že v daném případě musí být přítomná neobvyklost nebo výjimečnost okolnosti, jejíž význam může být vyjádřen pouze uložením trestu pod dolní hranici trestní sazby. V opačném případě by nebyly splněny zákonem stanovené podmínky pro postup dle § 58 trestního zákona.

3.2 Zásada legitimního očekávání

Individualizace trestu je velmi významnou zásadou, pokud jde o jeho ukládání. Jak již bylo projednáno v předchozích kapitolách, uložení spravedlivého trestu, který bude nejlépe plnit svůj účel, je bez jeho individualizace nemožné. Trestné činy se objevují v různých formách a v různé intenzitě, a nelze je dostatečně a spravedlivě postihnout, aniž by soudce hodnotil veškeré zvláštnosti v individuálním případě, a na základě toho uložil trest. Z toho důvodu zákonodárce sice vymezuje určité meze, ve kterých je možno se pohybovat, ale zároveň ponechává široký prostor pro uplatnění principu individualizace. Dává tak soudci diskreční pravomoc, kterou může významným způsobem zasáhnout do práv osob zaručených ústavními zákony. Na druhou stranu v tom spočívá rozdělení státní moci na moc výkonnou, soudní a zákonodárnou. Úkolem zákonodárce je vymezit hranice zaručující dodržování základních lidských práv a svobod. Úkolem moci soudní je aplikovat právo, v souladu se zákonem a dbát na dodržování lidských práv a svobod.

Nelze však hovořit o tom, že rozhodování soudu není ničím omezené. Soud je při svém rozhodování vázán zákony a dle čl. 4 Ústavy základní práva a svobody jsou pod ochranou soudní moci. Soud při svém rozhodování musí dbát i na zásadu legitimního očekávání. Tato zásada představuje jednotnost objektivního práva a subjektivních práv osob. *Legitimní očekávání je právní pozice subjektu práva, který*

může za specifických faktických a právních okolností očekávat určité jednání na straně státního orgánu nebo jiného právního subjektu.⁹⁴ Zásada legitimního očekávání chrání nárok osoby na udržení určitého právního stavu, který je dlouhodobě stabilní, a rovněž nárok na poskytnutí ochrany v případě změny daného stavu, který osoba nemohla rozumně očekávat.⁹⁵ Musí být uplatněna při normotvorbě, výkladu práva, rozhodování aj. Ve vztahu k rozhodovací činnosti soudu představuje určitou míru předvídatelnosti rozhodnutí.

Zásada legitimního očekávání je integrální součástí principu právního státu. Vztahuje se na všechny orgány veřejné moci a představuje zákaz libovůle orgánu, který má rozhodovací pravomoc. Její porušení by bylo zároveň porušení práva na spravedlivý proces. Dle Ústavního soudu je legitimní očekávání *ústavním pořádkem jednotlivcům garantované základní právo, které v daném případě působí ve vztahu jednotlivce vůči obecným soudům, tj. státní moci. Soudy jsou pak zavázány (čl. 4 Ústavy ČR) poskytovat tomuto základnímu právu ochranu cestou interpretace a aplikace příslušných norem jednoduchého práva.*⁹⁶

Zásada legitimního očekávání úzce souvisí s obecnějším principem právní jistoty. Prostřednictvím zásady legitimního očekávání dochází k naplnění principu právní jistoty. Podle názoru Ústavního soudu je princip právní jistoty základem obecné důvěry občanů v právo a státní moc má dopomáhat k realizaci subjektivních nároků osob.⁹⁷ Princip právní jistoty je základní hodnotou právního státu a má svou oporu v čl. 1 odst. 1 Ústavy. Součástí principu právní jistoty je předvídatelnost práva a předvídatelnost postupu orgánů veřejné moci. Ústavní soud za základ právního státu označuje i právo na spravedlivý proces, kdy vytvořil tzv. doktrínu spravedlivého procesu. Právo spravedlivého procesu je zakotveno v čl. 36 Listiny základních práv a svobod. Ústavní soud v rámci své judikatury vyjádřil názor, že právo spravedlivého procesu má být vykládáno širěji, nejen ve spojitosti s čl. 36 Listiny základních práv a svobod. V souvislosti s tím vytvořil celou řadu principů, které lze považovat za součást práva na spravedlivý proces. Ústavní soud tak označil za porušení práva na spravedlivý proces i vydání tzv. překvapivého

---

⁹⁴ Konkurející stanovisko soudce Wojtyczka k rozhodnutí ESLP ze dne 13. 12. 2016 ve věci Bélané Nagy proti Maďarsku.

⁹⁵ HRABÁK, J. *Legitimní očekávání a zákaz překvapivých rozhodnutí* [online]. Praha: 23. 4. 2009. Dostupné z: [http://pravniradce.ihned.cz/index.php?p=F00000_d&&article\[id\]=36806820&article\[area_id\]=10077470](http://pravniradce.ihned.cz/index.php?p=F00000_d&&article[id]=36806820&article[area_id]=10077470) (placený přístup).

⁹⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 11. 4. 2006, sp. zn. IV. ÚS 763/05

⁹⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 3. 6. 2009, sp. zn. I. ÚS 420/09

rozhodnutí. Překvapivé rozhodnutí je takové rozhodnutí, které *nebylo možno na základě zjištěného skutkového stavu předvídat*.⁹⁸ Je to rozhodnutí, u kterého lze spatřovat libovůli soudu a nerespektování právních předpisů či vybočení ze standardu výkladu. Judikatura Ústavního soudu týkající se překvapivých rozhodnutí je velmi rozsáhlá (např. nález ze dne 13. 3. 2013 sp. zn. I. ÚS 1312/11, nález ze dne 29. 3. 2016 sp. zn. IV. ÚS 3085/15, nález ze dne 15. 9. 2004 sp. zn. I. ÚS 220/04 a další). Ve svém usnesení ze dne 5. 2. 2013 sp. zn. II. ÚS 4809/12 Ústavní soud stanovil, že *postup soudu při poskytování soudní ochrany a také jeho následné rozhodnutí ve věci jako výsledek soudního řízení nesmí být pro účastníky překvapivé, pokud mají legitimní důvod očekávat určitý postup či určité rozhodnutí soudu ve své věci*. Z výše uvedeného lze vyvodit určité požadavky rozhodnutí. Zaprvé, rozhodnutí musí být výsledkem předvídatelného postupu. Zadruhé musí být v souladu se stávající judikaturou. Soudce se od této judikatury nemůže svévolně odchýlit. Neznamená to, že by se soud svým rozhodnutím nemohl od stávající judikatury odchýlit vůbec. Musí však takové rozhodnutí založit na relevantních důvodech. Dané argumenty pak musí být zřejmé z odůvodnění rozhodnutí. Třetím požadavkem je samozřejmě srozumitelná a určitá právní úprava, z které je možné předvídat její aplikaci.

Zásada legitimního očekávání zakládá požadavek obdobného rozhodování v podobných případech, respektive požadavek jednotnosti rozhodování soudů. V případě ustálené judikatury nelze rozhodovat v podobných věcech rozdílně bez řádného odůvodnění takového postupu. Je nutné však mít na paměti, že i judikatura prochází určitým vývojem, a dochází tak k postupným změnám. Rozhodnutí však vždy musí být výsledkem nezávislé a nestranné rozhodovací činnosti, respektující všechny požadavky, které se na vydání takového rozhodnutí kladou.

Vydání překvapivého rozhodnutí není v souladu s principem právní jistoty ani zásadou legitimního očekávání. Jelikož se jedná o ústavněprávní požadavky, je zřejmé, že jejich nedodržení (případně ani neodstranění vad s nimi souvisejících v rámci opravných řízení) opravňuje osobu domáhat se ochrany ze strany Ústavního soudu.

Z výše uvedeného lze konstatovat, že ve vztahu k rozhodování zásada legitimního očekávání zakládá povinnost soudu zohlednit rozhodovací praxi bez

---

⁹⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 15. 9. 2004, sp. zn. I. ÚS 220/04

ohledu na to, zda si je této praxe subjekt (o jehož právech a povinnostech je rozhodováno) vědom. Zároveň je nutné dodat, že zásada může mít různou intenzitu a že bude mít větší význam v případě dlouhodobé praxe.

3.3 Požadavek odůvodnění rozhodnutí

Odůvodnění je významnou částí rozhodnutí. Společně se úvodní částí rozhodnutí, výrokem a poučením představuje odůvodnění obsahové náležitosti rozhodnutí. Nutno dodat, že nemá stejný význam u všech druhů rozhodnutí. Pokud jde o způsoby rozhodování v trestním řízení, největší význam má odůvodnění rozsudku, jímž se budu dále v této kapitole zabývat. Na druhou stranu trestní příkaz jakožto další způsob rozhodování o vině a trestu žádné odůvodnění obsahovat nebude. Důležitost odůvodnění lze spatřovat i v tom, že zákonodárce věnuje zvláštní pozornost obsahu odůvodnění. Pokud jde o odůvodnění rozsudku, zákonodárce v § 125 odst. 1 stanovuje, co má být obsaženo v odůvodnění.⁹⁹

Náležité odůvodnění rozsudku je právem obviněného, které je chráněno na ústavní úrovni. Vychází to z čl. 2 odst. 2 Listiny a zároveň z čl. 36 Listiny. Požadavek odůvodnění rozsudku představuje základ spravedlivého procesu, jelikož v rámci trestního řízení a ukládáním trestu se výrazně zasahuje do práv a svobod jednotlivce. Z toho důvodu se kladou velké požadavky na odůvodnění rozhodnutí, z kterého musí vyplývat, jaký účel má uložený trest naplnit. Základním úkolem soudu je přesvědčit veřejnost o správnosti jeho rozhodnutí. Výkon spravedlnosti tak může být kontrolována i veřejností. Z odůvodnění je zřejmé, jak se soud vypořádal s námitkami a argumenty stran. Odůvodnění tak vypovídá o tom, zda soud rozhodoval v souladu s čl. 2 odst. 2 Listiny, respektive zda dodržel princip zákazu libovůle v rozhodování. Z uvedeného důvodu má odůvodnění rovněž velký význam v opravných řízeních, ve kterých právě dochází k přezkumu daného rozhodnutí. Odůvodnění rozsudku má zároveň výchovné účinky.

Odůvodnění musí směřovat vůči každému výroku v rozhodnutí (např. výrok o vině, výrok o trestu, výrok o náhradě škody, výrok o zařazení obviněného do určitého typu věznice apod.). Přitom toto odůvodnění musí mít svůj podklad

---

⁹⁹ Požadavky na odůvodnění usnesení jsou uvedeny v § 134 odst. 2 trestního řádu.

v důkazech, na jejichž základě soud dospěl k závěru vyjádřenému ve výroku tohoto rozhodnutí.¹⁰⁰

Pokud jde o samotné požadavky uvedené v § 125 odst. 1 trestního řádu, všechny mají stejný účel – ospravedlnit výrok rozhodnutí. Soud za tímto účelem uvádí v odůvodnění, která skutková zjištění vzal za prokázané, konkrétní důkazy (zpravidla by měl uvést, co bylo kterým důkazem zjištěno), dále musí uvést, jakými úvahami se řídil při hodnocení důkazů a co tvoří základ jeho skutkových zjištění (např. proč uvěřil jen některým důkazům, proč jiné důkazy neprovedl apod.). Povinností soudce je také vypořádat se v odůvodnění s konkrétními argumenty obhajoby či jiných oprávněných osob. Dále soudce uvede, jakými právními úvahami se řídil při rozhodování o vině a trestu a jak hodnotil veškeré skutečnosti, které je povinen dle § 39 trestního zákona zjistit a hodnotit. Ne všechny okolnosti jsou v každém případě totožné, zejména pokud jde o označení pachatele za spolupracujícího obviněného. V tomto případě se soud musí v odůvodnění vyjádřit i k této skutečnosti (např. jakým způsobem přispěl k objasnění činu a jaký význam měla jeho spolupráce s orgány v trestním řízení apod.).

Požadavku náležitého odůvodnění rozsudku se věnuje i Ústavní soud ve své judikatuře. Nutno také dodat, že jeho judikatura vychází z judikatury Evropského soudu pro lidská práva, který se v mnoha svých rozhodnutích k požadavku odůvodnění rozhodnutí vyjadřoval (např. Van de Hurk proti Nizozemsku, č. 16034/90, rozsudek ze dne 19. dubna 1994, Sanchez Cardenas proti Norsku, č. 12148/03, rozsudek ze dne 4. října 2007 a další). Evropský soud pro lidská práva opakovaně poukazyval na to, že nedostatečně odůvodněný rozsudek je porušením čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, tj. práva na spravedlivý proces. V odůvodnění rozhodnutí se ospravedlňuje zásah státu do základních práv a svobod jedince. Ústavní soud v rámci své judikatury týkající se spravedlivého procesu uvedl, že odůvodnění rozhodnutí soudu je jeden z prvků spravedlivého procesu. Dle Ústavního soudu má právo na řádné odůvodnění rozhodnutí tři roviny. Zaprvé úzce souvisí s právem účastníka vznášet námitky, návrhy a argumenty a povinností soudu na ně reagovat, tj. dostatečným způsobem odpovědět. Zadruhé je jednou ze záruk, že rozhodování soudu není neprůhledné a svévolné, ale respektující veškeré ústavní i zákonné požadavky. Zatřetí je předpokladem

---

¹⁰⁰ DRAŠTÍK, A. a kol. *Trestní zákoník: Komentář*. Praha: Wolters Kluwer 2015 ISBN: 97880-74787904.

účinného uplatňování opravných prostředků, jak řádných, tak i mimořádných.¹⁰¹ Soud prostřednictvím odůvodnění rozhodnutí vykládá, jakým způsobem a na základě jakých úvah aplikoval právo. Ústavní soud rovněž často ve své judikatuře zdůrazňuje, že není oprávněn zasahovat do rozhodovací činnosti obecných soudů a že mu nenáleží posuzovat druh a výměru uloženého trestu. Existuje však výjimka, kdy Ústavní soud do rozhodovací činnosti obecných soudů zasáhnout musí, a to z důvodu ochrany základních práv a svobod, a to je právě nedodržení výše zmíněných ústavněprávních požadavků na odůvodnění rozhodnutí.

Zároveň lze konstatovat, že co je zásah do základních práv a svobod výraznější, tím se kladou větší požadavky na odůvodnění takového zásahu. Pokud je pachateli ukládána přísnější sankce, je nutné takové zpřísnění dostatečně odůvodnit. Není-li takové rozhodnutí dostatečně odůvodněno a ospravedlněno, soud porušuje zásadu ukládání přiměřených sankcí a případně i zásadu zákonnosti trestu.¹⁰² *Ústavní soud opakovaně judikuje, že pokud soudy nereagují na podstatné námitky účastníků a předmětná rozhodnutí nejsou dostatečně odůvodněna, pak dochází k porušení práva na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny. Požadavek náležitého odůvodnění soudního rozhodnutí je totiž úzce spojen s principy právní jistoty a předvídatelnosti práva; pouze kvalitně odůvodňovaná rozhodnutí omezují prostor pro případnou svévoli a zajišťují i podobné posuzování podobných případů.*¹⁰³

S ohledem na to, že soudce hodnotí důkazy dle vlastního vnitřního přesvědčení v souladu se zásadou volného hodnocení důkazů, je nezbytné, aby svoje rozhodnutí řádně odůvodnil. Jinak by jeho rozhodování mohlo být posuzováno jako projev svévole. Ústavní soud stanovil, že důkazní postup musí soudce v odůvodnění vyčerpávajícím způsobem popsat a logicky i věcně přesvědčivým způsobem odůvodnit.¹⁰⁴ Povinnost soudu řádně odůvodnit své rozhodnutí souvisí i se zásadou presumpce nevinny nebo principem *in dubio pro reo*.

Odůvodnění je obligatorní částí rozsudku. Existuje však výjimka, kdy v určitých případech soudce může vydat tzv. zjednodušený rozsudek. Jedná se o rozsudek, který ve svém písemném vyhotovení neobsahuje odůvodnění. Zde

---

¹⁰¹ Nález Ústavního soudu ze dne 10. 12. 2019, sp. zn. II ÚS 1624/19

¹⁰² Nález Ústavního soudu ze dne 7. 8. 2019, sp. zn. II ÚS 2027/17

¹⁰³ Nález Ústavního soudu ze dne 30. 7. 2019, sp. zn. II ÚS 4022/18

¹⁰⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 13. 7. 2000, sp. zn. III ÚS 464/99

soudce zpravidla uvede důvody, pro které rozsudek neobsahuje odůvodnění. Jimi jsou vzdání se odvolání ze stran oprávněných osob (zpravidla obžalovaný a státní zástupce, ale i další osoby) a prohlášení obviněného a státního zástupce, že netrvají na vyhotovení odůvodnění. I v takovém případě však soudce musí ústně rozsudek odůvodnit, a to hned po jeho vyhlášení.

Zásada individualizace trestání umožňuje přizpůsobení trestu konkrétnímu pachateli. Zmíněná zásada ponechává za tímto účelem široký prostor pro úvahu soudu (např. jaký druh trestu uloží a v jaké výměře, zda použije odklon, či nikoli apod.). Na druhou stranu musí být zřejmé, proč soud uložil trest v konkrétní výměře, proč nevyužil mírnější alternativy (např. uložení trestu nespojeného s odnětím svobody) nebo proč nebylo použito odklonu apod. Výše uvedené skutečnosti musejí vycházet z odůvodnění rozhodnutí. V opačném případě by rozhodování soudu bylo nepřehledné a výrazem svévole a takové rozhodnutí nepřezkoumatelné. Nepřijatelné je takové odůvodnění, které je nesrozumitelné, neobsahuje konkrétní důkazy (např. pouze odkazuje na obsah spisu) nebo obsahuje nedostatečné důkazy, je příliš obecné či všeobecné. Odůvodnění musí být řádné a vyčerpávající a právní závěry soudu musejí být v souladu se zjištěným skutkovým stavem. Požadavek náležitého odůvodnění rozhodnutí není přítom jenom v zájmu obviněného, ale také v zájmu veřejném.

4. Penitenciární individualizace

Penitenciární individualizace se nevztahuje k ukládání trestu. Má však velký význam, zejména pro obžalovaného, jelikož se týká výkonu jeho trestu. Rozhodnutí soudu o zařazení odsouzeného do některého typu věznic k výkonu nepodmíněného trestu odnětí svobody je obligatorní částí rozhodnutí. Když soud ukládá nepodmíněný trest odnětí svobody, vždy musí rozhodnout i o tom, kde bude výkon tohoto trestu realizován. Tuto povinnost soudci ukládá § 56 trestního zákona. Dle uvedeného ustanovení soud může odsouzeného zařadit do jedné ze dvou typů věznic. A to s ostrahou, nebo zvýšenou ostrahou. Účelem této diferenciaci věznic je oddělení pachatelů závažnějších trestných činů od pachatelů méně závažných trestných činů, anebo oddělení pachatelů vykonávajících trest odnětí svobody

poprvé od recidivistů. *Smyslem diferenciací výkonu trestu odnětí svobody je prohloubení jeho další individualizace.*¹⁰⁵

Penitenciární individualizace je poslední ze složek individualizace trestu. Jedná se o zákonný postup, kdy soud zkoumá splnění podmínek pro zařazení pachatele do věznice se zvýšenou ostrahou. Pokud podmínky pro zařazení do tohoto typu věznice nejsou splněny, rozhodne soud o tom, že se odsouzený zařazuje do věznice s ostrahou. Na druhou stranu penitenciární individualizace úzce souvisí i se soudcovskou individualizací. Protože soud v určitých případech nemusí postupovat dle výše uvedeného zákonného postupu, je mu ponechán prostor, aby dle vlastní úvahy rozhodl o zařazení odsouzeného do mírnějšího nebo přísnějšího typu věznice, než vyžaduje zákon v § 56 odst. 2 trestního zákona. Důvodem takové úpravy je, že *povaha a závažnost trestného činu... jeho výměra ani recidiva nevyjadřují vždy přesně povahu a stupeň narušení pachatele a možnost jeho nápravy.*¹⁰⁶ Postup dle § 56 odst. 3 představuje naplnění zásady individualizace trestu ve vztahu ke způsobu výkonu trestu. Nelze totiž rozhodovat o způsobu výkonu trestu čistě mechanicky, bez možnosti jeho přizpůsobení konkrétnímu odsouzenému, je-li to účelné a potřebné. Existuje však výjimka z této volnosti, a to při uložení trestu odnětí svobody na doživotí. Zde soud musí odsouzeného zařadit do věznice se zvýšenou ostrahou vždycky.

Odchýlí-li se soudce od § 56 odst. 2, musí takový svůj postup dostatečně odůvodnit, a to s ohledem na závažnost trestného činu a povahu narušení pachatele. Jedná se totiž o základní hlediska, která soudce bude hodnotit v případě, že uvažuje o odchýlení se od úpravy uvedené v § 56 odst. 2 trestního zákona. Tento postup má smysl, pokud se má za to, že by jiný typ věznice lépe naplnil účel trestu, zejména pokud jde o nápravu pachatele. Soudce by měl při této úvaze hodnotit společenskou škodlivost trestného činu. Pokud jde o osobu pachatele, je na soudci, aby zvážil rozhodné skutečnosti vztahující se k osobě pachatele. Zejména jeho dosavadní život, jaké důvody ho vedly ke spáchání trestného činu a jaký je jeho postoj ke spáchanému trestnému činu. Význam může mít i průběh případných předchozích výkonů trestů. Soudce musí brát ohled na účel diferenciací zařazení pachatelů ve věznicích. Účelem je zejména ochrana společnosti před pachatelem, ale také

---

¹⁰⁵ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník. Komentář*. 3. vydání, Praha: C. H. BECK, 2023, ISBN: 978-80-7400-893-1, str. 1 053.

¹⁰⁶ Tamtéž.

bezpečnost během výkonu trestu a jeho řádný výkon (např. zda je zde pravděpodobnost pokusu o útěk z výkonu trestu, páchání trestné činnosti v průběhu výkonu trestu, nedodržování stanovených pravidel či porušení kázně apod.). Je zřejmé, že soudce může učinit určitou prognózu, ta však nikdy nemůže být jistá, lze ji pouze předpokládat. Z daného důvodu rozhodnutí soudu o zařazení do určité věznice nemusí být definitivní. Soud může v průběhu výkonu trestu rozhodnout o přeřazení odsouzeného do jiného typu věznice, a to i opakovaně. Učiní tak zejména s ohledem na chování pachatele při výkonu trestu a v případě, je-li to účelné pro jeho nápravu.¹⁰⁷ Soud o přeřazení do jiného typu věznice může rozhodnout na návrh nebo i bez návrhu, dle § 324 trestního řádu.

Rozhodování o zařazení do určitého druhu věznice je výlučnou pravomocí soudu. Soud při rozhodování hodnotí zejména povahu a závažnost trestného činu a výši uloženého trestu. Dalším kritériem významným pro rozhodnutí soudu je i osoba pachatele. Vliv na rozhodnutí soudu o zařazení odsouzeného do určitého typu věznice bude mít forma zavinění (spáchání úmyslného či nedbalostního trestného činu) a zároveň i druh trestného činu (význam bude mít zejména spáchání zvlášť závažného zločinu). Podstatnou okolností bude i trestná součinnost, tj. spáchání trestného činu ve prospěch organizované zločinecké skupiny.¹⁰⁸ Dle zákona musí soud brát ohled i na výši uloženého trestu. Zařazení odsouzeného do věznice se zvýšenou ostrahou odůvodňuje uložení trestu odnětí svobody na doživotí, uložení výjimečného trestu nebo trestu ve výměře alespoň osm let (musí se však jednat o zvlášť závažný zločin). Pokud jde o osobu pachatele, význam bude mít jeho dosavadní způsob života, zda se v minulosti dopustil trestného činu, zda již byl ve výkonu trestu, případně zda v minulosti neuprchl z výkonu trestu, vazby či zabezpečovací detence apod.

5. Analýza vybraných rozhodnutí

V této kapitole se věnuji analýze dvou případů, jejíž cílem je poukázání na to, že proces ukládání trestu je často složitý. Hodnocení okolností dle § 39 trestního

---

¹⁰⁷ Ustanovení § 57 zákona č. 40/2009 Sb. trestní zákoník

¹⁰⁸ Zde je nutné dodat, že do věznice se zvýšenou ostrahou se nezařadí pachatel, který byl označený jako spolupracující obviněný, protože se při výměře trestu vůbec neužije § 108 trestního zákona.

zákonu není mechanickým sečtením „pro a proti“. Mnohdy pak dochází k situacím, kdy si určité zájmy nebo účely trestu navzájem konkurují. I s tím se soud ve svém rozhodnutí musí vypořádat. Zároveň lze na vybraných příkladech pozorovat důležitost řádného odůvodnění rozhodnutí. Uložený trest bude společností, a zvláště odsouzeným, vnímán jako nespravedlivý, není-li zřejmé, na základě čeho soudce dospěl k danému závěru. Rozhodnutí jsem vybrala podle toho, jakým způsobem určité okolnosti ovlivnily výměru trestu (k horšímu či k lepšímu). Vybraná rozhodnutí jsou příkladem toho, že konkrétní výměru trestu často není možné předvídat.

5.1 Uložení výjimečného trestu a zásada legitimního očekávání

Ústavní soud v nálezu ze dne 11. 2. 2016, sp. zn. I ÚS 101/15 rozhodoval o ústavní stížnosti stěžovatele odsouzeného za zločin vraždy.¹⁰⁹ Stěžovatel byl uznán vinným ze spáchání zvláště závažného zločinu vraždy, kterého se dopustil zvláště surovým způsobem za účelem získání majetkového prospěchu. Dle skutkových zjištění se stěžovatel vloudil pod smyšlenou záminkou prodeje notebooku do jejího bytu. Když se přiznal, že si prodej vymyslel, žádal ji o půjčku částky 15 000 korun. Po tom, co mu ji odmítla půjčit, jí vzal peníze z kabelky. Poškozená si toho všimla a začala na stěžovatele křičet. Následně ji stěžovatel napadl kuchyňským nožem, podřízl jí hrdlo a způsobil další bodné rány různé intenzity. Pak z místa činu odešel.

Stěžovatel v ústavní stížnosti poukazoval na porušení svého práva na spravedlivý proces v důsledku neprovedení některých navrhovaných důkazů a uložení výjimečného trestu, kterým došlo k porušení zásady legitimního očekávání a práva rovnosti (tj. právo na uložení obdobného trestu jako u jiných pachatelů obdobných trestných činů).

Ve výše popsaném případě bych se chtěla věnovat námitce stěžovatele směřující proti nedodržení zásady legitimního očekávání uložením výjimečného trestu, tj. trestu v trvání 25 let. Stěžovatel namítal před Ústavním soudem nedodržení zásady rovnosti a předvídatelnosti rozhodnutí, kdy mu byl uložen trest vymykající se trestům ukládaným ve skutkově obdobných případech. Stěžovatel v

---

¹⁰⁹ Podle § 140 odst. 1, 3 písm. I), j) zákona č. 40/2009 Sb. trestního zákona.

rozhodnutí soudu o jeho výměře spatřoval svévoli a překročení hranice uvážení soudu.

Ústavní soud opakovaně poukazuje na to, že rozhodování o druhu a výměře trestu je výhradní pravomocí obecných soudů. Ústavnímu soudu tak nepřísluší do této pravomoci obecných soudů zasahovat, ledaže by uloženým trestem byl porušen některý z ústavních principů. Dle Ústavního soudu povinnost soudit obdobné případy obdobně a odlišně odlišně představuje jeden z nejdůležitějších principů spravedlnosti. Zároveň je naplněním ústavní zásady rovnosti všech v důstojnosti a v právech. Ústavní soud v uvedeném nálezu poukazuje na to, že soudy jsou při rozhodování o výměře trestu povinny zachovat zásadu nulla poena sine lege (není trestu bez zákona). To znamená ukládat trestní sankce v rámci trestních sazeb konkrétního trestného činu, které zákonodárce určil tak, aby vyjadřovaly typový stupeň závažnosti trestného činu. V takovém případě je nejlépe zachována zásada rovnosti všech před zákonem a také princip legitimního očekávání, tj. předvídatelnosti rozhodnutí. Trestní zákoník však umožňuje i přísnější postihy, kdy nelze závažnost trestného činu vyjádřit sazbou uvedenou ve zvláštní části trestního zákona. Ústavní soud v tomto směru poukazuje na to, že je v pravomoci obecných soudů určit výměru trestu a mohou tak učinit v rozmezí normální zákonem stanovené sazby, ale zároveň i mimo sazbu, jsou-li splněny zákonné podmínky takového postupu. Uložení výjimečného trestu je výrazným zásahem do ústavního práva na osobní svobodu. Z toho důvodu jsou při ukládání výjimečného trestu kladeny přísnější nároky na odůvodnění takového postupu, na což poukazuje i Ústavní soud.

Ve výše uvedeném případě lze pozorovat, že je možné odchýlení nad rámec normálních trestních sazeb a že ve své podstatě nelze zde namítat nedodržení zásady legitimního očekávání. Soudy jsou oprávněny aplikovat přísnější postih, pokud takový postup dostatečně odůvodní. V uvedeném případě tak soud musel dostatečně odůvodnit závažnost zvláště závažného zločinu, což učinil mj. tím, že jednání pachatele hodnotil jako velmi brutální, surové a cynické, kdy se stěžovatel dopustil jednoho z nejzávažnějších zločinů s úmyslem získat v podstatě malou částku peněz. Soud musel zároveň odůvodnit, z jakého důvodu považuje nápravu pachatele za obzvláště ztíženou. Při tomto závěru se soud opíral zejména o vypracované znalecké posudky z oboru psychologie a psychiatrie. Uložený trest tak odpovídal i požadavku individuální a generální prevence. Dodržení zásady

legitimního očekávání je významné, ale nemůže převážit nad spravedlivým postihem pachatele, pokud veškeré okolnosti případu nasvědčují tomu, že je uložení přísnější sankce potřebné s ohledem na účel trestu (např. spravedlivý postih pachatele, ochrana společnosti apod.). Takové závěry tedy nebudou projevem svévole, zároveň nejsou v rozporu s principem proporcionality a spravedlnosti. Ústavní soud proto ústavní stížnost z uvedených důvodů odmítl.

5.2 Polehčující okolnosti a společenská škodlivost trestného činu

V nálezu ze dne 7. 8. 2017, sp. zn. II. ÚS 2027/17 rozhodoval Ústavní soud o stížnosti stěžovatele odsouzeného za přečin usmrcení z nedbalosti a přečin ohrožení pod vlivem návykové látky.¹¹⁰ Stěžovatel byl odsouzen pro skutek, kdy se dopustil řízení motorového vozidla pod vlivem návykové látky, a způsobil tak dopravní nehodu, kterou stěžovatelova manželka a jeho starší syn nepřežili. Mladší syn ve věku tří let a stěžovatel nehodu přežili s menšími poraněními. Za výše uvedené jednání byl stěžovateli uložen trest zákazu činnosti spočívající v řízení motorových vozidel, a to po dobu sedmi let, uložena povinnost náhrady škody a trest domácího vězení v trvání dvou let. V odvolacím řízení, zahájeném na základě odvolání státního zástupce, odvolací soud zrušil výrok o trestu a uložil stěžovateli nepodmíněný trest odnětí svobody v délce čtyř let. Stěžovatel proti tomuto rozhodnutí podal dovolání, kdy Nejvyšší soud toto odvolání odmítl. Proto se stěžovatel následně obrátil na Ústavní soud. V ústavní stížnosti namítal porušení práva na spravedlivý proces, práva na ochranu rodičovství, rodiny a zvláštní ochrany dětí.

Zvláštnost uvedeného případu spočívá v tom, že za přečin usmrcení z nedbalosti a ohrožení pod vlivem návykové látky je zcela standardně ukládán nepodmíněný trest odnětí svobody. Ústavní soud přesto ústavní stížnosti vyhověl, rozhodnutí odvolacího soudu označil za nepřezkoumatelné a vrátil věc k dalšímu řízení se svým závazným právním názorem.

Okresní soud jako soud prvního stupně uložil stěžovateli trest domácího vězení místo běžně ukládaného nepodmíněného trestu odnětí svobody. Tento svůj postup však dostatečně odůvodnil, což plyne i z nálezu Ústavního soudu. Důvodem

---

¹¹⁰ Podle § 143 odst. 1, odst. 3 a odst. 4, a § 274 odst. 1, odst. 2 písm. a) trestního zákona

pro uložení nestandardního trestu za uvedený trestný čin byly zejména polehčující okolnosti tohoto případu. Okresní soud vzal v úvahu skutečnost, že se stěžovatel v řízení doznal a opakovaně projevil upřímnou lítost. Polehčující okolností bylo i dosavadní vedení řádného života a bezúhonnost stěžovatele. Další okolností bylo i pozitivní vyjádření osob k osobě stěžovatele (např. učitelka mateřské školy, zaměstnavatel, rodiče a sestra zesnulé manželky a další). Okresní soud neopomenul ani vyjádření Orgánu sociálně-právní ochrany dětí, který uvedl, že na dítěti byla patrná zvýšená fixace mladšího syna na otce a že nedoporučuje jejich oddělení. Tuto skutečnost potvrzovali i rodiče zesnulé manželky, sestra zesnulé manželky stěžovatele a další. Okresní soud byl ve svém rozhodnutí veden zejména nejlepším zájmem dítěte, který v tomto případě převážil nad veřejným zájmem na spravedlivém potrestání pachatele.

Ústavní soud se k celé věci vyjádřil tak, že připomněl nezbytnost ukládání trestů v souladu s principem subsidiarity přísnější trestní sankce.¹¹¹ Zároveň zmínil nezbytnost dodržení proporcionality mezi zájmem na ochraně společnosti před nebezpečnými pachateli a zásahem do základních práv těchto pachatelů uloženým trestem. I v tomto nálezu Ústavní soud připomíná, že pokud soud ukládá přísnější sankci, musí takový postup dostatečně odůvodnit a ospravedlnit. Soud nemá ve svém rozhodnutí opomenout uvedení účelu trestu, který má uložený trest sledovat (např. účel retributivní, individuální či generální prevence, účel konsekvencialistický apod.). Uložený trest má přitom zohledňovat potřebu spravedlivého postihu, zajistit bezpečnost společnosti, a pokud možno i převýchovu a nápravu pachatele. Na druhou stranu nelze upřednostnit účely výchovné nebo zábranné před uložením spravedlivé sankce. Ústavní soud poukázal i na to, že oddělení dítěte od jeho rodičů je možné zejména v případech, kdy je to v zájmu tohoto dítěte. Soud tak musí vzít v potaz i nejlepší zájem dítěte. V tomto směru by měly být upřednostňovány jiné (alternativní) tresty, nespojené s odnětím svobody. Výše uvedené soud prvního stupně neopomněl.

Ústavní soud vytkl odvolacímu soudu zejména nedostatečné odůvodnění a ospravedlnění jeho rozhodnutí, zvláště s ohledem na to, že uložil mnohem citelnější trestní sankci než soud prvního stupně. O vysoké společenské škodlivosti jednání stěžovatele zde není sporu, odvolací soud se však nevypořádal se všemi

---

¹¹¹ Pokud postačí uložení mírnější trestní sankce, nesmí být uložena trestní sankce pro pachatele citelnější.

polehčujícími okolnostmi, na rozdíl od soudu prvního stupně, který dostatečně odůvodnil, proč daným okolnostem přiznal takovou váhu.

V uvedeném případě lze spatřovat, že uložení trestu, který se běžně ukládá v obdobných případech, nelze vždy hodnotit jako trest spravedlivý. Právě zvláštnosti tohoto případu odůvodňovaly jinou úvahu, kdy dostatečné zajištění ochrany společnosti bylo dosaženo zejména uložením trestu zákazu činnosti. Na druhou stranu uložení nepodmíněného trestu se nejevilo jako nezbytné, jelikož zde převažoval nejlepší zájem dítěte nad spravedlivým potrestáním pachatele. V souladu s principem subsidiarity přísnější sankce mohl trest domácího vězení lépe zajistit nápravu pachatele. S ohledem na veškeré zvláštnosti případu se rovněž jevil jako trest spravedlivější.

6. Vybraná zahraniční úprava

Každý stát má svůj systém trestního práva, který stanovuje, co je trestným činem, jak se má postupovat při odhalování a stíhání trestných činů a jaké tresty lze za dané trestné činy ukládat. Většina států v Evropě má obdobný systém, jaký nalezneme v České republice. Jednotlivé úpravy se často navzájem inspirují nebo vycházejí ze stejných právních předpisů, které platily na určitém území, např. na někdejší území rakousko-uherské monarchie. Určitý význam má bezpochyby i římské právo a skutečnost, že je Evropa založena na kontinentálním právním systému. Odlišná pravidla právního systému však platí pro angloamerické právo, které je typické například pro Spojené státy americké. Z výše uvedených důvodů se následující podkapitoly věnují jednak právnímu systému obdobnému systému českého práva, jednak právnímu systému, který se od českého práva liší.

6.1 Systém trestání v Srbské republice

Srbská republika je stát, který byl součástí někdejší Jugoslávie. Podobně jako Česká republika i Srbská republika tvořila kdysi Habsburskou monarchii. I z toho důvodu lze pozorovat mnoho podobností mezi českým a srbským trestním zákoníkem. Systém českého a srbského trestního práva je obdobný, založený v podstatě na stejných zásadách. Obdobně jako v České republice je trestní právo

Srbska kodifikované. Základem trestního práva je trestní zákoník, účinný od roku 2006. Představuje *lex generalis* a obsahuje základní pravidla trestní odpovědnosti (výjimkou je trestní odpovědnost osob mladistvých a právnických osob), výčet trestních sankcí, obecné zásady a konkrétní trestné činy.

Srbský trestní zákoník hned v čl. 1 uvádí zásadu zákonnosti nebo *nullum crimen et nulla poena sine lege* (není trestného činu ani trestu bez zákona). V čl. 1 trestního zákoníku je stanoveno, že *nikdo nesmí být odsouzen k trestu nebo jiné trestní sankci za čin, který nebyl před jeho spácháním zákonem označen za trestný čin, ani nelze uložit trest nebo jinou trestní sankci, kterou zákon neupravoval před spácháním trestného činu* (překlad autorky). Z uvedené citace lze konstatovat, že časová působnost zákona pro posuzování trestného činu a časová působnost pro ukládání trestu je totožná, na rozdíl od české právní úpravy (viz podkapitolu 1.1).

Na rozdíl od českého trestního zákoníku, který neobsahuje výslovně stanovený účel trestu, srbský trestní zákoník obsahuje ustanovení upravující všeobecný účel trestní sankce i účel trestání. V čl. 4 trestního zákoníku je stanoveno, že všeobecným účelem trestních sankcí je potlačování jednání, kterým jsou ohrožovány nebo porušovány hodnoty chráněné trestním zákoníkem. Trestní sankce jsou definovány zákonem jako prostředek realizace ochranné funkce trestního práva.¹¹² Účel trestání je uveden v čl. 42 trestního zákona. Účelem trestání má být individuální a generální prevence, společenské odsouzení trestného činu, podpora morálky a povinnosti dodržovat zákony a dosažení spravedlnosti. Trest však musí být přiměřený spáchanému trestnému činu.

Trestní zákoník upravuje i okolnosti, ke kterým má soudce přihlédnout při své úvaze o výměře trestu. Rozděluje je do dvou skupin. První skupinu představují obecné okolnosti, a to: míra zavinění, pohnutky, z nichž byl trestný čin spáchán, závažnost ohrožení či porušení chráněného zájmu, okolnosti, za nichž byl trestný čin spáchán, předchozí život pachatele a jeho osobní poměry. Dále chování pachatele po spáchání trestného činu a jeho vztah k oběti trestného činu. Pokud soud ukládá peněžitý trest, musí přihlédnout k majetkovým poměrům pachatele. Druhou skupinou jsou zvláštní okolnosti. Za zvláštní okolnost se považuje spáchání trestného činu z nenávisti pro skutečnou nebo domnělou rasu, příslušnost k etnické

---

¹¹² STOJANOVIĆ, Zoran *Komentar krivičnog zakonika*. 6 izdanje. Službeni glasnik, 2017. ISBN 978-86-519-2081-6.

skupině, pro národnost, pohlaví, sexuální orientaci či genderovou identitu jiné osoby. Důvodem úpravy této zvláštní okolnosti jsou časté útoky na členy uvedených skupin, a proto je jim poskytována zvláštní ochrana. Zvláštní okolnost tak má větší vliv na stanovení přísnější trestní sazby než možná některá z obecných okolností. Zákon dále stanovuje povinnost přihlídnout k recidivě.

Z výše uvedeného lze konstatovat, že úprava českého a srbského trestního zákoníku je velmi podobná. Český trestní zákoník však okolnosti důležité pro ukládání trestu upravuje mnohem obsírněji. Přesto se v oblasti trestního práva Srbska uplatňuje i zásada individualizace, která představuje základní princip při ukládání trestu.

6.2 Systém trestání ve Spojených státech amerických

Legální a politický systém Spojených států amerických je velmi složitý. Každý stát má vlastní trestní zákoník, a systém trestního práva se tak v jednotlivých státech liší někdy dost výrazně (např. ukládání trestu smrti, který dnes uplatňuje celkem 31 států ve Spojených státech). Federální vláda je v přijímání zákonů v oblasti trestního práva omezená.

Každý právní systém založený na demokratických zásadách musí obsahovat zákony nebo směrnice, podle nichž je ukládán trest pachatelům trestných činů. Ve Spojených státech amerických lze zmínit Modelový trestní zákoník (anglicky Model Penal Code). Tento trestní zákoník obsahuje výčet principů, na jejichž základě by měl soudce interpretovat ustanovení trestního zákona a v souladu s těmito principy ukládat tresty. Modelový trestní zákoník však není předpisem právně závazným. Slouží jako směrnice pro jednotlivé státy, které přijímají vlastní trestní zákony. Je však významným dokumentem, protože obsahuje soubor jednotlivých trestných činů a příslušných postihů těchto trestných činů. Stanovuje, jaký by měl být sledován účel při interpretaci ustanovení trestního zákona (např. bránit takovému jednání, které ohrožuje individuální či veřejný zájem, ochránit osoby nevinné před nespravedlivým a nezákonným odsouzením apod.). Také stanovuje obecné principy upravující ukládání trestu. Stanovené sazby a uložené tresty by tak měly být v souladu s těmito principy. Účelem trestání by mělo být zabránění dalšímu páčání trestné činnosti a náprava pachatele. Stanovuje se i

požadavek ukládání přiměřených sankcí.¹¹³ Převážnou část tohoto dokumentu převzala většina států a promítla ho do svých vlastních trestních zákoníků.

Skutečnosti, které má soudce vzít v úvahu při rozhodování o druhu a výměře trestu, jsou obdobné ve většině států. Jedná se zejména o povahu a okolnosti trestného činu, vlastnosti pachatele a jeho dosavadní způsob života. Uložený trest by měl odrážet závažnost trestného činu, vést k respektování zákona a splňovat požadavek spravedlivého trestu. Měl by pachatele odradit od další trestné činnosti a působit na něho výchovně. Zároveň by trestem měl být splněn požadavek ochrany veřejnosti před pachatelem.¹¹⁴

Pro ukládání trestů má velký význam i zákon o reformě trestů z roku 1984 (anglicky Sentencing Reform Act of 1984), na jehož základě vznikla Komise pro trestání (anglicky United States Sentencing Commission). Jejím hlavním účelem je snížení rozdílů v ukládaných trestech a podpora větší proporcionality při jejich ukládání. Jejím cílem je větší transparentnost rozhodování soudců a vyloučení libovůle v soudních rozhodnutích. Činnost Komise spočívá ve shromažďování informací o ukládaných trestech a jejich následné analýze. Výsledkem této činnosti je vydání dokumentu, který představuje směrnici pro soudce pro ukládání trestů. Uvedená data pak Komise přezkoumává a upřesňuje každý rok.

Ve Spojených státech amerických lze pozorovat snahu o odstranění rozdílů v ukládaných trestech a stanovení takových pravidel, která by lépe zajišťovala uložení spravedlivého trestu. V sedmdesátých letech bylo za tímto účelem navrženo několik řešení. V rámci jednoho z nich bylo navrženo, aby byl přijat zákoník, který by obsahoval doporučené tresty pro typické případy, tj. trestné činy. Dalším návrhem bylo i vytvoření systému, který obsahoval nezávazné pokyny pro ukládání trestů nebo vytvoření počítačových informačních systémů, v jejichž rámci by soudce mohl zjistit, jaké tresty se ukládají u konkrétních druhů trestných činů apod. Žádný z uvedených návrhů nebyl úspěšný.¹¹⁵ Jediným úspěšným návrhem bylo zřízení komise, která by shromažďovala informace o ukládaných trestech, zkoumala a případně také revidovala směrnice pro ukládání trestů. Tento návrh byl

---

¹¹³ Model Penal Code Section 1.02.

¹¹⁴ ROBINSON, Paul. *Distributive Principles of Criminal Law: Who Should Be Punished How Much?*. 1 vyd. Oxford University Press, 2008. ISBN: 978-0195365757.

¹¹⁵ TONRY, Michael *Fifty years of American Sentencing Reform: Nine Lessons*, CRIME AND JUSTICE (48), 2019 scholarship.law.umn.edu [online]. Dostupné na WWW: https://scholarship.law.umn.edu/faculty_articles/829.

vnímán jako jediný, který dokáže snížit rozdíly v trestech a podpořit jednotnost v rozhodování o trestech.

7. Závěr

Individualizace trestání je zásada, kterou se má (aspoň v minimálním rozsahu) zákonodárce každého státu zabývat. Je základem každé demokratické společnosti a právního systému. Zároveň je předpokladem spravedlivého trestu, jelikož bere v úvahu individuální okolnosti a zvláštnosti každého případu. V § 39 trestního zákona jsou uvedeny okolnosti, které by měl soudce zohledňovat při své úvaze o výměře trestu. Těmito okolnostmi se zabývá stěžejní část této diplomové práce. Výčet okolností uvedených v § 39 není uzavřený. Mám za to, že je však dostačující. Obsahuje totiž celkem dvacet devět okolností, ke kterým má soudce přihlížet při rozhodování, včetně okolností připadajících v úvahu, kdy byl pachatel označen za spolupracujícího obviněného. Dále je uvedeno, k čemu má soudce přihlídnout v případě trestné součinnosti. Zároveň trestní zákoník obsahuje celkem šestnáct polehčujících a sedmnáct přitěžujících okolností, jejichž výčet rovněž není taxativní.

Mám za to, že česká právní úprava ponechává dostatečný prostor pro uplatnění zásady individualizace trestání. Zároveň zákoník obsahuje takovou právní úpravu, která stanovuje relevantní okolnosti, a vede tak soudce při jeho úvaze o druhu a výměře trestu. Pokud jde o nejednotnost při ukládání trestů za podobné trestné činy, zde je důležitá role Nejvyššího soudu, jelikož jeden z jeho hlavních úkolů je sjednocování judikatury. Zásadní úlohu však má i Ústavní soud, který chrání lidská práva a svobody.

Cílem této diplomové práce bylo popsat jednotlivé okolnosti ovlivňující druh a výměru trestu, kterými je naplňována zásada individualizace trestání. Práce se zabývá i institutem mimořádného snížení trestu, jimž je lépe naplňována soudcovská individualizace. Zároveň nelze opomenout nezbytnost dodržení zásady zákonnosti a přiměřenosti při ukládání trestů, jakož i řádné odůvodnění rozhodnutí. Pouze u řádného odůvodnění lze případně hodnotit, zda je určitý zásah do základních práv a svobod ospravedlněný, nezbytný a žádoucí. Věřím, že účel diplomové práce, kterým bylo poskytnout čtenáři ucelený dokument obsahující

všechny okolnosti ovlivňující úvahu soudu při rozhodování o druhu a výměře trestu, byl naplněn.

Přestože máme relativně podrobnou právní úpravu, nezdá se, že by v rozhodování mezi soudy, zejména mezi soudními instancemi, byla vždy shoda v tom, jakou váhu by měly mít jednotlivé okolnosti a jak moc mohou ovlivnit výměru trestu. Otázkou je, jaká míra regulace je žádoucí, pokud jde o způsob, jakým by měla být individualizace trestání naplňována. Ve Spojených státech amerických lze pozorovat snahu o minimalizaci nejednotnosti v rozhodování o trestech. Za tímto účelem existují směrnice pro ukládání trestů, které mohou přispívat ke snižování těchto rozdílů v trestech udělovaných za obdobné trestné činy. Přesto však lze konstatovat, že ani směrnice pro ukládání trestů nejsou řešením a mohou být překážkou přizpůsobení trestu konkrétním okolnostem.

Individualizaci trestání ovlivňuje jak právní úprava, tak i soudní praxe. Mám za to, že regulace může přispět k zajištění spravedlivého a konzistentního ukládání trestů. Podstatné je vymezit relevantní faktory, které mají být zohledňovány. Na druhou stranu přílišná regulace může být na úkor individualizace, protože je nezbytné zachovat i určitou míru flexibility, tj. dostatečný prostor pro úvahu soudce. Striktním dodržováním určitých směrnic nebo norem nelze přizpůsobit trest konkrétním okolnostem. Proto je nezbytné neustále hledat rovnováhu mezi konzistencí, spravedlností a flexibilitou.

8. Resumé

This thesis deals with the principle of individualization of punishment, which is applied in deciding the type and level of punishment. This principle represents a range of circumstances relevant to deciding the type and level of punishment, and without its application, a fair sentence cannot be imposed. The principle of individualization of punishment is one of the principles of sentencing and the imposition of protective measures. It is of great importance in criminal proceedings and is applied in the imposition of sentences. The principle of individualization is intended to ensure that any penalty imposed is appropriate to the unique characteristics of the particular case. It obliges the judge to assess the circumstances in accordance with the requirements of the criminal law and to impose a "tailored sentence". To do this, the judge must be given sufficient discretion. However, regulation is also necessary in this area, in order to ensure that sentences are not imposed on the basis of judicial arbitrariness. Too much regulation, i.e. setting precise rules for determining sentences, would, on the contrary, undermine the principle of individualization. The Criminal Code thus contains rules and recommendations for the judge to take into account when determining the sentence. The requirements are set out in the Criminal Code in sections 37, 38 and 39. Closely related to the principle of individualization of punishment is the principle of legality and the principle of proportionality of punishment. If the limits are exceeded and the principle of individualization is not observed, the principle of legality is also violated. It is also not possible to impose a fair sentence which complies with the requirements of the individualisation of punishment if the principle of proportionality is not respected. Thus, the judge must observe all three principles when imposing a sentence so that the imposed sentence can be considered fair.

As far as the circumstances themselves, which the judge is supposed to ascertain and evaluate in deliberations, it is mainly the nature and seriousness of the crime that defines the characteristics and features of individual crimes. The Criminal Code defines the typical severity of crimes, so it is not enough to fulfill the principle of individualization. In an individual case, it is necessary to compare the seriousness of crimes with other cases of similar crimes. The judge must evaluate the social significance of the violated or endangered interest. The severity of the crime will be influenced by the way the crime was committed. It is defined

by the actions of the perpetrator, e.g. the commission of a crime in a brutal or painful manner, maliciously or with a special deception, or the commission of the crime in public etc. The person of the perpetrator is also of great importance in the framework of the criminal proceedings and it affects in a significant way the level of the sentence when the crime is committed and subsequently during criminal proceedings.

When deciding on the type and severity of the punishment, the court must take into account the effects and consequences of the punishment on the offender's life, all mitigating and aggravating circumstances, as well as the punishments already imposed but not yet carried out. In making his decision, he must observe the principles of legitimate expectation and properly justify his decisions, so that it can be reviewed, and on the basis of which is clear what considerations were taken into account and on the basis of which evidence he decided on guilt and imposed a specific punishment.

The aim of this thesis is to provide the reader with a comprehensive picture of all the circumstances affecting the court's consideration when deciding on the type and dimensions of the punishment. The work focuses on the interpretation of circumstances that must be ascertained and evaluated. It is also based on jurisprudence, especially of the Constitutional Court and the Supreme Court.

9. Seznam použité literatury

9.1. Knižní literatura a odborné články

1. BANDŽAK, Jozef. Podmínky pro ukládání sankcí. In RÁKOSNÍK; ČECHMÁNEK, 2014.
2. CIHRA, Lumír. *Česká trestní politika a nepodmíněný trest odnětí svobody (s hořkou pilulkou nakonec)*. Státní zastupitelství, r. 2016, č. 2, str. 24.
3. DRÁPAL, Jakub. *Individualizace trestů v České republice: Jak určujeme tresty a co o tom víme?*. Státní zastupitelství, r. 2018, č. 1, str. 10.
4. DRÁPAL, Jakub. *Základní přístupy k ukládání trestů*. Státní zastupitelství, r. 2020, č. 5, str. 8.
5. DRÁPAL, Jakub. *Ukládání trestů v případě jejich kumulace: Jak trestat pachatele, kteří spáchali další trestný čin předtím, než vykonali dříve uložené tresty*. Jurisprudence, r. 2020, č. 2, str. 1.
6. DRÁPAL, Jakub, TOMŠŮ, Kristýna. *Odůvodnění trestů: Empirická studie rozhodnutí okresních soudů*. Státní zastupitelství, r. 2019, č. 6, str. 9.
7. DRÁPAL, Jakub, van WINGERDEN, Sigrid. *Doporučení pro státní zástupce, jak navrhovat tresty: Je možné se inspirovat z nizozemské úpravy?*. Státní zastupitelství, r. 2018, č. 6, str. 9.
8. DRÁPAL, Jakub. *Základní přístupy k ukládání trestů*. Státní zastupitelství, r. 2020, č. 5, str. 8.
9. DUŠEK, Libor. *Krátká studie: Kde hledat příčiny přeplněných věznic*. IDEA-Cerge-Ei, r.2012, č. 4.
10. DRAŠTÍK, A. a kol. *Trestní zákoník: Komentář*. Praha: Wolters Kluwer 2015 ISBN: 978-80-7478-790-4.
11. GŘIVNA, Tomáš a Hana ŠIMÁNOVÁ, ed. *Ukládání trestů a jejich výkon: sborník příspěvků z konference pořádané PF UK a UOČR dne 4. června 2020*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2020. ISBN 9788073808334.
12. JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 8. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-576-0.
13. JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo procesní*. 6. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2021. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-550-0.

14. JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 8. aktualizované vydání. Praha: Leges 2020. ISBN: 978807502-3957.
15. LATA, Jan. *Účel a smysl trestu*. Praha: LexisNexis, 2007. Knihovnička LexisNexis. ISBN 978-80-86920-24-5.
16. SOLNAŘ, Vladimír. *Systém českého trestního práva*. Praha: Novatrix, 2009. ISBN 978-80-254-4033-9.
17. SCHEINOST, Miroslav. *Sankční politika pohledem praxe*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2014. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN isbn978-80-7338-144-8.
18. ŠČERBA, Filip a kol.: *Trestní zákoník: Komentář*. 1 vydání. Praha: C. H. BECK, 2020, ISBN: 978-80-7400-807-8.
19. ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník: komentář*. I díl. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012. ISBN 978-80-7400-428-5.
20. ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník. Komentář*. 3. vydání, Praha: C. H. BECK, 2023, ISBN: 978-80-7400-893-1.
21. VANDUCHOVÁ, Marie a Tomáš GŘIVNA, ed. *Pocta Otovi Novotnému k 80. narozeninám*. Praha: ASPI, 2008. ISBN 978-80-7357-365-2.

9.2. Zahraniční literatura

1. Krivični zakonik, Službeni glasnik RS, br. 85/2005, 88/2005 - ispr., 107/2005 - ispr., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013 i 108/2014, 94/2016 i 35/2019.
2. Model Penal Code Section 1.02.
3. ROBINSON, Paul. *Distributive Principles of Criminal Law: Who Should Be Punished How Much?*. 1 vyd. Oxford University Press, 2008. ISBN: 978-0195365757.
4. STOJANOVIĆ, Zoran. *Komentar krivičnog zakonika*. 6 izdanje. Službeni glasnik, 2017. ISBN 978-86-519-2081-6.
5. STOJANOVIĆ, Zoran. *Krivično právo*. 6 izdanje. Službeni glasnik, 2016. ISBN: 978-86-519-0334-5.
6. TONRY, Michael. *Fifty years of American Sentencing Reform: Nine Lessons*, CRIME AND JUSTICE (48), 2019 scholarship.law.umn.edu [online]. Dostupné na WWW: https://scholarship.law.umn.edu/faculty_articles/829.

9.3. Právní předpisy

1. Usnesení č. 2/1993 Sb., o vyhlášení LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako součásti ústavního pořádku České republiky. In [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2024-3-15]. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X.
2. Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky. In [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2024-3-15]. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X.
3. Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád). In [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2024-3-15]. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X.
4. Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů. In [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2024-3-15]. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X.
5. Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník. In [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2024-3-15]. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X.

9.4. Rozhodnutí soudu

1. Nález Ústavního soudu ze dne 10. 12. 2019, sp. zn. II. ÚS 1624/19 – 1
2. Nález Ústavního soudu ze dne 29. 8. 2005, sp. zn. IV. ÚS 144/05
3. Nález Ústavního soudu ze dne 7. 8. 2017, sp. zn. II. ÚS 2027/17 – 1
4. Nález Ústavního soudu ze dne 15. 4. 2020, sp.zn. IV. ÚS 950/19
5. Nález Ústavního soudu ze dne 13.11.2012, sp. zn. III ÚS 1250/12
6. Nález Ústavního soudu ze dne 30.7.2019, sp. zn. II. ÚS 4022/18
7. Nález Ústavního soudu ze dne 11. 4. 2006, sp. zn. IV. ÚS 763/05
8. Nález Ústavního soudu ze dne 3. 6. 2009, sp. zn. I. ÚS 420/09
9. Nález Ústavního soudu ze dne 15. 9. 2004, sp. zn. I. ÚS 220/04
10. Nález Ústavního soudu ze dne 10. 12. 2019, sp. zn. II ÚS 1624/19
11. Nález Ústavního soudu ze dne 13. 7. 2000, sp. zn. III ÚS 464/99
12. Nález Ústavního soudu ze dne 11. 2. 2016, sp. zn. I ÚS 101/15
13. Nález Ústavního soudu ze dne 3. 12. 2019, sp. zn. III ÚS 3628/18
14. Nález Ústavního soudu ze dne 13. 3. 2013, sp. zn. I. ÚS 1312/11
15. Nález Ústavního soudu ze dne 29. 3. 2016, sp. zn. IV. ÚS 3085/15
16. Nález Ústavního soudu ze dne 7. 9. 2021, sp. zn. III. ÚS 788/21
17. Nález Ústavního soudu ze dne 11. 6. 2014, sp. zn. I.ÚS 4503/12

18. Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ze dne 19. 4. 1994 ve věci č. 16034/90 Van de Hurk proti Nizozemsku.
19. Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ze dne 4. 10. 2007 ve věci č. 12148/03 Sanchez Cardenas proti Norsku, č. 12148/03.
20. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 11. 2018, sp. zn. 5 Tdo 1356/2018
21. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 5. 2014, sp. zn. 8 Tdo 550/2014
22. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 5. 2020, sp. zn. 8 Tdo 423/2020

9.5. Internetové zdroje

1. Důvodová zpráva k hlavě IV Trestního zákoníku, psp.cz [online]. Dostupné na WWW: <https://www.psp.cz/doc/00/02/60/00026072.pdf>
2. HRABÁK, J. *Legitimní očekávání a zákaz překvapivých rozhodnutí* [online]. Praha: 23. 4. 2009. Dostupné z: [http://pravnicaradce.ihned.cz/index.php?p=F00000_d&&article\[id\]=36806820&article\[area_id\]=10077470](http://pravnicaradce.ihned.cz/index.php?p=F00000_d&&article[id]=36806820&article[area_id]=10077470) (placený přístup).
3. Univerzita Jana Evangelisty Purkyně *Penologie*. 2020 ujep.cz [online]. Dostupné na WWW: https://www.pf.ujep.cz/wp-content/uploads/2020/10/Penologie_studijn%C3%AD-opora.pdf
4. VÁLOVÁ I. *Kumulace trestů plní věznice. Podmíněný trest řada lidí nepochopí, zaznělo ve sněmovně*. Česká justice z [online]. Publikováno 22. 10. 2019. [cit. 10. 2. 2024]. Dostupné z: <https://www.ceska-justice.cz/2019/10/kumulace-trestu-plni-veznice-podminen-y-trest-rada-lidi-nepochopi-zaznelo-ve-snemovne/>
5. VICHEREK, Roman. *Účel trestu*. epravo.cz [online]. Publikováno 22. 3. 2013. [cit. 10. 8. 2023]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/ucel-trestu-89770.html>
6. VESELÁ SAMKOVÁ, Klára, KRAUSOVÁ, Alžběta. *Překvapivé rozhodnutí jako terminus technicus*. epravo.cz [online]. Publikováno 2. 10. 2006. [cit. 27. 2. 2024]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/prekvapive-rozhodnuti-jako-terminus-technicus-43667.html>